

Likestilling i kommuneplanens samfunnsdel:

hvor mye og for hvem?

Lise Anni Lunden
Kamilla Kvåle

VEILEDER

Haaland, Hanne
Wallevik, Hege Bergljot

Universitetet i Agder, 2022

Fakultet for Samfunnsvitenskap

Institutt for Global utvikling og samfunnsplanlegging

Master

Forord

Vi er nå ved slutten av studieløpet, og oppnår med dette en mastergrad i samfunnsplanlegging, by og regionalutvikling. Vi har skrevet masteroppgaven vårsemester 2022, og dette har virkelig vært en kunnskapsreise. Oppgaven vår er sentrert rundt et tema vi begge har stort engasjement rundt, og kommunene vi har analysert inkluderer blant annet vår oppvekstkommune. Dette har gitt en ekstra dimensjon til forståelsen av utfordringen, og til motivasjonen for å skrive oppgaven.

Det å skrive en masteroppgave i fellesskap har vært en berikelse, der vi har kunnet spille på hverandres styrker og slik gjort arbeidet mer hensiktsmessig. Det har fortsatt vært et utfordrende arbeid, men vi har virkelig kjent at to hoder tenker bedre enn ett. Oppgaven er i stor grad basert på lange drøftinger og mange timer med ivrig diskusjon. I tillegg til selve skrivingen har mye av vårt utbytte vært i de uformelle samtalene hvor man avdekker kunnskapshull og nye perspektiver.

For bidrag til oppgaven og arbeidet vårt ønsker vi å takke Senter for likestilling for inspirasjon til oppgaven og masterstipend. Vi håper dere får nytte av arbeidet vårt!

Vi vil takke en rekke fantastiske mennesker. Våre veiledere, Hanne Haaland og Hege Wallevik. Tusen takk for mange gode innspill og engasjement for oppgaven. Svein Vangen i Lister interkommunale politiske råd, som har hatt oss begge på utplassering, for gode innspill og råd og godt innblikk i kommunene vi skriver om. Lisbeth Raanes Hansen, takk for inspirasjon til oppgaven. Vi vil også takke Renathe Westmoen Oma for gode arbeidslokaler og trivelige samtaler. Takk går også til alle de som jobber i kommunene og i fylkeskommunen, og som har gitt oss mye støtte, konstruktive innspill og hjelp til å lokalisere materiale.

Sist, men ikke minst vil vi også rette en stor takk til våre familier og venner som har stilt opp med hjelp til mye og støttet oss i arbeidet mot en mastergrad. Dere har vært gode som gull, alle sammen!

Lyngdal/Oslo, juni 2022

Lise Anni Lunden og Kamilla Kvåle.

Abstract

The region of Lister in Agder is known for being latent and nonprogressive regarding equality compared to the rest of Norway. This master thesis studies four of the municipalities in the region of Lister and their plans for development towards equality. In this thesis we have examined the extent of deliberate focus regarding equality in the community part of the municipality's master plan. The study is executed through a document study, and the analysis is done through content analysis and a custom tool for analysis which we created for the thesis. Our analysis specifies a universal group as well as four specific groups of interest; gender, disabled, lgbt+ and immigrants. The analysis also differentiates strategies in their depth as well as explicit and implicit recognition of groups. Our findings show that the strategies for the municipalities vary some, but the focus is primarily the same. All municipalities have prioritized the universal and/or the gender group. Most municipalities have chosen general strategies, except Hægebostad who relied more on specific strategies. The gender imbalance has been given some priority in the region, however the focus is primarily in relation to part-time work and childcare, which leaves out other aspects of equality and gendered expectations. Focus on men and childless women are predominantly missing, although Hægebostad has some strategies related to seeing men as caregivers. Disabled and immigrants are in some cases included, however the focus is either very narrow or general and all-encompassing. The lgbt+ group is largely omitted. This groups only mention is as an addition to a general statement. The region of Lister has a good base to understanding of equality, and a grand potential to make this an including region for all. However, if not understood as a problem and without taking action towards, it will be hard to create a more socially sustainable community.

Innhold

Forord	1
Abstract	2
Innledning	6
Problemstilling	8
Avgrensning av problemstilling	9
Oppgavens oppbygning	10
Listerregionen	12
Føringer og forventninger til kommuneplanens samfunnsdel	15
Teori	17
Sosial bærekraft	17
Identitet og tilhørighet	18
Likestilling i planlegging: interseksjonalitet og gender mainstreaming.	20
Sosial ulikhet og rettferdighet - hvem får plasser i samfunnet?	22
Målstyring	23
Metode	25
Kan kunnskap være nøytral?	25
Forskningsstrategi og oppbygning	26
Casestudie og valg av case	27
Kilder	28
Analyse	29
Analyseverktøyet	29
Markeringer i analyseverktøyet	30
Overordnede, intensjonelle og konkrete strategier	32
Eksplisitte og implisitte strategier	35
Aktuelle grupper	36
Validitet og reliabilitet	37
	3

Lyngdal	40
Om kommunen	40
Kommuneplanens samfunnsdel	40
Funn	42
FARSUND	49
Om kommunen	49
Kommuneplanens samfunnsdel	49
Funn	50
Sirdal kommune	57
Om kommunen	57
Kommuneplanens samfunnsdel	57
Funn	58
Hægebostad	65
Om kommunen	65
Kommuneplanens samfunnsdel	65
Funn	66
Kvinesdal	73
Flekkefjord kommune	73
Lister	75
Fordelingen av likestillingsstrategier i Lister	76
Strategiutforming	78
Grupper i fokus i Lister	80
Grupper etter eksplisitte og implisitte strategier	82
Ivaretagelse av grupper	83
Hvem er man når man ikke regnes med?	89
Etablerte «sannheter» innenfor likestilling	90

Avsluttende diskusjon	91
Litteraturliste	94
Tabell 1: Analyseverktøyet	31
Tabell 2: Lyngdal analyse	43
Tabell 3: Analyse Farsund	51
Tabell 4: Analyse Sirdal	60
Tabell 5: Analyse Hægebostad	68
Figur 1: Symboler i analyseverktøyet	31
Figur 3: Strategiutforming	32
Figur 4: Strategioversikt samfunnsdel Lyngdal	42
Figur 5: Strategifordeling Lyngdal	45
Figur 6: Inkluderte grupper Lyngdal	46
Figur 7: Strategioversikt samfunnsdel Farsund	50
Figur 8: Strategifordeling Farsund	53
Figur 9: Inkluderte grupper Farsund	54
Figur 10: Strategioversikt samfunnsdel Sirdal	59
Figur 11: Strategifordeling Sirdal	61
Figur 12: Inkluderte grupper Sirdal	62
Figur 13: Strategioversikt samfunnsdel Hægebostad	66
Figur 14: Strategifordeling Hægebostad	69
Figur 15: Inkluderte grupper Hægebostad	70
Figur 16: Strategifordeling Lister	76
Figur 17: Grupper fordelt på strategier Lister	77
Figur 18: Inkluderte grupper Lister	80
Figur 19: Strategifordelinger etter grupper Lister	81
Figur 20: Implisitte og eksplisitte strategier etter grupper Lister	82

Innledning

De store sosiale endringene som samfunnet har gjennomgått over de siste tiårene har gitt store endringer i hvordan ivaretagelse av forskjellige grupper i samfunnet ser ut. Endringene har vært brede: fra innvandring i form av arbeidsinnvandrere og flyktningsstrømmer, til opphevelse av homoparagrafen og kvinnefrigjøring, samt fokus på universell utforming og funksjonshemmedes rettigheter. Disse endringene har skjedd i samarbeid med hverandre, selv når de tilsynelatende har vært separate. Den ene frigjøringskampen har gitt grobunn til den neste. Forsterkning av rettigheter for en gruppe har vist hvilke andre grupper som har trengt den samme forsterkningen. Dette har skapt store endringer i lovverk, i utforming av tjenester, i samfunnsstrukturen på et overordnet nivå, og det skal også reflekteres i plansystemet. Et mangfoldig samfunn skal ha plass til alle, og alle skal ha rett til et likeverdig liv. Dette er det interessant å se på hvordan reflekteres i kommunale planer. Det er særlig kommuneplanens samfunnsdel i kraft av å være det overordnede styringsverktøyet i kommunen, som er interessant for forståelsen av hvordan kommunen anser sin rolle i utviklingen av det beste samfunnet å bo i, uavhengig av hvilke sosiale grupper en tilhører.

I 2002 laget Kvinneuniversitet Nord (Nå Likestillingssenter KUN) i samarbeid med blant annet Nordlandsforskning og Rogaland fylkeskommune en veileder for kjønnsperspektiv i planlegging (Likestillingssenteret KUN, 2002). Denne redegjorde for utfordringer og mulige løsninger for å få et bredere kjønnsperspektiv i planleggingen, og synliggjorde viktigheten av dette. I 2015 ble det utarbeidet en regional plan for likestilling, inkludering og mangfold (heretter kalt LIM-planen) for Agderfylkene¹ (Agder fylkeskommune, 2015).

Med bakgrunn i disse arbeidene vil vi undersøke hvordan likestillingsarbeidet i utvalgte kommuner i vestre del av Agder ser ut i kommuneplanens samfunnsdel. Før vi kommer tilbake til kommunene, vil vi gjennomgå hva vi vektlegger i likestillingsbegrepet og bakgrunnen for dette.

Begrepet likestilling er tradisjonelt brukt i betydningen kjønnslikestilling, som innebærer likestilling mellom menn og kvinner. Det er samtidig ikke den eneste betydningen begrepet

---

¹ Planen ble utarbeidet før fylkessammenslåing, men allerede på dette tidspunktet ble den vedtatt å gjelde begge fylkene, og er fortsatt gjeldende etter sammenslåingen av fylkene.

kan ha. I LIM-planen benyttes en utvidet definisjon av likestillingsbegrepet samt definisjoner av inkludering og mangfold (Agder fylkeskommune, 2015, s. 6-7):

«LIKESTILLING: at alle personer skal ha like rettigheter og muligheter i samfunnet, uavhengig av blant annet kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, alder, etnisitet og religion. Ordet har tradisjonelt vært brukt i betydningen likestilling mellom kvinner og menn. Dette er fremdeles den vanligste bruken av ordet, men de senere årene har det også fått en utvidet betydning til å gjelde andre diskrimineringsgrunnlag. Likestilling mellom kjønnene omtales ofte som kjønnslikestilling.

INKLUDERING: at alle som bor i Norge skal ha like muligheter og plikter til å bidra og til å delta i fellesskapet, og hvordan samfunnet bør organiseres for å oppnå dette (...).

MANGFOLD (MENNESKELIG OG KULTURELT): at det er en variert sammensetning av mennesker med ulike bakgrunner og forutsetninger i et samfunn eller en institusjon. (Egen definisjon til LIM-planen)»

Det understrekes videre i LIM-planen at det likevel legges mest vekt på kjønnslikestilling og på inkludering av innvandrere i planen, ettersom dette er tematikker som er særlig relevante for Agder. Det er kjent at fylket har lav score på likestillingsindikatorer og større skepsis til likestilling i utgangspunktet (Magnussen et al., 2012; Magnussen, 2020; Mølland, 2016). Samtidig viser det seg gjennom en rekke rapporter at grupper som skeive og funksjonshemmede også har dårligere levekår og nedsatt livskvalitet, og da kanskje særlig i Agder (Engvik, 2022; Stokke et al., 2018). Disse gruppene ivaretas også gjennom LIM-planen. Med dette utgangspunktet har vi valgt å se på gruppene skeive, innvandrere og funksjonshemmede, samt at det også er et kjønnsperspektiv i vår undersøkelse.

I denne oppgaven velger vi å se på hvordan likestilling ivaretas i kommuneplaner i utvalgte kommuner. Vi har valgt å se på kommunene i Listerregionen, på grunn av deres utfordringer innen likestilling. Lister er en region helt vest i Agder som rommer de seks kommunene Farsund, Flekkefjord, Hægebostad, Kvinesdal, Lyngdal og Sirdal. Disse kommunene er særlig kjent for sin lave score på likestillingsindikatorer, og har blant annet høy andel

deltidsarbeidende kvinner og flere skolekretser med fire dagers skoleuke (Bråthen og Moland, 2019; Jentoft et al., 2019; Magnussen, 2020).

En rekke av Listerkommunene har i sine kommuneplaners samfunnsdel vektlagt likestilling som et sentralt eller gjennomgående tema for planene. Denne regionen er kjent for å være en konservativ og religiøs region, og trekkes ofte fram som steder hvor det er vanskelig å skille seg ut. I senere tid har det kommet opp flere saker som særlig vektlegger vanskeligheten med å være åpent skeiv i regionen (Rivedal, 2021; Rømteland, 2016).

Med dette bakteppet er det interessant å undersøke hva som forstås i begrepet likestilling i kommuneplanenes samfunnsdel. I kraft av å være kommunens overordnede styringsverktøy, viser kommuneplanens samfunnsdel hvor kommunene planlegger å sette inn sin innsats for de kommende 12 år. De seks kommunene i regionen har planer som er utarbeidet og vedtatt på forskjellige tidspunkt. To kommuner (Hægebostad og Flekkefjord) har en eldre samfunnsdel fra henholdsvis 2013 og 2014, og igangsetter sitt arbeid med ny kommuneplan i 2022. Farsund og Sirdal har planer som er vedtatt i 2018, Lyngdal vedtok ny plan i februar 2022, og Kvinesdal ventes å ferdigstille ny plan i 2022. Dette innebærer også at flere av planene kom før LIM-planen.

Opgavens omfang gir rom for å undersøke hvordan kommuneplanene ivaretar utvalgte grupper og begreper, men gir ikke rom for å undersøke hvordan de forskjellige målsettingene og strategiene som finnes blir jobbet med. Dermed er ikke dette en undersøkelse av hvordan kommunene omsetter målene til praksis, men heller en analyse av hvordan kommunen forstår og tilnærmer seg utfordringene på et overordnet nivå i kommuneplanens samfunnsdel.

Problemstilling

Den valgte problemstillingen er:

I hvilken grad får tilsiktet likestillingsfokus plass i kommuneplanens samfunnsdel i Listerkommunene?

Dette operasjonaliserer vi med følgende forskningsspørsmål:

1. Hva finnes av tilsiktet likestillingsfokus i kommunenes samfunnsdel?
2. Hvilke av de utvalgte gruppene får fokus, og hvor mye fokus får de?

3. Hvordan er fordelingen mellom overordnede, intensjonelle og konkrete likestillingsstrategier?
4. Hvordan ser fordeling av strategier og fokus på grupper ut for regionen?

Avgrensning av problemstilling

Vi har i denne oppgaven valgt å fokusere på begrepet likestilling. Vi har da valgt å legge vekt på det som vi forstår som tilsiktede strategier som retter seg aktivt og tydelig mot likestilling. Dette innebærer også at vi har valgt å ikke inkludere strategier som benytter ordene inkludering og mangfold, med mindre disse kan sees direkte sammen med likestillingsfokus. Flere av disse strategiene inneholder formuleringer omkring «mangfoldig næringsliv» eller «inkluderende fritidsarena». Når disse er ekskludert er det ikke fordi vi ikke ser at dette bidrar til fellesskap og et godt og inkluderende samfunn, men fordi dette ikke forstås som tilsiktet likestillingsarbeid etter vår forståelse og rammer for oppgaven.

Likestillingsbegrepet er svært vidt, og omfanget av oppgaven mindre. Vi har valgt å kun se på hva som framkommer i kommuneplanens samfunnsdel. Dette gjør at vi ekskluderer andre planer som kan inneholde viktige momenter, som folkehelseplaner, oppvekstplaner, planer for habilitering og rehabilitering med mer. Vi har også ekskludert kommuner med egne likestillingsplaner, og kun vurdert kommuneplaner som har likestilling inkludert i samfunnsdelen. Vi vil derimot presisere i oppgaven når vi har kjennskap til at det foreligger andre aktuelle planer med relevante poenger.

Den ovenfornevnte definisjonen trekker fram en rekke grupper, hvor noen kan være svært vanskelig å spore i planer. Religion er et eksempel på en av disse. Religionsfrihet står sterkt i Norge, og det er slik sett ikke et behov for å inkludere dette i en overordnet plan. Samtidig er det andre grupper som ofte trekkes fram som marginaliserte eller diskriminerte, som ikke sammenfaller med likestillingsbegrepet. Her kan særlig grupper som sosialhjelpsmottakere, rusavhengige, aleneforeldre og uføre uten fysiske funksjonsnedsettelse nevnes. Dette er grupper som ventes å finne i andre deler av sosiale og helsemessige målsetninger. Vi har også valgt å se vekk fra mål og strategier som retter seg særlig mot barn og unge, samt mot eldre.

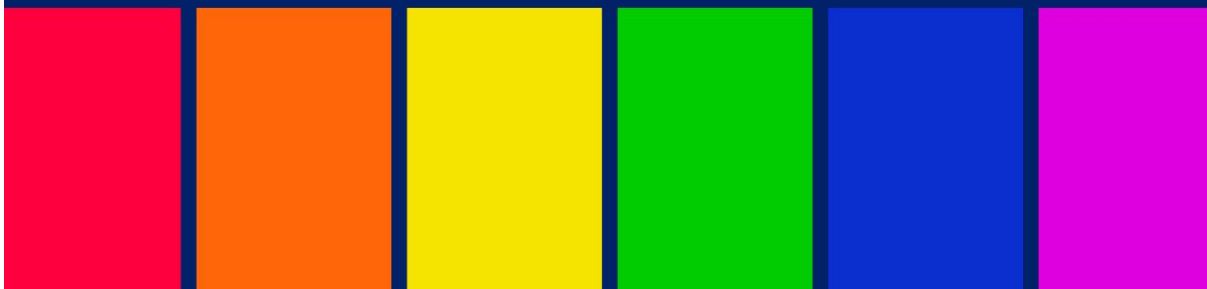
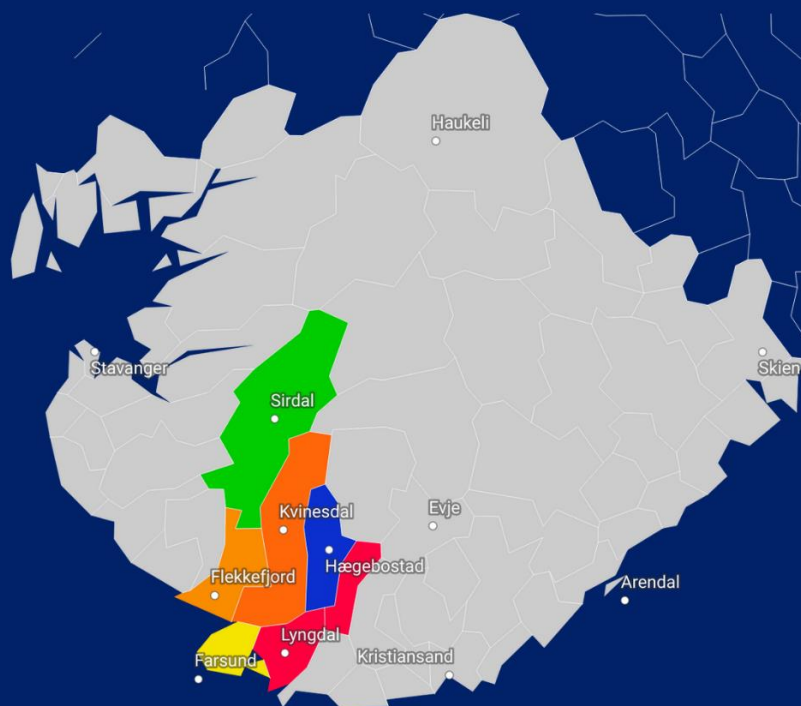
Vi ser også primært på tilsiktede likestillingsstrategier. Med dette mener vi at vi ser på hvor kommunen tar en aktiv stilling til temaet, og legger til rette for et bevisst forhold til likestilling. Vi vil i noen tilfeller også inkludere strategier som tar med ord som inkludering

og mangfold, forutsatt at det gis en kontekst som peker i retning av tilsiktet likestillingsarbeid. Vi tar dermed ikke punkter som er generaliserbare og universelle, men som kan legge til rette for likestillingsarbeid også.

Oppgavens oppbygning

I oppgaven vil vi først beskrive nærmere utfordringsbildet som vi har vært innom i innledningen, som en casepresentasjon med vekt på Listerregionen. Vi vil så kort fortelle om hvilke føringer og forventninger som knyttes til kommuneplanens samfunnsdel. Deretter kommer et teorikapittel, hvor vi gjennomgår sentrale begreper og teorier vi støtter oss på i oppbyggingen av analysen og i diskusjonen. Dette følges av et metodekapittel, hvor vi redegjør for våre metodevalg og beskriver analyseverktøyet i dybden. Vi går videre til analysen, hvor hver kommune blir presentert nærmere og funnene beskrevet og diskutert separat, før vi ser på hvordan dette ser ut som helhet for regionen.

LISTER

Listerregionen

Listerregionen ligger helt vest i Agder og omfatter de seks kommunene Flekkefjord, Sirdal, Kvinesdal, Hægebostad, Lyngdal og Farsund. Regionen er naturrik, og preges av en blanding av småbyer, tettsteder og rurale strøk hvor mye av bosettingen konsentreres rundt kyststrøkene (Agder fylkeskommune, 2021 s. 9) Flere av kommunene har svak eller negativ befolkningsvekst (Agder fylkeskommune, 2021, s. 9). Regionen har et innbyggertall på 38558, og en svak overvekt av menn i alle kommuner (SSB, u.å.a; b; c; d; e; f).

Den tidligere nevnte likestillingsproblematikken for fylket og for denne regionen er velkjent, og er satt på dagsorden gjennom en rekke tiltak og fokusområder over en årrekke. Dette kommer til uttrykk blant annet ved at i mars 2022 bevilget regjeringen ekstra ressurser til Agder, ettersom fylket ikke holder følge med resten av landet når det kommer til likestillingsutvikling (Regjeringen, 2022a).

I Agders regionplan mot 2030 jobbes det mot et mer likestilt Agder hvor det påpekes at dette vil bidra til bedre folkehelse og økt inkludering (Agder, fylkeskommune 2019, s. 7). Planen viser videre til fylkets LIM-plan. Regionplan Lister 2030 anerkjenner også likestillingsproblematikken (Agder fylkeskommune, 2021). Planen forteller om at ulike minoritetsgrupper etterlyser mer inkludering, økt innsats for likestilling og mangfold innen arbeidslivet (Agder fylkeskommune, 2021). Det er heller ikke godt tilrettelagt for personer med nedsatt funksjonsevne, verken i arbeidslivet eller samfunnet for øvrig (Agder fylkeskommune, 2021). Flyktninger sysselsettes i for liten grad og ligger under nasjonale tall (Agder fylkeskommune, 2021). Et av målene i regionplanen er «Regionen og arbeidslivet er inkluderende, mangfoldig og likestilt» (Agder fylkeskommune, 2021 s. 15). Det blir også satt mål om å utvikle gode mobilitetsløsninger som er universelt utformede (Agder fylkeskommune, 2021, s. 19). Fremtidsbildet er at kvinner jobber heltid, at regionen har fem-dagers skoleuke, kvinners posisjoner i politikk og i næringslivet har økt, innvandrere får arbeid, personer med funksjonsnedsettelse deltar i arbeidslivet og det blir lagt til rette for likestilling og mangfold (Agder fylkeskommune, 2021 s. 15). Planen tar ikke opp skeives levekår direkte.

Vi vil videre sette fokus på de sentrale felles utfordringene for regionen, som utfordringer med deltidskultur, fire dagers skoleuke, og gi en mer utfyllende forståelse av skeives levekår.

Den svake kulturen for likestilling på Sørlandet gjelder særlig i vestre del av Agder (Magnussen et al., 2012; Magnussen, 2020; Mølland, 2016). Dette kan ha en sammenheng med utfordringer med at det er en større deltidskultur og at det praktiseres fire dagers skoleuke i flere av kommunene i utvalget vårt (Jentoft et al., 2019; Bråthen og Moland, 2019). Det er særlig vanlig at kvinner arbeider deltid, og det er særlig vanlig at det er ansett som mer sosialt akseptert at kvinner gjør dette her (Magnussen et al., 2012). Det er vanskelig for kommunene å oppnå mål om større andel heltidsstillinger, og det synes som at mange jobber frivillig deltid (Bråthen og Moland, 2019). Denne forståelsen av deltidskultur som et likestillingsproblem som rammer kvinner er forankret i en kjønnslikestillingsforståelse. Disse utfordringene er felles for regionen, og også i stor grad for hele fylkeskommunen. Stokke et al. (2018) viser også i rapporten Skeives levekår i Agder at det er et gjennomgående behov for fokus på hvordan det oppleves å være skeiv på Sørlandet. Det framkommer tydelig i denne rapporten at det trengs tiltak som kan motvirke diskriminering og negative holdninger til homofile, med særlig vekt på holdningsskapende og kompetansehevende arbeid (Stokke et al., 2018, s. 109-110). Det mangler i stor grad møteplasser og sosiale arenaer, og mange mangler trygge fellesskap (Stokke et al., 2018, s. 109). Transpersoner mangler også tilgang til helsepersonell med nok kompetanse på kjønnsmangfold (Stokke et al., 2018, s. 109). I podcasten Ung i Lister (Gyland, 2020) fortelles det om at det er vanskelig å vokse opp i regionen som skeiv, og at det er vanskelig å være åpen om dette. Det fortelles om hvordan det oppleves som utrygt å være åpen om sin legning (Gyland, 2020).

I sin artikkel argumenterer Magnussen et al. (2012) for at religiøsitet er en sentral faktor for forståelsen av likestillingsholdninger i denne landsdelen. Vestre Agder har en større andel aktivt religiøse enn resten av landet, i tillegg til at denne gruppen er mer skeptiske til likestilling generelt enn sine trosfeller (Magnussen et al., 2012). Artikkelen forteller at denne gruppen utvilsomt utgjør en kraft som er likestillingskonservativ. Det påpekes likevel at en stor andel religiøst aktive også er positive til likestilling og da utgjør en positiv motkraft (Magnussen et al., 2012). Artikkelen presiserer videre at regionens skepsis til likestilling ikke er et generasjonsfenomen, men er jevnt fordelt over flere aldersgrupper. Variabelen som påvirker skepsisen mest på et nasjonalt nivå er utdanningsnivå (Magnussen et al., 2012). Vi vurderer ikke religiøs påvirkning i regionen, men vi inkluderer tall for utdanningsnivå i hver kommune. Utdanningsnivå for regionen er noe under det nasjonale gjennomsnittet. Nasjonalt ser vi at tallene er 19,9 for kort høyere utdanning og 10,9 for lang høyere utdanning, og Agder

ligger litt under dette med 18,7 og 8,2 (SSB, 2021). Vi har ikke funnet felles tall for Lister hvor utdanningslengde spesifiseres, men vil kommentere dette for hver kommune enkeltvis.

Føringer og forventninger til kommuneplanens samfunnsdel

Kommuneplanen er det viktigste strategidokumentet for kommunen. Den skal ivareta mål, interesser og krav fra kommunalt, regionalt og nasjonalt hold. Samfunnsdelen er en del av denne og tar stilling til tjenestetilbud, mål for samfunnsutvikling og langsiktige utfordringer (Lyngdal kommune, 2022). Kommuneplanens samfunnsdel reguleres av Plan- og bygningsloven §11-12 til §11-15 (2008). Der foreligger det krav til bruk av planprogram, høringsrunder og til slutt at planen vedtas av kommunestyret (Plan- og bygningsloven, 2008). I tillegg til de lovfestede kravene, finnes det en rekke retningslinjer som legger føringer og forventninger til hvordan planene utarbeides og tema som skal tas opp.

Bærekraftsmålene ligger til grunn for Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023, men er naturlig nok ikke inkludert i de foregående utgavene av nasjonale retningslinjer (Miljøverndepartementet, 2011; Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2015; 2019). Mer interessant er at likestilling ikke nevnes i 2011-utgaven eller 2015-utgaven, mens det framkommer i 2019-utgaven at likestilling skal sikres gjennom bred deltakelse i arbeids- og samfunnsliv, og at dette er en del av kommunenes ansvarsområde (Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2019 s. 25-26). I 2011-utgaven nevnes derimot at «Næringslivet bør gi grunnlag for sysselsetting av personer med behov for spesiell tilrettelegging og inkludering i arbeidslivet» (Miljøverndepartementet, 2011, s. 26), samt at «Universell utforming er en langsiktig strategi for å gjøre samfunnet tilgjengelig for alle og forhindre diskriminering. Prinsippet om universell utforming bidrar til å sikre likeverdige muligheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne» (s. 26). I 2015-utgaven kan vi lese at «Universell utforming skal legges til grunn i planleggingen for å gjøre samfunnet tilgjengelig for alle, og for å forhindre diskriminering av enkelte grupper.» (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2015, s. 22). Samtidig nevnes ikke kjønn, likestilling eller skeive. Flyktninger nevnes i både 2015-utgaven og 2019-utgaven, henholdsvis som en del av boligutbyggingsbehov (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2015, s.20) og behov for opplæring som møter behov i arbeidslivet (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2019, s. 15 og 20).

Likestilling er et begrep som gjør seg gjeldende i alle politikkområder, ikke minst i kommunal planlegging. FNs kvinnekonferanse i Beijing i 1995 gjorde gender mainstreaming, eller likestillingsintegrering, gjeldende som gjennomgående kjønns- og likestillingsperspektiv i alle deler av statlig arbeid (Regjeringen, 2020). Da FNs bærekraftsmål ble vedtatt i 2018 og implementert også i Norge, ble sosial bærekraft benevnt som en av de tre bærekraftspilarene, sammen med økonomisk og miljømessig bærekraft (Holden og Linnerud, 2021; FN, 2022d). Likestilling mellom kjønnene er benevnt som et eget mål, bærekraftsmål 5 (FN, 2022c). Funksjonshemmede finner en i mange bærekraftsmål, men særlig i delmål 5 til bærekraftsmål 8, anstendig arbeid og økonomisk vekst (FN, u.å.). Innvandrere, både flyktninger og migranter av andre årsaker, kan en finne under blant annet bærekraftsmål 10, mindre ulikhet, og bærekraftsmål 16, fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner (FN, 2022a; 2022b). Samtidig vedkjenner FN at ikke alle grupper omfattes gjennom bærekraftsmålene, og særlig skeive² har ikke fått plass i noen av planens 17 hovedmål eller 169 delmål (Iversen, 2021).

Planene utformes altså i et fellesskap, med mange retningslinjer og lovpålagte krav om hva innholdet i planen skal være, og hvordan det skal ha blitt produsert. Dette gjør at planene inneholder en rekke kompromisser, og det skal tas hensyn til en rekke forskjellige behov og ønsker. Dette fører noen ganger til at det må gjøres valg om hva som skal tas vekk også. Flekkefjord kommune påpeker i sin samfunnsdel av samfunnsdelen staker ut retningen for kommunen og at de har mottatt mange innspill, men at interesser og behov kan være motstridende og at ikke alle ønsker kan imøtekommes (Flekkefjord kommune, 2014).

---

² her: alle som faller inn under LHBT+-paraplyen.

Teori

For å bedre forstå viktigheten av å se kommunal planlegging med et kjønnsperspektiv og med fokus på grupper som skeive, funksjonshemmede og mennesker med annen etnisk bakgrunn, vil vi gjennomgå teorier som kan forklare dette. Vi begynner med en forståelse av sosial bærekraft som teoretisk rammeverk, med bakgrunn i at sosial bærekraft er en sentral del av FNs bærekraftsmål. Dette er nå tatt inn i retningslinjer for planlegging. Deretter kommer et avsnitt om identitet og tilhørighet, før vi gjennomgår hvorfor likestilling i planlegging er viktig, og ser dette gjennom å anvende begrepet interseksjonalitet. Sammen med sosial rettferdighet i det offentlige rom vil dette danne et godt grunnlag for diskusjonen. Vi har også tatt med et avsnitt om målstyring, som danner et grunnlag for å forstå oppbygningen av kommuneplanens mål og strategier.

Sosial bærekraft

Bærekraft i seg selv ble i sin tid definert av Verdenskommisjonen for miljø og utvikling som «(...) utvikling som tilfredsstillende dagens behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners mulighet til å tilfredsstille sine behov» (gjengitt i Holden og Linderud, 2021, s. 11). Begrepet stammer fra FN-rapporten Vår felles framtid, som kom i 1987. Herfra har det blitt etablert en forståelse av bærekraft som tredimensjonalt, med miljømessig, økonomisk og sosial bærekraft som dimensjonene. Disse er sammenvevd og overlappende, og for at noe skal kunne kalles bærekraftig, må alle tre dimensjonene ivaretas samtidig (Holden og Linderud, 2021, s.14).

Sosial bærekraft sentrerer omkring tanken om at et lokalsamfunn skal være et godt og attraktivt sted å leve og gi trygghet, stabilitet, lik tilgang til muligheter og goder, uavhengig av kjønn, etnisitet og inntekt, samtidig som det skal være mulig å ivareta grunnleggende menneskelige behov (Dempsey et.al 2011; Opp, 2017; Woodcraft, 2012). Begrepet er knyttet til samfunnsnivå, og kan forstås som at når alle, også de ressursvake i samfunnet, ivaretas gjennom at de opplever god livskvalitet, gir dette et bærekraftig samfunn (Opp, 2017; Woodcraft, 2012). Sosial bærekraft kan ikke ses som fullstendig separat fra miljømessig og økonomisk bærekraft, da temaene går inn i hverandre og gir sammen en breddeforståelse av et bærekraftig samfunn er (Opp, 2017).

Opp (2017) har utarbeidet et rammeverk for sosial bærekraft, bestående av fire dimensjoner: lik tilgang og like muligheter, miljørettferdighet og helserisiko, fellesskap og stedsverdi, og grunnleggende menneskelige behov. Videre i oppgaven vil vi ha særlig fokus på verdi 1 og 3, lik tilgang og like muligheter, og fellesskap og stedsverdi. Lik tilgang og like muligheter innebærer at alle skal ha tilgang til det offentlige rom og til transport og kommunikasjon, i tillegg til like muligheter for utdanning og arbeid. Til dette hører det også med en likhet i prosessene knyttet til mulighetene, slik at en ikke ekskluderer grupper ved å gjøre noe utilgjengelig for dem. Dimensjonen fellesskap og stedsverdi handler om sosial kapital og sosial segregering, gjennom eksempelvis å se på inntektsfordeling og bosettingsmønstre på gruppenivå. Vårt fokus ligger her i fellesskap og hvilke grep som gjøres for å bedre den sosiale kapitalen og redusere sosial segregering i lokalsamfunnet.

Vi vil videre gjennomgå hvordan identitet og tilhørighet oppstår og påvirker en i hverdagen. Deretter vil vi beskrive hva interseksjonalitet er, før vi kobler disse begrepene sammen med gender mainstreaming. Til sist vil vi komme tilbake til hvordan dette kommer sammen med sosial bærekraft.

Identitet og tilhørighet

Du er deg, og du blir til i relasjon til andre. Vår identitet formes i stor grad av gruppene og de sosiale kategoriene vi hører til (Hylland-Eriksen, 1997, s. 1). Noen sa en gang at du er den du er, men du er i større grad den du ikke er, noe som understøtter Hylland-Eriksens poeng. Vi eksisterer ikke i vakuum, men i relasjon til andre mennesker. Hylland-Eriksen argumenterer for at «den minste enheten i samfunnet er ikke enkeltpersonen eller den enkelte aktør: Det er relasjonen mellom to. Enkeltmennesket er i stor grad et produkt av – noen vil si praktisk talt identisk med – sine relasjoner til andre mennesker» (Hylland-Eriksen, 1997, s.1).

Vi, som mennesker og identitet, har derfor en plass i samfunnet og i fellesskap. Hvor vi opplever aksept, tilhørighet og likesinnede vil derfor styre i stor grad hvem vi er. Fellesskapene vi tilhører vil variere blant annet i størrelse, varighet og viktighet, og de er komplekse og overlappende (Hylland-Eriksen, 1997). Noen av de vil veie tyngre enn andre, mens ytre press og interne ressurser kan forsterke viktigheten for tilhørighet og investering (Hylland-Eriksen, 1997, s. 7 - 9). Det vil også være store variasjoner i grupperingene.

Majoriteten blir en slags norm, mens minoriteter defineres i relasjon til denne, dermed vil de

sterkeste gruppene vanligvis oppfatte og fremstille seg selv som «de vanlige» menneskene (Hylland-Eriksen, 1997, s. 11). Man snakker derfor sjeldent om kulturen til majoriteten, mens det er vanlig å påpeke kulturen til minoriteten (Hylland-Eriksen, 1997, s. 11). Minoritetene må til stadighet forholde seg til kravene fra flertallet, mens majoriteten med sin overlegne makt ikke behøver å lytte til de som er færre, med mindre de ønsker det selv. Det kan føre til at minoriteten kan oppleve et sterkere fellesskap (Hylland-Eriksen, 1997, s. 10).

Likevel vet vi at minoritetsgruppene ofte utgjør komplekse grupper. I Norge brukes begrepet innvandrere i praksis om de som ikke stammer fra rike, hvite land når de faktiske innvandrerne egentlig er dobbelt så mange (Hylland-Eriksen, 1997, s. 11). Innvandrerne kommer fra over hundre ulike land, noe som tilsier at det ikke finnes en felles kultur, likevel tilhører de ikke majoriteten av etniske nordmenn og grupperingen blir slik skapt utenfra (Hylland-Eriksen, 1997, s. 11).

Likevel er det slik at det å være innenfor, betyr også at noen må være utenfor. Man kan si at identitet skiller samtidig som det forener, noe som er et grunnleggende aspekt for at det i det hele tatt kan eksistere (Hylland-Eriksen, 1997, s. 8). Det å identifisere seg som kvinne, hadde vært meningsløst om ikke det eksisterende menn. Hvilken type identitetsfellesskap man oppnår, avhenger av hvilke likheter som legges vekt på (Hylland-Eriksen, 1997, s. 8). Alle deltar og skifter mellom ulike fellesskap, noe som da påvirker hvem ordet «vi» rommer og hvem «de andre» er (Hylland-Eriksen, 1997, s. 8).

Likevel er det å høre til komplekst. De som identifiserer seg som kvinner vil være høyst ulike. Funksjonshemmede er ikke kun en uniform gruppe blinde eller rullestolavhengige. Kategorien skeive omfatter flere enn homofile menn. Innvandrere er ikke bare mørkhudede fra Afrika. Minoritetsgruppene dannes relasjonelt som en effekt av kontrasten mellom de og andre grupper, men likevel er gruppene langt fra homogene (Hylland-Eriksen, 1997, s. 9).

Med dette utgangspunktet kan en si at når det ikke benevnes noen spesifikke grupper i kommuneplanens samfunnsdels mål og strategier, må disse være rettet mot de Hylland-Eriksen (1997, s. 11) omtaler som «vanlige» mennesker. Når en så legger til grunn det utvidede likestillingsbegrepet og våre utvalgte grupper, er det tydelig at vi her forstår vanlige mennesker til å være norske, hvite, heterofile, funksjonsfriske cis-menn. Dette kan en også si

at er gjeldende i planene vi undersøker, ettersom det kun er én av planene som på noe tidspunkt tar opp gruppen menn.

Likestilling i planlegging: interseksjonalitet og gender mainstreaming.

Når vi har valgt å ta utgangspunkt i det utvidede likestillingsbegrepet fra Agder regionens LIM-plan, er det hensiktsmessig å forklare dette gjennom interseksjonalitetsteorier i kombinasjon med begrepet om «gender mainstreaming», altså integrasjon av et kjønnsperspektiv. Dette vil knyttes til kunnskap om kvinners plass i planlegging. Oppgaven tar et feministisk ståsted, som tar utgangspunkt i standpunktteori og som vil utdypes lenger ned i oppgaven. Det er sentralt for oss at det er de marginalisertes stemmer som skal løftes fram. Vi vil argumentere for at mange av tankene som knyttes til hvorfor et kvinneperspektiv i planleggingen er viktig, også er gjeldene for andre gruppers behov for perspektiv. Her vil vi benytte gender mainstreaming i kombinasjon med interseksjonalitet for å bygge vår argumentasjon. Her finnes det potensiale for å avdekke dobbel diskriminering eller forbigåelser samtidig. Dette kan også kontrasteres mot hva som oppfattes som vanlige mennesker. Samtidig vil vi presisere at det å tilhøre en sosial gruppe ikke er det samme som å ha samme behov og samme interesser i en situasjon. Dette er individavhengig og har utspring i en rekke andre faktorer utover kjønn, seksualitet, funksjonsevne eller etnisitet. Det vil likevel være likheter eller paralleller mellom gruppene, særlig med tanke på redusert maktposisjon. Det foreligger mer forskning på hvordan kvinner ivaretas i planlegging enn de øvrige gruppene, og vi vil derfor i stor grad vektlegge denne forskningen her. Vi mener at kunnskapen om kvinner i planlegging er til dels overførbart til våre valgte grupper, særlig når en benytter interseksjonalitetsteorier.

Gender mainstreaming er en strategi som skal benyttes for å inkludere et kjønnsperspektiv i alle retningslinjer som utarbeides, med en målsetning om å oppnå kjønnslikestilling (Damyanovic, 2013, s. 178; Davids et.al. 2014; Eerdewijk og Davids, 2014). Med andre ord skal kjønnsperspektivet mer eller mindre internaliseres gjennom at det skal være til stede i alle sammenhenger, og dette skal føre til fullstendig likestilling. Begrepet kan oversettes til likestillingsintegrering.

Det er to motstridende tankesett som finnes innenfor gender mainstreaming, hvor det ene handler om å forbedre og forandre utformingen av offentlige retningslinjer, og den andre handler om å endre maktstrukturene i samfunnet (Eerdewijk og Davids, 2014; Davids et.al. 2014). Målsetningen er i begge strømninger å oppnå kjønnslikestilling (Damyanovic, 2013, s. 178-179; Davids et.al. 2014; Eerdewijk og Davids, 2014). Det rettes kritikk mot at kjønn i gender mainstreaming primært referer til kvinner, hvilket i praksis gir at menn er normen eller er i hegemonisk posisjon i samfunnet, samt at det gir et større rom for en essensialistisk kjønnsforståelse (Damyanovic, 2013, s. 179; Davids et.al. 2014). Dette kan i tillegg gi en manglende forståelse av at alder, livssituasjon og sosial status også påvirker likestillingen (Damyanovic, 2013, s. 179). Gender mainstreaming tar også utgangspunkt i en binær forståelse av kjønn, og utelater diskusjonen om rettigheter for ikke-heterofile, og får kritikk for å være heteronormativ (Davids et.al.2014). Det er i tillegg ofte mangel på kjønnskompetanse blant planleggere, og det kan være vanskelig å definere ansvaret for kjønnsperspektivet i planlegging, når ansvaret ligger hos alle (Damyanovic, 2013, s. 185-189; Davids et.al. 2014; Wotha, 2013).

Begrepet interseksjonalitet er utviklet av Kimberlee Crenshaw, og har rettet fokus mot at når en enten benytter et kjønnsperspektiv eller et raseperspektiv³ i forståelsen av diskriminering, mister en perspektiver på hvordan kombinasjonen av disse eller den egne identiteten som oppstår der disse krysser, påvirker situasjonen (Crenshaw, 1989). I artikkelen sin benytter Crenshaw (1989) flere eksempler fra amerikansk arbeidsliv, hvor både nedskjæringer i arbeidsstokken og statistiske framstillinger over arbeidsstokken ble gjort på en slik måte at det i stor grad gikk ut over svarte kvinner. Dette ble benektet som diskriminering av svarte kvinner, med bakgrunn i at det ikke gikk synlig ut over verken kvinner eller svarte som helhetlig gruppe. Crenshaw forklarer med dette at svarte kvinner ikke møtte forståelse for sin situasjon fordi det ikke gjaldt alle kvinner, eller alle svarte. Hun viser videre hvordan dette også kommer til uttrykk i forskning og i politiske retningslinjer, hvor sexisme og rasisme ses på som to forskjellige problemer, som sammen ikke tar opp skjæringspunktet (Crenshaw, 1989). Crenshaw (1989) poengterer også hvordan hvite kvinner i stor grad har samme utgangspunkt som hvite menn, i alt som gir privilegier unntatt kjønn. Over tid har begrepet i større grad tatt inn tema som klasse, seksualitet og nasjonalitet (Cho, Crenshaw og McCall, 2013; Cooper, 2016). Interseksjonalitet må også ses på som et prosjekt for et helt samfunn,

---

³ Rase referer her til den amerikanske forståelsen av begrepet.

ikke som noe som kun angår få, definerte grupper, og med målsetning om å løfte et helt samfunns forståelse av strukturene i samfunnets påvirkning på disse gruppene (Cho et al., 2013).

Hvordan kan gender mainstreaming være interseksjonell? Vi mener at dersom en overfører tankene i gender mainstreaming til de andre områdene vi har valgt å fokusere på, får en en bredere forståelse av hva likestilling i planlegging kan være, noe vi viser i den påfølgende teksten. Det er likevel viktig å påpeke at alle grupper vil ha en noenlunde 50/50-kjønnsfordeling, og at kjønnsperspektivet ikke må legges til side for andre perspektiver, slik også Wotha (2013, s. 94-96) advarer om.

Sosial ulikhet og rettferdighet - hvem får plasser i samfunnet?

I oppgaven har vi valgt å analysere samfunnsplanene etter spesifikke grupper. Likevel er samtlige grupper eksempler på kategorier som rommer mange ulike forskjellige aktører, men ulike behov og ønsker. For eksempel poengterer Likestillings- og diskrimineringsombudet at «funksjonshemmede er en sammensatt gruppe som ofte ikke har noe mer til felles enn at de opplever diskriminering fra samfunnet på mange forskjellige arenaer» (Likestillings- og diskrimineringsombudet, u.å.). Planlegging for funksjonshemmede kan se ut til å kun handle om rullestolbrukere, og i noen tilfeller også blinde og døve. Man hører ofte snakk om ramper, fortauskanter og heiser, men andre tiltak oppfatter vi som mer sjeldne.

Lid (2014) eksemplifiserer hvordan byrom som blir fremstilt som å være for «alle», i realiteten også ekskluderer noen grupper. For eksempel kan ramper og skråstilte fortauskanter by på utfordringer for de med beinproteser, og spesifikke planter kan skape trøbbel for allergikere (Lid, 2014). Planlegging av og tilrettelegging for marginaliserte grupper i offentlige rom er viktig for å sikre tilhørighet og rettigheter (Beebejaun, 2017). Likevel kan det synes komplekst og uoversiktlig å gjøre rom for alle. Beebejaun (2017) forteller om hvordan det å benytte forskjellige metoder for kartlegging av arealer og utfordringer i et kjønnsperspektiv kan føre til bedre forståelse av utfordringer. Her trekkes det fram eksempler som stallebrett på offentlige toalett, så vel som kartlegging av hvilke ruter som oppleves som utrygge for gående kvinner (Beebejaun, 2017).

Her returnerer vi igjen til sosial bærekraft. Med utgangspunkt i hvordan sosial bærekraft skal sørge for ivaretagelse av behovene til hele befolkningen, og sørge for at de forskjellige behovene skal møtes i tilstrekkelig grad til å skape like muligheter og tilhørighet i lokalsamfunnet, er det viktig å anerkjenne at ikke alle har samme utgangspunkt. Det er et sentralt spørsmål om hvordan kommunen kan legge til rette for holdningsskapende arbeid og å ha et likestillingsperspektiv som tar opp alle disse aspektene. I hvilken grad er dette gjennomførbart for hver enkelt kommune? Klarer kommunene å ta hensyn til alles behov, og blir alle sett i tilstrekkelig grad?

Før vi går videre til metodebeskrivelsen og deretter analysen, skal vi innom målstyring. Her vil vi forklare en av måtene kommunen utarbeider sine strategier, og dette vil gi et bedre grunnlag for å forstå hvordan målsettingene og strategiene vi analyserer senere i oppgaven fremmer likestillingsarbeidet.

Målstyring

På 1990-tallet fikk målstyring som teknikk gjennomslag i Skandinavia (Allern & Kleven, 2002, s. 196). Målstyring har opprinnelse fra USA på 1950-tallet utviklet av konsulenten og organisasjonsteoretikeren Peter Drucker. På engelsk er det kjent som «Managing by objectives», hvor man skulle ha felles mål med to hovedkomponenter som styring. Drucker uttrykket seg selv slik at: «MBO is both management by *objectives* and *management by objectives*» (Drucker, 1976, s. 13, gjengitt i Allern & Kleven, 2002, s. 198, original uthevelse). Styringsteknikken er en administrativ prosess hvor man benytter MBO som en logisk modell som baseres på rutiner for innhenting av informasjon og nyttegjøring av styringsinformasjon (Allern & Kleven, 2002, s. 197-198).

Artikkelen utdyper at få kommuner praktiserer styringsteknikken presist, men likevel mener de bestemt at styring av kommuner foregår i «målstyringens ånd», men at målstyring benyttes «à la carte» (Allern & Kleven, 2002, s. 195). Modellen innen offentlig sektor oppsummeres som faser med fem steg (Rørvik, via Allern og Kleven, 2002, s. 199):

- «Fastsettelse av overordnede mål
- Utvikling av et hierarki av mål og delmål
- Angivelse av nødvendige handlinger for å nå målene

- Måling av resultater
- Oppfølgende korrigerings- og læringsprosesser»

Målene må også ha en viss karakter. Politiske mål skal være overordnede og legger føringer for prioriteringer og strategier. Disse kan ha en varierende presisjonsgrad, men er ofte generelle og langsiktige. Slike mål er gjerne idealer om fremtidsbildet eller konkrete – men da over en større tidshorisont (Aller & Kleven, 2002, s. 207-208). De politiske målene skal bli videreført til styringsmål som er konkrete. Styringsmålene skal ikke utarbeides av politikere, men av fagfolk og deretter delegeres videre til ledere for enhetene (Allern & Kleven, 2002, s. 209).

Analysen som blir gjort av skandinaviske kommuner viser at de færreste kommuner følger målstyring slavisk, men at kjerneelementene består (Allern & Kleven, 2002, s. 215-216). Modellen ser ut til å bli «skreddersydd» lokalt hvor kommunene selv innfører elementer de selv ser behovet for (Allern & Kleven, 2002, s. 217). Likevel argumenteres det for at skandinaviske kommuner definitivt styres i «målstyringens ånd» (Allern & Kleven, 2002, s. 218). Norske kommuner scorer noe høyere på trofasthet til modellen, hvor det argumenteres for at dette kan skyldes at målstyring på denne tiden fortsatt er ferskt, i motsetning til våre naboland (Allern & Kleven, 2002, s. 218)

Metode

Dette kapittelet vil starte med en beskrivelse av vårt utgangspunkt for vår kunnskapsinnhenting og forståelse, gjennom en presentasjon av vårt verdigrunnlag og hvordan dette plasserer seg i standpunktteori. Deretter følger en beskrivelse av metodevalgene vi har gjort, og til sist en vurdering av validiteten og reliabiliteten i våre valg.

Kan kunnskap være nøytral?

Vinklingen av denne oppgaven handler i stor grad om å ta underdog-perspektivet og vise i hvilken grad disse ivaretas i kommuneplanens samfunnsdel. Begge forfattere har et stort engasjement for gruppene som trekkes fram, og for regionen som helhet. Med bakgrunn i oppveksten i en av kommunene i undersøkelsen, har vi også en forståelse av kulturen som kjennetegner regionen. Med utgangspunkt i artiklene til Haraway (1988), Smith (1997) og Kaul (1996), vil vi argumentere for at ingen kunnskap produseres uten et verdigrunnlag i bunnen, og særlig ikke kunnskap som omhandler tema som i så stor grad behandles som et verdispørsmål. En av de grunnleggende forutsetningene for hvordan en skal forstå begreper som interseksjonalitet og gender mainstreaming, er forståelsen for at samfunnets strukturer påvirker hvilke alternativer som reelt finnes, både på individnivå og kollektivnivå. Her utfordres synes på forskning som et nøytralt grunnlag som ikke vil gi svar med to streker under. Feministisk forskning har i større grad rettet seg mot avdekking av urettferdigheter og skeive maktforhold, og tar i stor grad et standpunkt til hva som avdekkes (Bryman, 2016, kap. 6 og 17; Haraway, 1988; Kaul, 1996; Smith, 1997). Disse forholdene omtales noen ganger som patriarkalske strukturer (Bryman, 2016, kap. 6 og 17; Haraway, 1988; Kaul, 1996; Smith, 1997). Det har vært særlig vektlagt at feministisk litteratur skal bedre kvinners rettigheter og styrke den sosiale posisjonen i samfunnet (Bryman, 2016, kap. 17). I Blaikie (2010) poengteres det at disse tilnærmingene er relativistiske og er avhengige av konteksten rundt. Dette gjør at det er heller ingen objektive eller universelle sannheter eller mulighet for å dele inn i rett og galt, og det er vanskelig å argumentere for at kunnskapen som produseres slik kan forstås som alltid gyldig. Dette gjør at det kan være vanskelig å bygge et teoretisk fundament basert på funn i denne typen forskning.

Med et feministisk utgangspunkt vil ofte kvinner være den gruppen som skal fram i lyset. Vår oppgave legger et utvidet likestillingsbegrep, som nærere svarer til interseksjonalitet til grunn. Dette gjør at det er da naturlig å se på flere grupper enn kun hensyn til kvinner. Med dette utgangspunktet er det sentralt å understreke at i gruppene som da inkluderes, funksjonshemmede, skeive og innvandrere, vil naturlig nok om lag halvparten av disse være menn. Samtidig må det også understrekkes at samtlige av disse gruppene er sammensatt av forskjellige mennesker med forskjellig verdigrunnlag og meninger. Det er urimelig å anta at menneskene innad i gruppene vil ha samme behov eller samme ønsker, slik vi også trekker fram i teoridelen. Slik er det vanskelig å samle alle stemmer fra en av disse gruppene og forvente enighet. Med dette utgangspunktet kan det også være vanskelig å se spor etter utskilte gruppers behov og ønsker.

På en annen side kan det være hensiktsmessig å anta at disse menneskene har et felles utgangspunkt i ønsket om hvilke holdninger de skal møtes med. Der det ikke foreligger et behovsfellesskap i form av hva samfunnet kan gjøre for dem som gruppe, kan det altså være et fellesskap i hvordan menneskene vil møtes. Det er rimelig å anta at alle med annen etnisk bakgrunn enn norsk har et liknende behov for å ses på som en del av lokalsamfunnet og oppleve seg integrert i dette. Det er også rimelig å anta at alle skeive ønsker å bli møtt med aksept, eller at alle funksjonshemmede ønsker å ha lik adgang til steder og tjenester.

Vårt utgangspunkt vil være å se etter i hvilken grad dette ivaretas i kommuneplanens samfunnsdel i de utvalgte kommunene, med vekt på å løfte fram og styrke den sosiale posisjonen til de utvalgte gruppene. Dette gjør vi gjennom å analysere samfunnsdelen ved hjelp av et analyseverktøy vi har utarbeidet, og som representerer vår oppfatning av disse gruppenes felles behov. Dette verktøyet vil bli nærmere beskrevet senere i dette kapittelet.

Forskningsstrategi og oppbygning

Oppgaven tar utgangspunkt i kvalitative metoder. Dette kjennetegnes av relativt få kilder og et ønske om å gå i dybden og bygge forståelse for et fenomen eller et kunnskapsområde som det foreligger relativt lite forskning på (Bryman, 2016). I dette tilfellet har vi tatt utgangspunkt i LIM-planen og den utvidede likestillingsforståelsen, og ser at det i liten grad eksisterer forskning knyttet til dette. Når vi i tillegg ønsker å undersøke en spesifikk region som har særlige likestillingsutfordringer, er det hensiktsmessig å utføre dette prosjektet

innenfor kvalitative metoder. Kvalitativ forskning benytter ofte en induktiv tilnærming til forståelsen av og fortolkningen av datagrunnlaget, og er opptatt av å spørre om hvorfor, enn hvorvidt dette er representativt for befolkningen (Blaikie, 2010; Bryman, 2016). Med dette utelukkes datainnsamlingsmetoder som spørreundersøkelser, og det benyttes i liten grad framstillinger av funn i tallform (Blaikie, 2010; Bryman, 2016). Dette utelukker likevel ikke bruk av statistikk for presentasjon av funn, men disse må også fortolkes i ord (Blaikie, 2010; Bryman, 2016). Det er ofte en utforskende tilnærming som er ment til å finne grunnlag for videre forskning som på sikt kan danne et teoretisk utgangspunkt (Bryman, 2016). Kvalitativ forskning står i motsetning til kvantitativ forskning, som ofte tar for seg tema hvor det foreligger mye kunnskap og undersøker sammenhengen mellom forskjellige variabler (Bryman, 2016). Her er det en deduktiv tilnærming som heller tester teorien enn legger grunnlaget for den (Bryman, 2016).

Opgaven er et dokumentstudium. Et dokumentstudium benytter stort sett skriftlige kilder, som kan være både personlige, profesjonelle, private og offentlige (Bryman, 2016).

Dokumentstudier er oftest kvalitative, men kan også være kvantitative, avhengig av hvordan kildene analyseres og hvordan funnene hentes ut (Blaikie, 2010, Bryman, 2016). Det er vanlig å enten benytte diskursanalyser eller innholdsanalyser når kildene som velges er dokumenter. I denne oppgaven har vi valgt å benytte en kvalitativ innholdsanalyse for å hente ut informasjonen i dokumentene. Dette vil beskrives nærmere under, men først vil vi beskrive kildene vi har valgt nærmere.

Casestudie og valg av case

Dette er et casestudium hvor vi undersøker seks caser, kommuneplanens samfunnsdel i seks utvalgte kommuner. Casestudier benyttes når en vil gjennomføre et dypere studie av spesifikke tilfeller eller fenomener, med hensikt å finne denne casens særpreg (Bryman, 2016). Størrelsen på casene varierer, og det kan være hele organisasjoner eller hele nasjoner som ses på som en case (Bryman, 2016). Det kan være ett eller flere caser som studeres samtidig. Det er uklare linjer mellom casestudium og tverrsnittstudium. Tverrsnittstudier baserer seg på kvantitative metoder for datainnsamling, benytter normalt flere caser, innhenter normalt data fra et fastsatt tidspunkt, og leter etter sammenhenger og mønstre i dette datagrunnlaget (Bryman, 2016). Ettersom vi benytter få caser og en blanding av kvalitative og

kvantitative datainnsamlingsmetoder, planene er utformet på forskjellig tid, og vi ikke ser etter en påvirkning eller et mønster mellom planene, men heller en diskursiv tendens i planene, er dette ikke et tverrsnittstudium.

De valgte kommunene er Farsund, Flekkefjord, Hægebostad, Kvinesdal, Lyngdal og Sirdal. Disse utgjør sammen Listerregionen, den vestre regionen i Agder. Agder har som fylke en rekke forskjellige likestillingsutfordringer, og er kjent for å være konservativt og lite likestilt. Vi har valgt å undersøke alle kommunene i regionen fordi de har et utstrakt samarbeid som organiseres gjennom Lister Interkommunale Politiske Råd, har et felles utfordringsbilde og jobber for å i større grad løse sine felles utfordringer med samsvarende løsninger. Samtidig har kommunene sine særpreg. Disse seks kommunene er geografiske naboer, og har et godt samarbeid, men har forskjellige utfordringer og muligheter. Utvalget er ikke gjort tilfeldig, vi har valgt en region vi opplever som særlig interessant i lys av vårt tema.

Kilder

Kildene vi har valgt å benytte er kommunale planer, nærmere bestemt kommuneplanens samfunnsdel. Dette er offentlige dokumenter som i mange tilfeller ligger tilgjengelig på kommunens hjemmeside. Disse planene er lovpålagt for en kommune å ha, og er slik tilgjengelig i alle norske kommuner. De skal også være tilgjengelig for allmennheten, skal være førende for kommunalt arbeid og de kan gjerne også ses på som et utgangspunkt for private aktører i deres lokalsamfunnsarbeid. Planprosessens krav og føringer er redegjort for i tidligere kapittel. Innhenting av dokumenter har i stor grad skjedd gjennom søk på kommunes hjemmesider. De har stort sett vært tilgjengelig, med unntak av for Hægebostad kommune. Her ble det etterspurt via kommunens postmottak, og det ble oversendt. En av kommunene, Kvinesdal, er midt i en prosess med en ny samfunnsdel. På bakgrunn av dette har vi valgt å ekskludere denne fra oppgaven. På grunn av oppgavens omfang har vi også valgt å holde oss til kun kommuneplanens samfunnsdel. Dermed har vi verken undersøkt for eksempel kommuneplanens årlige handlingsdel, folkehelseplaner, integreringsplaner, eventuelle egne likestillingsplaner, oppvekstplaner, kommuneplanens arealdel eller krav til private aktørers utforming av offentlige rom. Vi forstår at disse, og flere med disse, kan nyansere eller utdype funn fra kommuneplanens samfunnsdel, eller gi en bredere forståelse for hvilke områder kommunen velger å satse på. Samtidig skal samtlige av disse være i tråd med

kommuneplanens samfunnsdel, da denne skal være førende for alt kommunalt arbeid. Vi ser derfor denne planen som mest sentral for oppgaven.

Analyse

Vi har valgt å benytte en kvalitativ innholdsanalyse som retter seg mot forståelsen av begrepene og hvordan dette påvirker innholdet. Innholdsanalyse kan benyttes både kvalitativt og kvantitativt, og kan både benyttes med skriftlige kilder og intervjuer. Når en teller antall ganger ord, begreper, grupper eller tema nevnes, benytter man en kvantitativ innholdsanalyse, og presenterer dette gjerne i form av tall (Bryman, 2016). En kvalitativ innholdsanalyse vil også gjøre en opptelling eller lage en oversikt over hvor ofte ord, begreper, grupper eller tema nevnes, men her vil det i større grad undersøkes hvordan disse nevnes mer implisitt i datagrunnlaget eller om det finnes latente betydninger (Bryman, 2016; Hsieh og Shannon, 2005). Når vi har valgt dokumenter som kilde, vil vi analysere en ferdig tekst. Her undersøker vi både eksplisitte og implisitte måter hvor våre utvalgte grupper og tema nevnes, og det undersøkes hvordan det ligger latente meninger i det som skrives.

Analyseverktøyet

For å analysere kommunenes planer har vi valgt å utarbeide et analyseverktøy. I arbeidet har vi tatt utgangspunkt i LIM-planens utvidede likestillingsbegrep, og herfra valgt ut kategorier vi særlig ville undersøke tilstedeværelsen av. Disse har først dannet et utgangspunkt for problemstilling og forskningsspørsmål, og senere har dette sammen med eksisterende litteratur blitt systematisert i forskjellige kategorier. Her har vi valgt å sette sammen begreper som ofte assosieres med de forskjellige gruppene, slik at det er dannet et grunnlag for en analyse av dokumentene. Med dette har vi gått gjennom dokumentene og undersøkt i hvilken grad vi finner igjen de forskjellige begrepene i planene. Dette har vært et arbeid som har krevd revisjoner og har krevd flere endringer underveis, når vår forståelse av begrepene og dokumentene har endret seg.

Analyseverktøyet benytter vi for å vurdere strategier. Vi vil gjennomgå relevante hovedmål og delmål separat og uten å analysere disse gjennom analyseverktøyet. Vi ser det som at

delmål og hovedmål må langt på vei være generelle og universelle, hvilket gjør en større analyse av disse overflødig.

Strategiene er ment å ta delmålene ned til operasjonaliserbare tiltak. Kommunen bruker ulike begreper, men vi har valgt å bruke samlebetegnelsen strategier. Vi ser ofte uttrykk som «slik vil vi nå det», «slik gjør vi det» og «tiltak». Felles for alle kommunene er at disse legger føringer for aktivt arbeid og fremme handling.

Markeringer i analyseverktøyet

Verktøyet for analysen har vi valgt å utføre i tabellform. Vi har valgt å gjengi hver strategi i sin helhet for å gi en oversikt over funn og gjøre verktøyet oversiktlig og etterprøvbart. Hovedmål og delmål og kapittel eller tema er tatt med for å vise strategiens tilhørende informasjon. Vi har delt verktøyet opp i to hoveddeler «grad av presisering» og «aktuelle grupper». Vi har gitt hver kommune sin farge, og benytter denne gradert for å øke lesbarheten og synliggjøre forskjellene mellom kapittel, hovedmål, delmål og strategi.

Kolonnene er delt opp i presisering og grupper.

Presisering angir grad av presisering av strategi:

- O = Overordnede strategier
- I = Intensjonelle strategier
- K = Konkrete strategier

Grupper angir gruppene vi analyserer

- U = Universelle
- K = Kjønn
- F = Funksjonshemmede
- S = Skeive
- I = Innvandrere

Vi har i tillegg valgt å skille presiseringene med tallbaserte nivåer for å øke lesbarheten i analyseverktøyet. Overordnede strategier er det mest generelle nivået og kjennetegnes med et ett-tall i tabellen. Konkrete strategier er de mest spissede og målrettede strategiene og

kjennetegnes med et tre-tall i tabellen. Intensjonelle strategier ligger mellom overordnede og konkrete og kjennetegnes med et to-tall i tabellen.

Gruppene som strategien gjelder for merkes med et «sjekkmerke» symbol i tabellen. Eksplisitte strategier markeres med en farget sirkel bak sjekkmerket, mens implisitte strategier merkes med en gjennomsiktig bakgrunn. Følgene figur eksemplifiserer markeringene.

- 1 OVERORDNEDE STRATEGIER - NIVÅ 1**
- 2 INTENSJONELLE STRATEGIER - NIVÅ 2**
- 3 KONKRETE STRATEGIER - NIVÅ 3**
- ✓ EKSP LISITTE STRATEGIER**
- ⊗ IMPLISITTE STRATEGIER**

Figur 1: Symboler i analyseverktøyet

Strategi	Presisering			Grupper				
	O	I	K	U	K	F	S	I
TEMA								
Hovedmål								
Delmål								
Strategi	1	2	3	✓	⊗			
Totalt								

Tabell 1: Analyseverktøyet

Analyseverktøyet har vi fremstilt i tabellform. Vi fyller ut med mål og strategier, samt markeringer for å vise hvordan vi tolker hver strategi. I bunnen av verktøyet teller vi opp de totale markeringene som vi videre benytter for å fremstille grafer. Vi har ikke vurdert tema / kapitler, hovedmål eller delmål i verktøyet, men vi har inkludert dette for å gi en oversikt og kunne forstå strategiene ut fra en større kontekst.

Strategiene som er relevante for å inkluderes i analyseverktøyet er vurdert etter hvor stor grad de presiserer hvem strategien rettes mot og i hvilken grad disse er målbare slik de er presentert i planen. Dette må ses i sammenheng med hoved- eller delmålene som disse er knyttet sammen med, og dette vil presiseres i analysen der dette er relevant. Vi anser det som relevant å se på forholdet mellom de forskjellige gradene av presiseringer i strategiene, fordi dette kan gi en bredere forståelse av hvordan kommunene har tenkt på sin ivaretagelse av gruppene. Dette tror vi gir en bredere forståelse av hvordan det er tenkt å fungere, og i hvilken grad kommunene ser disse gruppens utfordringer.

Overordnede, intensjonelle og konkrete strategier

Figur 2: Strategiutforming

Verktøyet skiller mellom overordnet strategi og konkret strategi etter målstyringsprinsipper. De overordnede gjenspeiler de politiske målene, mens de konkrete er spissede og basert på styringsmål (Allern & Kleven, 2002). I tillegg har vi opprettet en tredje kategori, intensjonelle strategier, for de strategiene som ikke kan klassifiseres inn under de to overnevnte. For enkelhetens skyld har vi synliggjort forskjellen mellom på strategiene med tre nivåer. Dette benyttes i all hovedsak videre i analyseverktøyet for lesbarhet. I tekst vil disse bli omtalt som overordnede, intensjonelle og konkrete.

Vi vurderer ikke målbarheten i strategiene, men likevel ser vi at grad av oppnådd gjennomføring til dels er en naturlig del av strategienes natur. En overordnet strategi som

«Innbyggerne opplever det gode liv gjennom å bli møtt med inkludering, åpenhet og raushet» (Sirdal kommune, 2018, s. 11) er vanskeligere å måle eller vurdere gjennomføringsgrad av enn en konkret strategi som å lage «Facebookgruppe som stimulerer til kvinner i politikken» (Hægebostad kommune, 2013, s. 11). Disse strategiene blir ofte mer forpliktende gjennom sin natur.

Overordnede strategier (Nivå 1)

Overordnede strategier er basert på det målstyring definerer som politiske strategier. Slike strategier er ofte langsiktige (Allern & Kleven, 2002). Strategiene kan ansees som et ønske eller visjon innen et bredt vekst- eller utfordringsområde. Overordnede strategier er ikke nødvendigvis ment å oppnås, men som noe å strekke seg etter eller en retning hvor man hele tiden beveger seg videre etter hvert som samfunnet utvikler seg med dem. Disse er overordnede og generelle strategier, som oftest ikke inneholder konkrete eller målbare punkter eller spesifisering på hvordan man oppnår disse. Det kan også hende at man finner overordnede strategier som er satt sammen av flere og mer spesifikke områder som ses under ett punkt. Når strategiene konkretiseres er det stort sett på lang sikt, som for eksempel mål om økning av innbyggertall over tid. I noen tilfeller vil disse overordnede strategiene være rettet mot spesifikke grupper, men det vil likevel være på et generelt nivå og gjerne store grupper. Denne type strategier legger føringer for arbeid som skal bli gjort, men arbeidet er ofte av en natur som kan eller må delegeres over en stor gruppe mennesker og fagfelt.

Vi vurderer «Gjennom planlegging tas det hensyn til klima, miljø, likestilling og folkehelse. Høyeste alternativer fra nasjonale klimaframskrivninger skal legges til grunn» (Sirdal kommune, 2018, s. 20) og «Ved all planlegging skal ein ta omsyn til universell utforming» (Hægebostad kommune, 2013, s. 14) som slike strategier. De legger ikke føringer for hvordan strategien kan omsettes til handling eller peker på særlig spesifikke felt som skal utbedres.

Intensjonelle strategier (Nivå 2)

Intensjonelle strategier havner mellom overordnede og spissede strategier. Målstyringsteorien peker ikke spesifikt på disse, likevel ser vi behovet for å skille disse ut da de skiller seg ut fra øvrige kategorier. Intensjonelle strategier kan ligne på overordnede strategier, da de uttrykker et ønske innen et vekst- eller utfordringsområde, likevel har de i større grad spesifisert hvilket område strategien rettes mot. De skiller seg derfor ut fra overordnede strategier med at skal

spres over færre fagfelt og delegeres til et mindre antall mennesker. I tillegg kan de vurderes som noe lettere å måle eller vurdere som gjennomført. Likevel er de ikke spissede nok til å vurdere som konkrete, da de ikke utdyper eller legger føringer for hvordan utførelsen skal skje. Vi vurderer derfor denne type strategier som mer generelle.

Likevel er intensjonelle strategier er noe mer målrettede enn de overordnede, hvor de ofte peker på et område som det er en intensjon å utbedre, likevel presiserer de ikke videre utover et ønsker utfall. Det vi oftest ser er at de mangler spesifisering for å kunne være konkrete og derav mangle at man kan vurdere oppnåelse. Disse strategiene ordlegger seg ofte som at man vil «øke» noe, eller ha «flere» eller «mer».

Et eksempel kan være Sirdals strategi «Et mangfoldig næringsliv med økt andel heltidsstillinger og inntekt til å leve av» (Sirdal kommune, 2018, s. 11). Et konkret mål ville være å angi en faktor man kan måle eller hvilke grep man ønsker å ta, mens disse strategiene forteller hvilket område en skal jobbe innen, uten å sette videre mål for realisering. Intensjonelle strategier åpner slik for mange tolkninger. Lyngdals strategi «Legger til rette for økt andel barn i barnehage» (Lyngdal kommune, 2022, s. 14) vurderer vi også som en intensjonell strategi. Det er lett å forstå hvilket felt man retter seg mot, men det legges lite føringer for hvordan man skal oppnå dette.

Både overordnede og intensjonelle strategier anser vi som generelle og forstås i retning av politiske mål innenfor målstyringsteori (Allern & Kleven, 2002).

Konkrete strategier (Nivå 3)

Både overordnede og intensjonelle strategier har en rot i de politiske målene og delegerer oppgaver videre til de som skal utføre arbeidet. De konkrete strategiene spisser seg i større grad inn på oppgavene som skal utføres. De er gjerne detaljerte eller spesifikke og gir lite rom for tolkning. Konkrete mål forstås i retning av styringsmål i målstyringsteorien (Allern & Kleven, 2002).

Konkrete strategier gir ofte tydelige svar på hvem strategiene skal rettes mot, hva som skal oppnås og kan også inneholde informasjon om hvordan dette skal skje. Dette fører også til at de av natur er mer målbare og oftere enklere å vurdere i gjennomføringsgrad. Dette medfører at det er enklere å vite hva man skal gjøre og om man har oppnådd dette, og de er stort sett

enkle å forholde seg til. Likevel fører de også med seg en større forpliktelse for gjennomføring. Uoppnådde strategier kan lettere identifiseres. I tillegg er de så spesifikke at de stort sett ikke rommer andre tiltak. Et eksempel på dette er Hægebostads strategi om å opprette en «Årleg gründerkonkurranse. Pris til beste kvinneleg og mannlege gründer» (Hægebostad kommune, 2013, s. 4). Her er det helt tydelig hva som skal gjøres. Den vil også være enkel å arbeide ut fra og vurdere oppnåelsen av. Likevel utelukker strategien andre tiltak og gir mindre endringsrom for de som skal arbeide med likestilling.. Konkrete strategier gir også mindre rom for endring i tråd med samfunnets kontinuerlige utvikling.

Eksplisitte og implisitte strategier

Vi skiller også mellom eksplisitte og implisitte strategier. Dette har vi valgt å gjøre for å i større grad forstå hvilke grupper som trekkes fram spesifikt, og hvilke som heller må forstås gjennom kontekst og latente meninger i strategiene. Dette tror vi at gir en bredere og mer sammensatt forståelse av betydningen av de forskjellige strategiene, og at det gir en ny dybde i analysen sett i sammenheng med om strategiene er overordnede, intensjonelle eller konkrete. Dette gir også et større rom for å forstå hvordan likestilling kan inngå som element i strategier som tilsynelatende ikke tar opp tema som umiddelbart forstås i tilknytning til likestilling.

«Økt fokus på arbeidsplasser som normalt har en stor andel kvinnelig ansatte» (Sirdal kommune, 2018, s. 17) vurderer vi som en eksplisitt strategi da det er tydelig kommunisert hvilken gruppe som er målet for strategien. Derimot vurderer vi strategien «Et mangfoldig næringsliv med økt andel heltidsstillinger og inntekt til å leve av» (Sirdal kommune, 2018, s. 11), som en implisitt strategi rettet mot kjønn da vi vet at deltidskultur er et viktig fokusområde for hele fylket for å forbedre kvinners økonomiske situasjon.

Samtidig er det viktig å understreke at vi ikke har inkludert strategier som er for vage til at vi kan tolke dem som tilsiktet likestillingsarbeid. De eksplisitte strategiene vil ha et tydelig og uttalt likestillingsfokus, hvor dette ikke trenger å tolkes i særlig grad. Der vi har valgt å inkludere implisitte strategier er det fordi det er en større kontekst i form av delmål som gjør det tydelig at denne strategien har et likestillingsperspektiv, til tross for at selve formuleringen ikke nødvendigvis presiserer dette. Det gjelder særlig når en skal gjøre grep som fører til bedre likestilling som direkte konsekvens av grepet som skal tas. Eksempel på dette kan være Lyngdals strategi om «Legger til rette for økt andel barn i barnehage» (Lyngdal kommune,

2022, s. 14). Denne har vi vurdert som implisitt kvinner og innvandrere, da manglende muligheter for å ha barn i barnehage kan påvirke likestillingsarbeidet i disse gruppene. Kontekst i form av delmål ligger altså til grunn for vurderinger som implisitte strategier.

Vi vurderer alle strategier som vi ser som universelle likestillingsstrategier som eksplisitte.

Aktuelle grupper

Universelle (U)

Universelle strategier retter seg ikke mot én spesifikk gruppe. Vi har ansett disse konkrete ordene som potensielle indikatorer for universelle likestillingsbegreper: Alle, innbyggerne, menneskene, fellesskap, inkludering, mangfold, lokalsamfunn. I andre tilfeller har det vært en større kontekst som har gitt denne klassifiseringen. Dette gjelder særlig når strategien kommer under et delmål for likestilling. Dette kan for eksempel være «Innbyggerne opplever det gode liv gjennom å bli møtt med inkludering, åpenhet og raushet» (Sirdal kommune, 2018, s. 11). Det har også forekommet at det er brukt begreper som likestilling eller likestillingsverdier i planene, disse har vi også forstått som universelle.

Kjønn (K)

Kategorien kjønn gjelder både for kjønnslikestilling og for et utvidet kjønnsbegrep som omfavner transpersoner, ikke-binære samt forskjellige kjønnsuttrykk. For kjønnslikestilling ser vi etter begreper og setninger som omhandler likestilling og kvinner eller menn.

Kjønnslikestilling rommer også en rekke forskjellige begreper og kontekster: Heltidskultur, deltidskultur, barnehage- og sfo-tilbud i tilknytning til arbeidsliv eller likestilling (her inkluderes ikke oppvekst), nærings- og arbeidslivsstrategier som retter seg mot kvinners arbeidsdeltakelse, eller strategier som tar opp kjønnsrollemønstre. Alt som omhandler heltidsarbeid eller deltidsarbeid forstås som kjønnsrelatert her. Årsaken til at vi forstår ovenfornevnte strategier om barnehage- og sfo-tilbud slik, er at dette i stor grad referer til at kvinner anses som primære omsorgspersoner. I tilfeller der det ikke er tilgang til tilstrekkelige barnehage- og sfo-tilbud, er det oftest kvinner som tar omsorgsansvaret i hjemmet.

Funksjonshemmede (F)

Denne kategorien vil forstås som mennesker som har særlig behov for tilrettelegging for fremkommelighet eller for deltakelse arbeids- og det sosiale livet. Vi ser etter begreper som: universell utforming, fysisk tilrettelegging samt ulike konkrete nevnte utfordringer. Også ordlegginger som knytter seg til inkluderende arbeidsliv eller aktivitetstilbud kan tolkes som rettet mot funksjonshemmede, men her vil konteksten være sentral. Det vil ikke være nok at det nevnes generelt tilrettelagte tilbud eller områder, da vi ikke tolker dette til å rettes spesifikt mot funksjonshemmede, med mindre det kommer i en kontekst som må forstås i denne retning.

Skeive (S)

I kategorien skeive inkluderer vi alle som havner under LHBT+-paraplyen. Dette innebærer at vi leter etter ord og begreper som: LHBT+, seksuell orientering, seksuell legning, homofile, lesbiske, transpersoner, kjønnsuttrykk og kjønn i en annen kontekst enn tradisjonelle kjønnsroller.

Innvandrere (I)

I LIM-planen benyttes begrepet etnisitet. Vi har valgt å benytte begrepet innvandrere. Dette fordi vi ser etter alle begreper som omhandler mennesker som ikke er norske, eller har annen kulturell bakgrunn enn norsk. Her inkluderer vi også vestlige arbeidsinnvandrere. I planene leter vi etter begreper som integrering, flerkulturelle, etnisk mangfold, samt strategier som kan forstås som rasismebekjemping. Ut fra kontekst vil også formuleringer omkring inkluderende arbeidsliv, tilflytting og språktilpasning være aktuelle å regne som strategier som implisitt refererer til innvandrere.

Validitet og reliabilitet

Begrepene validitet og reliabilitet er oftest assosiert med kvantitativ forskning, men det kan også være relevant å diskutere dette i kvalitativ forskning (Bryman, 2016). Det kan være særlig i tilfeller som her, hvor vi benytter innholdsanalyse, at det er viktig å gjennomgå i hvilken grad våre funn er troverdige og relevante. Reliabilitet omhandler i hvilken grad et studium er mulig å gjenskape (Bryman, 2016). Dette har en tydelig sammenheng med forståelsen av validitet, som handler om hvorvidt en undersøger det en sier en undersøger, og

benytter begreper og tenkemåter som er gyldige utenfor studiets rammer (Bryman, 2016). Vårt mål med beskrivelsen av analyseverktøyet og måten vi har kategorisert de forskjellige strategiene og gruppene på, er at det skal være mulig for andre å forstå hvorfor vi har kommet til de konklusjonene vi har. Her er det sentralt at kategoriene skal være gjenkjennelige og forståelige for andre enn vi som har utarbeidet disse, og at det skal være mulig for andre å benytte samme datagrunnlag og analyseverktøy, og slik ende opp med et tilsvarende datasett. Analyseverktøyet må være tilpasset til dokumentene det skal analysere, men det må helst også kunne benyttes til å analysere andre, tilsvarende dokumenter. Med det mener vi at dersom verktøyet ikke kan benyttes til å analysere andre kommuners samfunnsdel, mangler det både reliabilitet og validitet.

Når vi har tydeliggjort vår posisjon gjennom standpunktteori, er dette for å vise hvordan vår troverdighet og validitet som forfattere her er med på å forme forståelsen av begrepene og kategoriene. Dette kan være sentralt for muligheten til å gjenskape et studium som dette. Det er derfor sentralt at dette er tydelig redegjort for, slik at dette kan tas med i vurderingen av validiteten i begrepsvalg og avgrensninger vi har benyttet oss av. Vår forståelse av dette er med på å påvirke hvordan vi leser dokumentene i studiet, og dette kan være vanskelig å gjenskape i andre sammenhenger.

Avslutningsvis vil vi påpeke at kvalitativ forskning i liten grad avdekker større, samfunnsmessige sammenhenger, men heller benyttes som et dypdykk i fenomener som på sikt kan gi grunnlag for større studier og teorier (Bryman, 2016). Det kreves et bredt forskningsgrunnlag før en kan trekke konklusjoner som går utover studiets rammer, og særlig når en har et casestudium gir dette ingen grunnlag for å si noe generelt. Funnene fra et studium som dette må slik finnes gjentatte ganger og i flere sammenhenger for at de skal kunne ses på som noe som gjelder utover sin spesifikke kontekst.

LYNGDAL

”Fornye og forene”

(LYNGDAL KOMMUNE, 2022, S. 5)
FOTO: RUNE HAUAN

Lyngdal

Om kommunen

Lyngdal ligger midt i Lister og har en størrelse på 606 km² med 10480 innbyggere (Nilsen et al., 2022b; SSB, u.å.e). Kommunen fikk bystatus i 2002. I 2020 ble Lyngdal slått sammen med Audnedal kommune i nord (Nilsen et al, 2022b). I Lyngdal er det 17 innbyggere per km², hvor 56% av innbyggerne bor i tettsted (SSB, u.å.e). Tettstedene er samlet rundt kommunens administrasjonssenter (Nilsen et al., 2022b). Den tidligere kommunen Audnedal har ingen tettsteder (Nilsen et al., 2022b). Over tre fjerdedeler av kommunen er skog og åpen fastmark (SSB, u.å.e).

I kommunen finner man 3656 eneboliger og 262 leiligheter (SSB, u.å.e). 14% av befolkningen bor på landbrukseiendom (SBB, u.å.e). Kommunen har også 2063 hytter (SSB, u.å.e). Lyngdal oppgis som Agderfylkets viktigste turistkommune sett bort fra Kristiansand, hvor de kan tilby om lag 1200 kommersielle overnattingsplasser, og det anslås at folketallet doubles eller mer ved sommerstid (Nilsen et al., 2022b).

Det forventes noe økning i befolkningsvekst mot 2050 (SSB, u.å.e). I Lyngdal er det 128 flere menn enn kvinner. Andelen av høyere utdanning er lavere enn landsgjennomsnittet. Andelen som har kortere høyere utdanning er på omlag 20 %, og rundt 4 % av innbyggerne har en lengre høyere utdanning (Nilsen et al., 2022b).

Kommuneplanens samfunnsdel

Lyngdals samfunnsdel ble vedtatt i 2022, og har en lengre innledning med beskrivelser av dagens situasjon og de utfordringene som kommunen vil prioritere å arbeide med. Her er det ikke presentert et hovedmål, men heller en visjon og mange mindre mål med tilhørende strategier. Visjonen er «fornye og forene» (Lyngdal kommune, 2022, s. 6). Denne innebærer at kommunen skal være en tidsriktig og bærekraftig kommune, og at de forskjellige lokalsamfunnene som kommunen består av skal oppleve seg sammenknyttet (s. 6). Dette er særlig relevant etter sammenslåingen av gamle Lyngdal og Audnedal kommune.

Lyngdal omtaler seg som en familieby, og vektlegger at kommunen skal være god å bo i (Lyngdal kommune, 2022, s. 6). Den skal også være bærekraftig, og har sosial bærekraft som et viktig fokusområde i planen. Planen vektlegger FNs bærekraftsmål og har tatt inn de tre pilarene økonomisk, miljømessig og sosial bærekraft, som sentrale gjennomgangstema i sin plan. Dette er i tråd med nasjonale retningslinjer 2019-2023. Det benyttes ord som inkludering, mangfold og mestring i hverdagen (Lyngdal kommune, 2022, s. 8). Dette følges opp med beskrivelse av hvordan økningen i antallet eldre kontra barn og unge påvirker planleggingen framover, med vekt på at de eldre må i større grad enn tidligere være i stand til å bo i eget hjem lenge. Her nevnes eldre og lite hensiktsmessig boligmasse (s. 8). Inkluderende arbeidsliv legges fram som en del av løsningen, samt fokus på folkehelse og reduksjon av sosial ulikhet, særlig knyttet til helsemessige forhold (s. 8).

I sitt avsnitt kommunen som organisasjon nevnes det ikke at det skal vektlegges verken heltidskultur eller at kommunen skal vektlegge likestilling i verken snever eller vid forstand. Helt til sist i avsnittet skrives det at inkludering og mangfold er blant de innsatsområdene som skal vektlegges. Samtidig refereres det til en egen arbeidsgiverstrategi for kommunen, som kan ta opp elementer som ikke nevnes i planen.

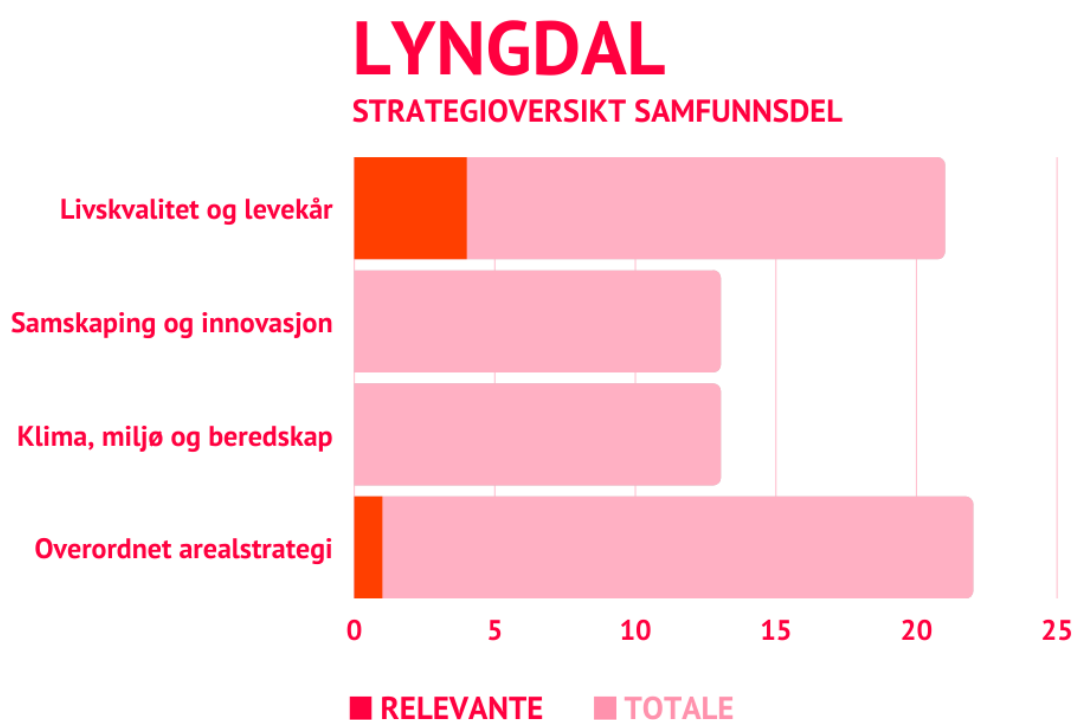
Neste kapittel i planen, satsingsområder og mål, viser at kommunen har valgt ut bærekraftsmål 3 (god helse og livskvalitet), 4 (god utdanning), 9 (industri, innovasjon og infrastruktur), 11 (bærekraftige byer og lokalsamfunn), 13 (stoppe klimaendringene) og 16 (fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner) som sine fokusområder (Lyngdal kommune, 2022, s. 13; FN 2022d). Det fortelles at de valgte områdene skal ha ekstra oppmerksomhet og ressurser i planperioden, og det presiseres at tema som blant annet folkehelse og likestilling er tverrsektorielle (s. 13). Lyngdal kommune forteller at Regionplan Agder 2030 og Regionplan Lister 2030 har tre gjennomgående perspektiver, som også gjøres gjeldende i Lyngdals plan (s. 13). Disse er: Næringsutvikling og samarbeid om nye arbeidsplasser; levekår, likestilling, inkludering, mangfold og folkehelse; og klima og miljø (s. 13). Det er verdt å merke seg at til tross for at likestilling nevnes som et av de gjennomgående perspektivene, er det valgt å ikke ta inn bærekraftsmål 5, likestilling mellom kjønnene. I avsnittet hvor kommunen presenterer sosial bærekraft er ikke likestilling nevnt, men det avsluttes med at i sosial bærekraft er livskvalitet og levekår sentralt (s. 7). Det poengteres også i planen at selv om de andre bærekraftsmålene ikke er inkludert er de ikke uviktige, og at det er de valgte målene legger føringene for innholdet i planen (s. 13).

Lyngdal kommune har lagt hovedtyngden i sitt arbeid med sosial bærekraft i folkehelsearbeid, og vektlegger tidlig innsats som sentralt i sin innsats på dette området (Lyngdal kommune, 2022, s. 14). Samtidig påpekes det at kvinners deltakelse i arbeidslivet er viktig, og videre at helsen påvirkes av faktorer som inntekt, utdanning, yrkesstatus, kjønn, etnisk og kulturell bakgrunn (Lyngdal kommune, 2022, s. 14).

I delen kommunen som organisasjon fortelles det hvordan kommunen ønsker å være for sine ansatte. Her vektlegges det et mangfoldig og inkluderende arbeidsliv, men det presiseres ikke hvorvidt det skal fokuseres på å jobbe for heltidskultur, eller om det skal jobbes for at funksjonshemmede eller innvandrere skal få særlig oppmerksomhet.

Funn

Kommunen har totalt 10 mål og 69 strategier. Disse fordeler seg som vist i figuren under. Vi vurderer 5 strategier til å være relevante for tilsiktet likestillingsarbeid.

Figur 3: Strategioversikt samfunnsdel Lyngdal

Grafen gir en oversikt over hvor Lyngdal kommune har valgt å gjøre rom for tilsiktet likestillingsarbeid. Vi ser at innenfor temaene samskaping og klima ikke har strategier knyttet

til likestilling. I tabellen under går vi gjennom de aktuelle strategiene og hvordan disse vurderes når de analyseres med vekt på grupper og presiseringsgrad. Ved bruk av analyseverktøyet finner vi at Lyngdals plan har følgende mål som ses som aktivt likestillingsarbeid. Videre analyser følger etter presentasjon av funn i analyseverktøyet.

Strategi	Presisering			Grupper				
	O	I	K	U	K	F	S	I
LIVSKVALITET OG LEVEKÅR								
Mål: I Lyngdal er alle inkludert i utdanningsløp. Alle som kan, deltar i yrkeslivet								
Legger til rette for økt andel barn i barnehage		2			✓			✓
Arbeider systematisk for å øke deltagelse i utdanning og arbeid		2		✓				
Jobber aktivt for å legge til rette for heltidskultur, fremme likestilling, inkludering og mangfold i arbeidslivet		2		✓	✓			
Mål: Lyngdal er en helsefremmende kommune								
Arbeide aktivt for gode levekår med like muligheter for alle, uavhengig av kjønn, alder, etnisitet, religion eller livssyn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsuttrykk eller kjønnsidentitet	1			✓	✓	✓	✓	✓
OVERORDNET AREALSTRATEGI								
Arealstrategi for utvikling av eksisterende og nye byggeområder								
Vi skal ha fokus på god bokvalitet i nye og eksisterende områder. I nye byggeområder skal fremkommelighet, lav fart, trafiksikkerhet, sikring av gode fri- leke og aktivitetsområder for barn og unge samt universell utforming vektlegges. Vi skal ta hensyn til eksisterende bomiljø ved foretting.	1					✓		
Totalt	2	3	0	3	1 - 2	2	1	1 - 1

Tabell 2: Lyngdal analyse

Vi finner 5 strategier som vi knytter til bevisst likestillingsarbeid. De fire første strategiene er funnet under kapittelet livskvalitet og levekår, mens den siste strategien vi har valgt å inkludere er fra overordnet arealstrategi.

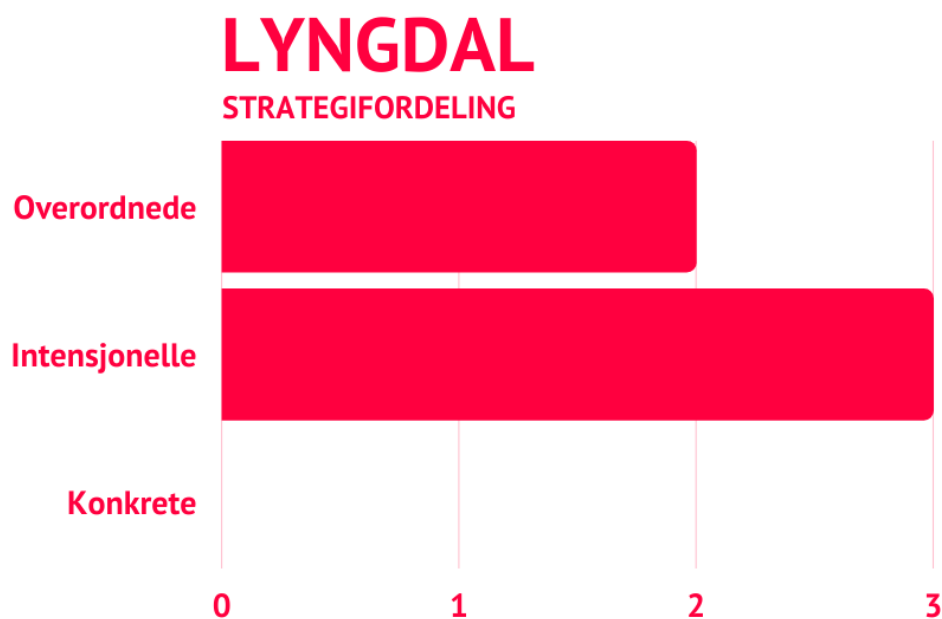
Den første strategien vi har vurdert som tilsiktet likestillingsarbeid er å legge til rette for økt andel barn i barnehage. Her har vi vurdert dette som et tiltak som særlig gagnar kvinner, og da også særlig innvandrerkvinner. Dette med bakgrunn i at redusert barnehageplass ofte fører til redusert tilknytning til arbeidslivet for en av foreldrene, og da i særlig stor grad mor. Det er også slik at innvandrerkvinner i større grad enn norske kvinner har lav tilknytning til arbeidslivet (Haaland et al. 2021). Dersom en da kan få flere barn av innvandrerkvinner inn i barnehagen, legges forholdene bedre til rette for at disse kvinnene øker sin tilknytning til arbeidslivet. Dette henger direkte sammen med neste strategi, om aktivt arbeid for å øke deltakelsen i arbeidslivet. Her presiseres ingen grupper, hvilket må innebære at kommunen ønsker at dette skal komme alle til gode. Også den siste strategien her, om aktiv jobbing for å fremme heltidskultur, likestilling, inkludering og mangfold i arbeidslivet, ser vi som en

strategi som gagnar flertallet. Her gjøres det klart at det er rom for et variert arbeidsliv med plass til mange, og at dette er et viktig satsningsområde for kommunen gjennom at de skal jobbe aktivt for dette. Med tanke på bredden i formuleringen har vi vurdert dette målet til å ta hensyn til en bredde i befolkningen, og har forstått dette målet som universelt, men samtidig implisitt kvinner.

Under mål om Lyngdal som helsefremmende kommune finner vi følgende strategi: «Arbeide aktivt for gode levekår med like muligheter for alle, uavhengig av kjønn, alder, etnisitet, religion eller livssyn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsuttrykk eller kjønnsidentitet» (Lyngdal kommune, 2022 s. 16). Denne strategien tar opp samtlige grupper vi undersøker, og dette skjer også eksplisitt. Vi vil poengtere at strategien også kan forstås som at det anerkjenner både transkjønnede personer og ikke-binære kjønnsidentiteter, gjennom sin presisering av kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet. Samtidig er det interessant at strategien kommer under mål om helsefremmende kommune. Dette kan peke i retning av at kommunen anerkjenner hvordan skeives levekår er dårligere enn det heterofiles levekår er, slik det framkommer i Stokke et al. (2018).

Verken kapittel om samskaping og innovasjon eller kapittel om klima, miljø og beredskap har noen relevante strategier, mens i arealstrategien finner vi at kommunen skal legge til rette for universell utforming i nye bomiljøer. Her krysser vi av for funksjonshemmede, men vi ser også at dette er en veldig overordnet og bred tilnærming til funksjonshemmede innenfor et snevrere felt.

Fordeling av strategier

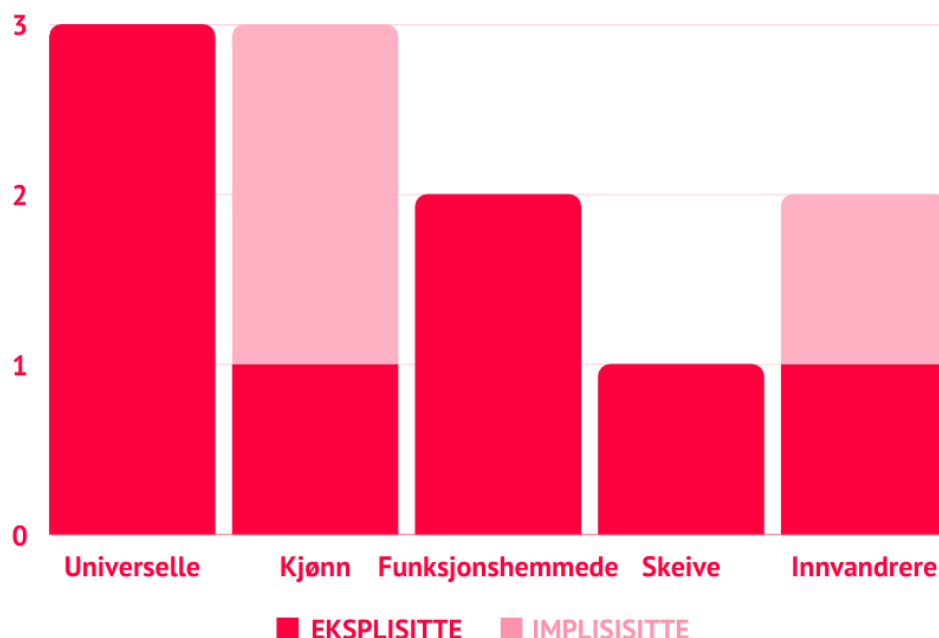
Figur 4: Strategifordeling Lyngdal

Lyngdal kommune har ingen konkrete målsetninger. Strategiene er fordelt jevnt med to overordnede og tre intensjonelle. Vi forstår ut fra grafen samt analysen vår at kommunen har valgt å legge samfunnsdelen på et mer generelt og visjonært nivå. Overordnede og intensjonelle strategier spesifiserer av natur i liten grad hvordan målene skal løses men i større grad hvilken retning kommunen ser løsninger i. Dette kan gi fordelen i at kommunen har et større handlingsrom, men samtidig vil mangelen på konkretisering kunne gjøre det vanskeligere å sikte seg inn for å nå målene sine.

Inkluderte grupper

LYNGDAL

INKLUDERTE GRUPPER

Figur 5: Inkluderte grupper Lyngdal

I Lyngdal alle gruppene inkludert. De har hatt noe mindre fokus på det universelle perspektivet, og i fokuserer like mye på direkte grupper, med det aller største fokuset på kjønnslikestilling. Likevel er det verdt å legge merke til at det varierer kun mellom én, to og tre strategier per gruppe.

Kjønnslikestilling har fått størst prioritet i planen med én eksplisitt og to implisitte strategier. Likevel vil vi ikke si at fokuset er stort. Den eksplisitte strategien er en overordnet strategi som ramser opp ulike grupper, og de to implisitte handler om å fremme heltidskultur og legge til rette for barnehageplasser.

Det er særlig interessant at denne planen har flere eksplisitte strategier rettet mot funksjonshemmede. Likevel vet vi at strategiene er brede og i større grad generelle. I planen er funksjonshemmede nevnt som opprømsing innen en svært overordnet strategi, samt at universell utforming skal skje ved nye boligutbygginger. Fokuset på funksjonshemmede som gruppe er derfor ikke særlig stort eller spesifikt.

Strategien som omfavner skeive er samme samlestrategi som nevnt for andre grupper, men denne må også sees på i sammenheng med helse, siden tilhørende delmål handler om helse. Dette gir ikke et tydelig svar på hvorvidt kommunen ser på skeives særlige levekårsutfordringer som noe mer enn et (folke)helseproblem. Vi ønsker likevel å løfte frem at Lyngdal har valgt å inkludere kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet i tillegg til seksuell orientering.

Innvandrere blir også medregnet i overnevnte samlestrategi. I tillegg er de også regnet med i strategien for økt andel barn i barnehager. Det er også et poeng at det er vår fortolkning av strategien som omhandler flere barn i barnehage, som har resultert i at dette regnes som en strategi for innvandrere. Annet fokus finner vi ikke.

Til tross for at likestilling ikke ble inkludert blant FNs bærekraftsmål, er likestilling inkludert i samfunnsdelen. Lyngdal har et tilsynelatende bredt fokus, men de treffer også mye med overordnede og intensjonelle strategier. Dette fører til at det er gitt et relativt stort rom for likestillingsarbeid, og mye av arbeidet har fått et bredt nedslagsfelt. Det er likevel relevant å stille spørsmål rundt om det kunne vært trukket tydeligere linjer til hva arbeidet skal bestå i. Går man i dybden er de fleste strategiene rettet mot at mennesker skal komme i arbeid, samt veldig generelle og overordnede strategier rundt livskvalitet og bebyggelse. Selv om vi ser at Lyngdal legger tydelig vekt på å inkludere likestilling, er det få strategier vi opplever å legge føringer for arbeidet i kommunen.

Vi påpeker for ordens skyld at vi ikke har vurdert det praktiske likestillingsarbeidet i kommunen.

FARSUND

”Frístende, nyskapende
– best på natur
og det gode lív!”

(FARSUND KOMMUNEPLAN, 2018, S. 7)
FOTO: RUNE HAUAN

FARSUND

Om kommunen

Farsund er en bykommune helt sør i Lister. Farsund er den minste kommunen på størrelse, men en av de største på folketall. Kommunen strekker seg over 252 km² med 9622 innbyggere (Nilsen et al., 2022a; SSB, u.å.a). Befolkningen bor med 38 innbyggere per km², og hele 68 % bor i tettsted (SSB, u.å.a). Over tre fjerdedeler av kommunen er skog og åpen fastmark (SSB, u.å.a). Farsund er delt opp i én by og to tettsteder etter tidligere sammenslåing. Byen er også en sjøfartsby. I tillegg finner man mange kilometer med kystlinje og sandstrender her (Farsund kommune, 2022).

I Farsund er det 3837 eneboliger, 332 leiligheter og 1206 hytter (SSB, u.å.a). Nesten 10 % bor på landbrukseiendom (SSB, u.å.a). Selv om antallet som bor på gård er mindre enn i andre kommuner er Farsund den største landbrukskommunen i fylket (Nilsen et al., 2022a).

Farsund venter å ha en nedgang i befolkningen på om lag 250 mennesker innen 2050 (SSB, u.å.a). I kommunen er det 76 flere menn enn kvinner (SSB, u.å.a). Om lag 20 prosent av befolkningen har en kort høyere utdanning, mens 4,6 har en lengre høyere utdanning (SSB, u.å.a).

Kommuneplanens samfunnsdel

Farsund kommunes samfunnsdel er fra 2018. Innledningen er kort og presenterer et utfordringsbilde, samt arbeidsformer og vektlagte perspektiver. Det presenteres ikke et overordnet mål for planen som helhet, men en visjon som er «Fristende, nyskapende – best på natur og det gode liv!» (Farsund kommune, 2018, s. 7). Det skrives videre i planen at «Det gode liv i Farsund gir uttrykk for et mangfoldig kommunesamfunn som tar grep om levekårs- og likestillingsutfordringen» (Farsund kommune, 2018, s. 7). Kapitlene levekår og næringsliv har hvert sitt hovedmål.

Farsund kommune trekker fram levekårsutfordringer i innledningen i sin samfunnsdel. Her utdypes dette med at det er «særlig knyttet til barn og unge, likestilling og en økende eldre

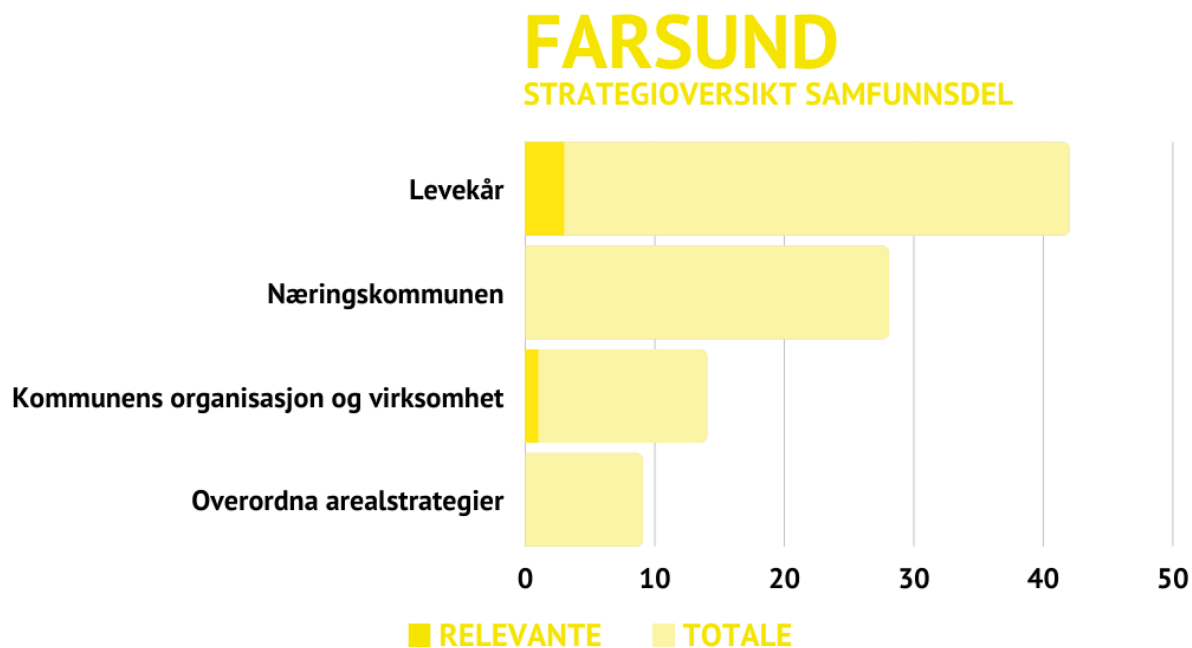
befolkning» (Farsund kommune, 2018, s. 6). Like muligheter for alle trekkes fram som et fokusområde. Hovedtemaene i planen er levekår, attraktiv bokommune og attraktiv næringskommune. Farsund forteller også at folkehelse, likestilling, og klima og miljø er gjennomgående tema i planen, og videre at folkehelse og likestilling har i løpet av prosessen blitt samlet under hovedtemaet levekår.

Planens første hovedtema, levekår, og her finner vi de fleste mål og strategier som omhandler likestilling, inkludering og mangfold. En rekke av målene og strategiene tar for seg oppvekstvilkår, andre tar for seg skole, barnehage og utdanningstilbud, og noe tar med strategier for å tiltrekke seg nye innbyggere. Her spesifiseres barnefamilier som ønsket demografisk gruppe.

Kommunen har tidligere hatt en egen plan for folkehelse og likestilling, men denne gikk ut i 2019 og det er ikke prioritert å lage en ny plan.

Funn

Kommuneplanens samfunnsdel har totalt 3 hovedmål, 18 delmål og 93 strategier. Vi har vurdert 4 strategier til å omhandle tilsiktet likestillingsarbeid.

Figur 6: Strategioversikt samfunnsdel Farsund

Figuren viser oversiktsbilde over kommunens samlede strategier delt i tema, samt pekt ut ratio for relevante strategier. Innenfor temaene levekår og kommunens organisasjon og virksomhet finner vi noen relevante likestillingsstrategier. Innen næringskommunen og overordna arealstrategier finner vi ingen relevante strategier. Videre analyser følger etter presentasjon av funn i analyseverktøyet.

Analysen vår gir oss et resultat på noe tilsiktet likestillingsarbeid over flere temaer. I kategorien levekår vies det naturlig nok mest plass. Innenfor næringskommunen finner vi ingen fokus på noen av gruppene. Vi finner én strategi på kommunens organisasjon og virksomhet. Dette gir et totalt funn på fire strategier, som fremgår i **figur 6**.

Farsund har valgt å ha likestilling som et gjennomgående tema i sin plan. Hos Farsund er dette fra starten tydeliggjort og separert fra folkehelse, gjennom at temaene nevnes separat som gjennomgående tema. Under levekår er begge tema tydelig representert.

Strategi	Predisering			Grupper				
	O	I	K	U	K	F	S	I
LEVEKÅR – DET GODE LIV I FARSUND								
Hovedmål: En kommune i vekst med gode levekår, trygge oppvekstvilkår, mangfold og god livskvalitet for alle								
Delmål: Farsund er en mangfoldig og inkluderende kommune								
Sikre god tverrfaglig innsats for bedre folkehelse og likestilling	1			✓				
Tilrettelegge for høyest mulig deltakelse i arbeidslivet		2		✓				
Sikre god fysisk tilrettelegging for alle	1			✓		✓		
Delmål: Farsund kommune har et målrettet folkehelse- og likestillingsarbeid. Innbyggerne har et verdig livsgrunnlag og opplever mestring i eget liv.								
KOMMUNENS ORGANISASJON OG VIRKSOMHET								
Hovedmål: Et omdømme som fremmer kommunens attraktivitet og konkurranseevne								
Delmål: Farsund kommune er en attraktiv arbeidsgiver med et felles verdigrunnlag og et anerkjent kompetansemiljø.								
Økt innsats for å fremme heltidskultur med mål om økt likestilling og bedre folkehelse		2			✓			
Totalt	2	2	0	3	1	1	0	0

Tabell 3: Analyse Farsund

Kommunen setter innledningsvis likestilling som en del av eget utfordringsbilde (Farsund kommune, s. 6), kommenterer at de «tar grep om... likestillingsutfordringen» (Farsund kommune, s. 7) og at de har et gjennomgående fokus på likestilling gjennom hele planen (Farsund kommune, s. 7). Likevel er tilsiktet likestillingsfokus noe vi i liten grad gjenkjenner

av Farsunds plan, både når det gjelder delmål og strategier. Vi ser likevel at likestilling og også inkludering og mangfold blir anerkjent gjennom hovedmål.

Strategiene må ses i sammenheng med delmålet de er oppført under. Derfor har vi valgt å ikke se strategien «Sikre full barnehagedekning» som en likestillingsstrategi, da dette er tydelig plassert i et oppvekstperspektiv. Dette i motsetning til Lyngdals tilsvarende strategi, som er plassert i et utdannings- og arbeidslivsperspektiv. Det er også en rekke mål som tar opp andre elementer i et levekårsperspektiv, som blant annet boligsosialt arbeid og fritidstilbud, som faller utenfor omfanget av denne oppgaven. Dette inkluderer spesielt strategier om å styrke holdningsskapende arbeid. Her ser vi at kommunen tar et tydelig grep omkring levekårsutfordringer. Disse utfordringene er nært beslektet til likestilling, men det kan ikke tolkes som samme utfordring.

Strategiene vi har vurdert som tilsiktet likestillingsarbeid finner vi i to deler av samfunnsdelen, under levekår og under kommunens organisasjon og virksomhet. Her ser vi at det skal sikres god innsats for likestilling, høyest mulig deltakelse i arbeidslivet, god fysisk tilrettelegging og det skal fremmes heltidskultur.

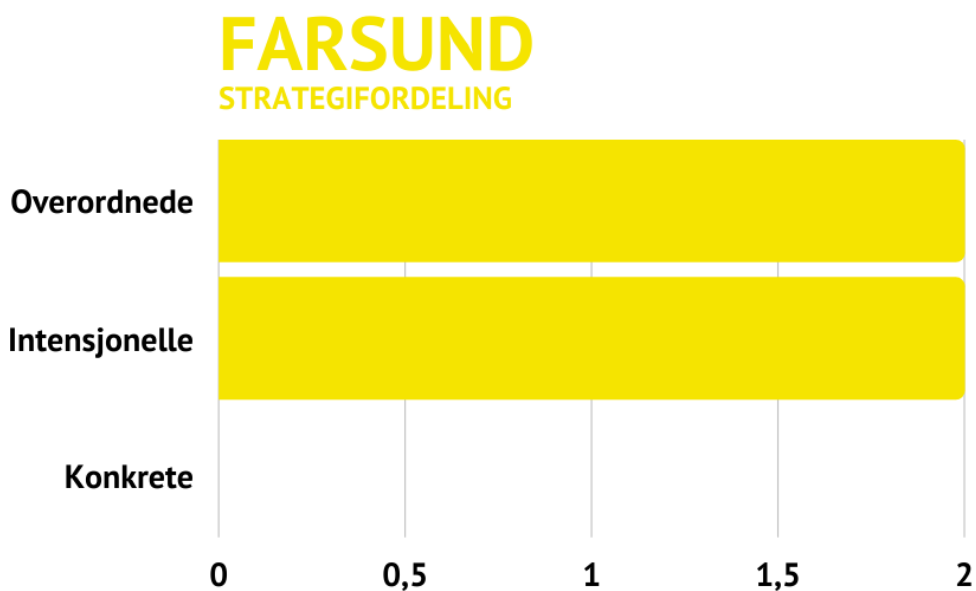
Det er et poeng at det finnes to mål i planen som indikerer at strategiene som følger av disse skal ha et likestillingsfokus. Det første er delmålet «Farsund kommune har et målrettet folkehelse- og likestillingsarbeid. Innbyggerne har et verdig livsgrunnlag og opplever mestring i eget liv» (s. 8). Det andre er næringslivskapittelets hovedmål «Et næringsliv som tilbyr fremtidsrettede og inkluderende arbeidsplasser» (s. 10). Ingen av strategiene som følger disse målene vurderer vi som et tilsiktet likestillingsarbeid. I førstnevnte delmål finner vi en rekke mål som omhandler folkehelse. I næringslivskapittelet finner vi ikke igjen et fokus på et inkluderende eller likestilt næringsliv i noen av delmålene eller strategiene.

Det fremkommer verken av innledningen i planen, eller fokuset som er valgt i strategier, hvordan kommunen ser på likestillingsbegrepet. På den ene siden er det valgt brede linjer og potensiale for å fylle strategiene med en rekke mer konkrete tiltak som rettes mot spesifikke grupper. På den andre siden er det vanskelig å se hvilken retning planen trekkes i, og det er i større grad opp til de som skal iverksette arbeidet å definere hvem som skal med.

Det er tydelig i planen at det har vært fokus på overordnede mål, og dette omtales også i innledningen i planen (2018, s. 4). Det fremlegges ingen definisjon av begrepet likestilling, og det presiseres ikke hvilke grupper som omtales eller ikke omtales. Ingen av målene retter seg

mot spesifikke grupper. Det er verdt å peke på at integrering av innvandrere ikke nevnes planen, og det er heller ikke nevnt under delmål som tar for seg tilflyttere.

Fordeling av strategier

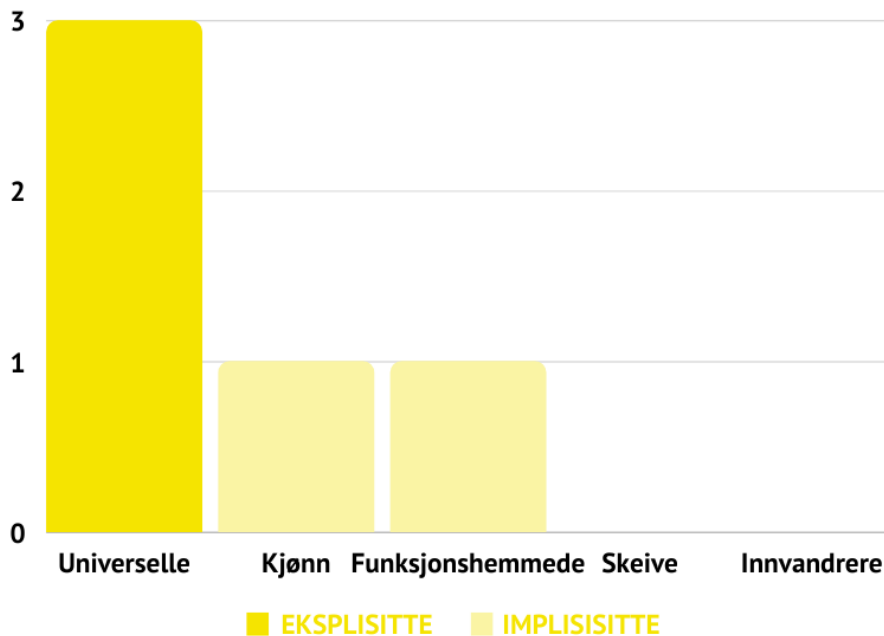
Figur 7: Strategifordeling Farsund

Farsund har valgt strategier for likestilling som i stor grad er politiske etter målstyringsteorien (Allern & Kleven, 2002). To av strategiene er overordnede og to er intensjonelle. Her tegner de i større grad et framtidsbilde, eller hvordan det ser ut i horisonten. Det fremmes få detaljer, både når det gjelder hva som skal oppnås, hvordan det skal nås, og hvem som omfattes av det. Strategiene konkretiseres ikke videre. Dette vil da gi kommunen større frihet i hvordan veien dit skal se ut, men det vil også være vanskelig å vurdere om målsettingene oppnås.

Inkluderte grupper

FARSUND

INKLUDERTE GRUPPER

Figur 8: Inkluderte grupper Farsund

Hos Farsund finner vi få strategier rettet mot spesifikke grupper. Vi forstår tre av likestillingsstrategiene som at de er først og fremst rettet mot alle, og da forstår vi disse som universelle strategier. Det kan ses én strategi som forstås som implisitt kjønnsrelatert, og tilsvarende én som forstås som implisitt rettet mot funksjonshemmede. Det finnes ingen strategier som tydelig rommer verken innvandrere eller skeive. De universelle strategiene omfavner generelle strategier som å jobbe for bedre likestilling, høy deltakelse i arbeidslivet og å sikre god fysisk tilrettelegging for alle.

Strategien som implisitt benevner funksjonshemmede, omhandler et generelt ønske om å sikring av god fysisk utforming for alle. Vi kan også tolke strategien om økt innsats for heltidskultur som en målsetning som først og fremst impliserer kvinner, ettersom både heltidskultur og deltidskultur oftest er begreper som knytter seg til kvinners deltakelse i arbeidslivet.

Det kan se ut som om likestillingsstrategiene i Farsunds plan sentrerer rundt arbeidsliv og det fysiske rundt oss, samt likestilling generelt uten at vi vet hva som ligger bak strategien her. Det totale bildet av Farsund kommunes samfunnsdel er at likestilling er en overordnet visjon, og det gis lite rom til de tydelige grepene. Det er også vanskelig å se at likestilling er et gjennomgående perspektiv.

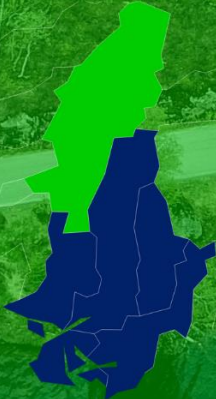

SIRDAL

”Kraftfull, nær
og nyskapende”

(SIRDAL KOMMUNE, 2018, S. 4)
FOTO: SIRDAL SKISENTER

Sirdal kommune

Om kommunen

Helt nord-vest i Lister finner man Sirdal kommune. Sirdal er en bygd med 1810 innbyggere og et areal på rett under 1400km² (Nilsen et al., 2022d). I bygda er det en befolkningstetthet på 1%, og kommunen er naturrik og har store arealer som ikke er bosatte (SSB, u.å.f). Det bebygde område anslås å være 0,89% (SSB, u.å.f). Topografisk har Sirdal nesten tre fjerdedeler åpen fastmark, hvor det meste ellers er ferskvann og skog (SSB, u.å.f).

Rundt halvparten av kommunens innbyggere bor i og omkring bygdas eneste tettsted, Tonstad, hvor man også finner administrasjonen for kommunen (Nilsen et al., 2022d). SSB anslår at det finnes 860 eneboliger i Sirdal, og kun 25 leiligheter (u.å.f). Hele 26% av sirdølene bor på landbrukseiendom (SSB, u.å.f). Sirdal betegnes som en kraft- og fritidskommune, hvor de også er kjent for å ha mange hytter. Mot sine 860 eneboliger har de 4221 hytter (Sirdal kommune, 2018, s.9; SSB, u.å.f). Årsinnbyggertall er opp mot 13000 (Sirdal kommune, 2018, s. 11). Hyttefolket blir anerkjent som deltidsinnbyggere, og er blant annet velkommen på folkemøter for å medvirke i planprosesser (Sirdal kommune, 2018, s. 5).

I Sirdal forventer de en liten oppgang i folketall på nesten 30 personer mot 2050 (SSB, u.å.f). I kommunen er det 84 flere menn enn kvinner (SSB, u.å.f). Sirdølene har en noe høyere utdanningsgrad enn øvrige Lister-kommuner på 23 prosent som har tatt kortere høyere utdanning og 5 prosent som har tatt en lengre akademisk grad (SSB, u.å.f).

Kommuneplanens samfunnsdel

Sirdals samfunnsdel er fra 2018. Hovedmålet som er satt for planen er «Sirdal skal ha en befolkningsvekst på 1% pr år og et innbyggertall i 2030 på minst 2100» (Sirdal kommune, 2018, s 7). Verdiene «kraftfull, nær og nyskapende» skal kjennetegne kommunen (Sirdal kommune, 2018, s. 4). Verdiene skal legges til grunn og benyttes for å vurdere og gjennomføre utvikling, markedsføring og veivalg (Sirdal kommune, 2018, s. 4). Det poengteres i planen at Sirdal kommune skal gjøre modige valg (s. 4). Det poengteres også at planen skal regnes som gjeldende for private aktører, slik som næringsdrivende,

organisasjoner og lag, utenfor kommunens organisasjon (Sirdal kommune, 2018, s.6). I denne planen er det skrevet en liten innledning, mens hovedutfordringene diskuteres i innledningen til hvert kapittel i planen.

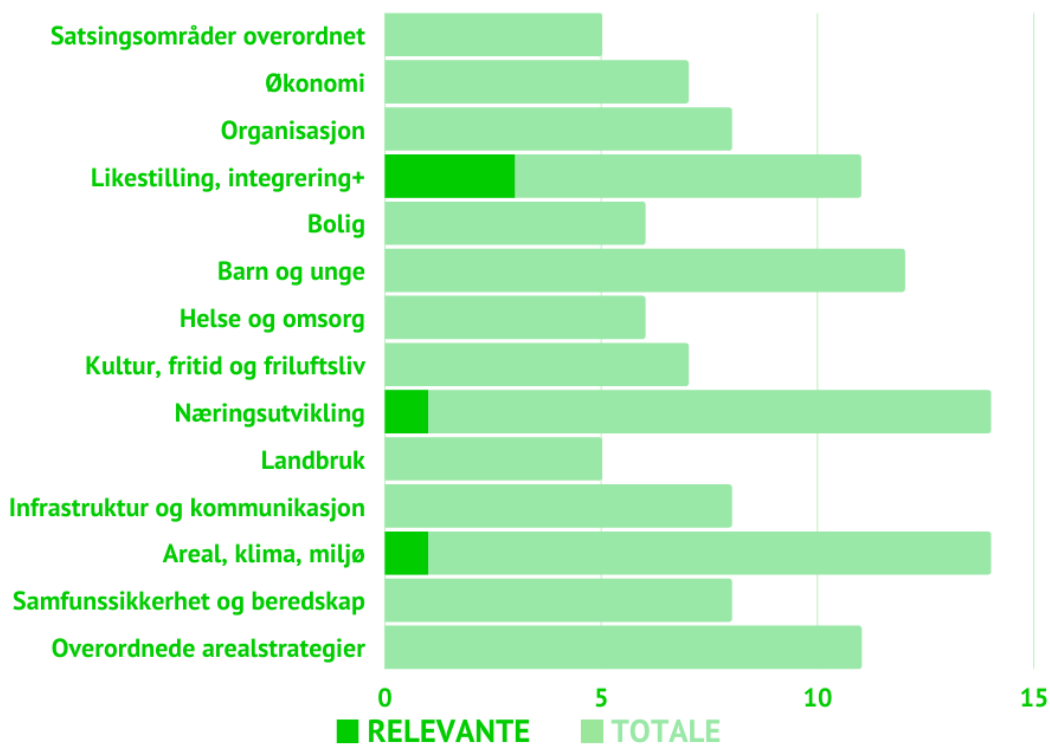
Likestilling er innledningsvis beskrevet som et av hovedtemaene, som skal være gjennomgående i planen. Kommunen forteller at de benytter LIM-planen som en del av sine overordnede rammer, føringer og regionale planer som ligger til grunn for arbeidet (Sirdal kommune, 2018, s. 3). Det beskrives i planen at de gjennom arbeidet med sitt planprogram, har funnet at sine utfordringer og muligheter er knyttet til blant annet temaene folketallsutvikling, sammensetning og integrering, samt oppvekst og levekår (Sirdal kommune, 2018, s. 4). Det presiseres i innledningen i kommuneplanens samfunnsdel at «[L]ikestilling er en viktig faktor i folkehelsearbeidet. Folkehelse og likestilling er gjennomgående for alle temaene i kommuneplanens samfunnsdel» (Sirdal kommune, 2018, s. 5). Sirdal presiserer også at innvandrere blir regnet som en ressurs og en god måte å øke folketallet, hvor de påpeker viktigheten av at disse skal bli godt mottatt (Sirdal kommune, 2018, s. 11).

Funn

Sirdals kommuneplan inneholder totalt 7 hovedmål, 9 delmål og 122 strategier. Vi har vurdert 5 strategier til å omhandle likestilling.

SIRDAL

STRATEGIOVERSIKT SAMFUNNSDEL

Figur 9: Strategioversikt samfunnsdel Sirdal

Hos Sirdal finner vi naturligvis flest relevante strategier under kapittelet om likestilling. Vi finner også en under næringsutvikling, en under infrastruktur og kommunikasjon, og en under areal, klima og miljø. Resten av kapitlene er det ingen funn i. Funnene er videre diskutert etter presentasjon av resultat fra analyseverktøyet.

Strategi	Presisering			Grupper				
	O	I	K	U	K	F	S	I
LIKESTILLING, BEFOLKNINGSSAMMENSETNING OG INTEGRERING								
Hovedmål: I Sirdal skal alle ha mulighet til å utfolde seg og leve et godt og fullverdig liv i alle livsfaser								
Delmål: Sirdal er inkluderende samfunn								
Innbyggerne opplever det gode liv gjennom å bli møtt med inkludering, åpenhet og raushet.	1			✓				
Et mangfoldig næringsliv med økt andel heltidsstillinger og inntekt til å leve av.		2		✓	⊗			
Tjenestetilbud som bidrar til sosial utjevning og likeverdige vilkår	1			✓				
NÆRINGSUTVIKLING								
Delmål: Sirdal skal inne 2030 ha en netto økning på minst 80 arbeidsplasser og en årlig økning i antall nyetableringer								
Økt fokus på arbeidsplasser som normalt har en stor andel kvinnelige ansatte		2			✓			
AREAL, KLIMA OG MILJØ								
Delmål: Sikre utviklingen samtidig som en ivaretar miljø og klimahensyn								

Gjennom planlegging tas det hensyn til klima, miljø, likestilling og folkehelse. Høyeste alternativer fra nasjonale klimaframskrivninger skal legges til grunn.	①			✓				
Totalt	3	2	0	4	1	-	0	0
					1			

Tabell 4: Analyse Sirdal

Planens del om oppvekst og levekår har satt hovedmålet «I Sirdal skal alle ha mulighet til å utfolde seg og leve et godt og fullverdig liv i alle livsfaser» (Sirdal kommune, 2018, s. 11). I kapittelet om «Likestilling, befolknings sammensetning og integrering» har de satt delmålet «Sirdal et inkluderende samfunn» (Sirdal kommune, 2018, s. 11).

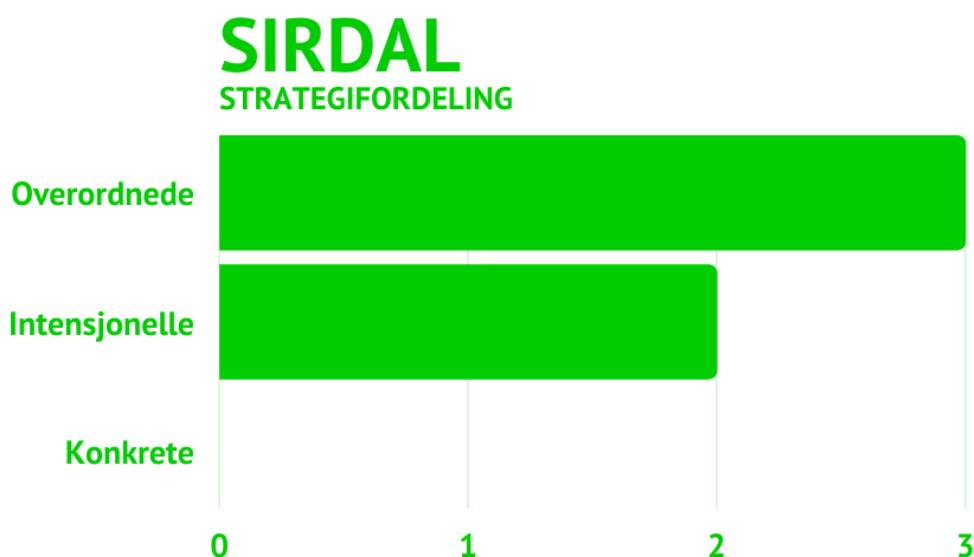
Sirdal har kapittelet «likestilling, befolknings sammensetning og integrering» i sin plan, under hovedtemaet oppvekst og levekår. Her fortelles det at det er lokalsamfunnet som skal oppleve varierte tilbud og god livskvalitet, men ikke hvilke grupper i lokalsamfunnet som har særlig behov for en endring på dette punktet. Det skal også jobbes med større mangfold i næringslivet, flere heltidsstillinger og en lønn til å leve av. Det framkommer ikke hvem som ikke har en lønn til å leve av fra før. Det er interessant at til tross for at kapittelet spesifiserer integrering som tema, er det ingen strategier her som peker i retning av innvandrere. Dette til tross for at det i kapittelets innledning presiseres det at innflyttere og innvandrere er med på å øke folketallet, og at innvandrere og flyktninger må mottas på en god måte.

Under kapittelet næringsutvikling finner vi én strategi som kan tolkes til å omhandle likestilling: Økt fokus på arbeidsplasser som normalt har en stor andel kvinnelig ansatte (2018, s. 17). Det fremkommer derimot ikke hvorvidt dette er for å styrke kvinners tilknytning til arbeidslivet, eller hva å ha økt fokus innebærer. Vi finner også et punkt som omhandler at det skal gjennom planlegging tas hensyn til likestilling. Det er påfallende at universell utforming ikke nevnes her. Det er likevel interessant at de trekker fram at det skal være et likestillingsperspektiv i all planlegging.

Et interessant punkt finner vi i delmål knyttet til kultur og friluftsliv, hvor det i en strategi skrives om bedring av tilgjengelighet for turveier, turstier og skiløyper. Her trekkes det fram en rekke forskjellige måter dette skal gjennomføres. Det nevnes skilting, merking, parkering og nettbasert teknologi. Her legger vi merke til at det ikke er funnet rom for å inkludere funksjonshemmede, da grepene som trekkes frem ikke kan vurderes som rettet mot likestilling for denne gruppen.

Strategien «Jobbe for et forbedret kollektiv- og drosjetilbud slik at det blir tilfredsstillende for alle brukergrupper i hele Sirdal» under kapittelet: «Infrastruktur og kommunikasjon» (Sirdal kommune, 2018, s. 22) kan i noen tilfeller vurderes som et mål implisitt rettet mot funksjonshemmede som brukergruppe. Likevel anser vi dette som for vagt til at vi kan inkludere dette som en tilsiktet og relevant strategi i analysen. Sirdal er en kommune med mange deltidsinnbyggere hvor kollektiv- og drosjetilbudet med all sannsynlighet er lite tilfredsstillende for de fleste grupper, da befolkningstettheten er på 1% og arealet er stort.

Fordeling av strategier

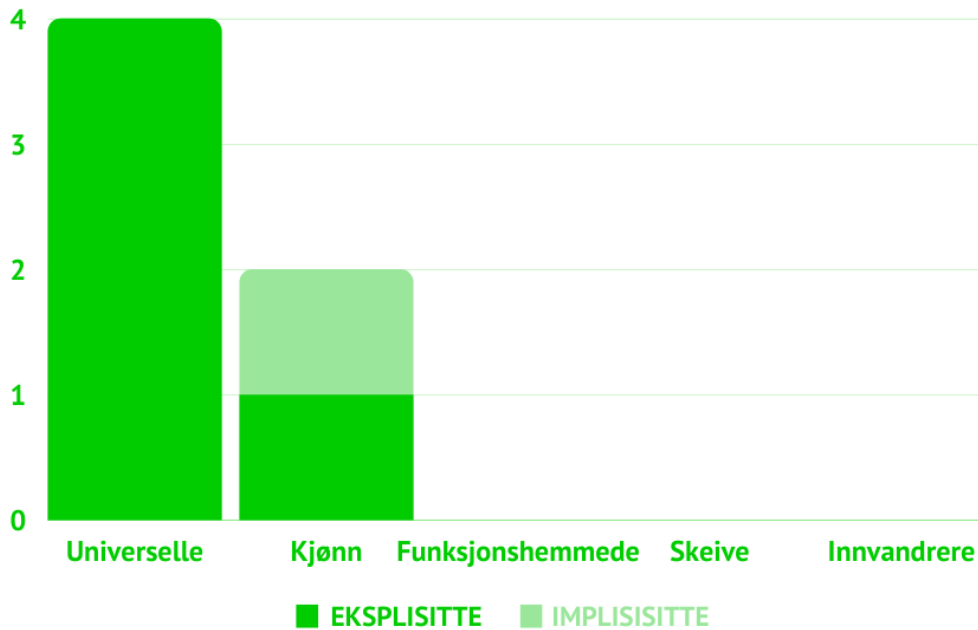

Figur 10: Strategifordeling Sirdal

Sirdal kommune har i likhet med Lyngdal og Farsund en blanding av overordnede og intensjonelle strategier. Vi finner tre strategier vi vurderer som overordnede og to strategier vi vurderer som intensjonelle. Strategiene kan anses som politiske strategier etter målstyringsprinsipper (Allern & Kleven, 2002). Etter våre analyser kan vi ikke se at Sirdal har konkretisert noen likestillingsstrategier.

Inkluderte grupper

SIRDAL INKLUDERTE GRUPPER

Figur 11: Inkluderte grupper Sirdal

Hos Sirdal har de prioritert den universelle gruppen. I ett tilfelle har de spesifisert kjønnsperspektivet eksplisitt og i ett tilfelle finner vi dette implisitt. Vi finner ikke at de øvrige gruppene er inkludert verken direkte eller indirekte i planen. Det er også interessant at målene som knyttes til kjønn, kun omhandler kvinner, og er i tilknytning til arbeidslivet. Det framkommer ingen steder hva som skal gjøres eller hva som anses som problemet her.

Sirdals egen refleksjon om at likestilling er en del av folkehelsearbeidet gjør at Sirdal kan trekke paralleller mellom sitt folkehelsearbeid og sitt likestillingsarbeid, og si at det ene løfter det andre. Samtidig er det få mål og strategier som tar opp likestilling direkte. Det skal legges til rette for heltidsarbeid, og det skal være fokus på arbeidsplasser som normalt har en høy kvinneandel. Dette kan tolkes i retning av en tradisjonell kjønnslikestillingsforståelse.

Det er verdt å merke seg at Sirdal har strategier utover de vi har vektlagt, som benytter ord som inkluderende, mangfold og likeverd. Ordvalgene her kan peke i retning av en bredere likestillingsforståelse enn det vi har framlagt til nå, men disse strategiene er i lite grad knyttet til tilsiktet likestillingsarbeid og har slik falt utenfor vår analyse. Her presiseres det i liten grad

utvalgte grupper, noe som kan gi rom for en mer formbar forståelse av begrepene, og gi rom for flere forskjellige grupper.

Det er interessant at de intensjonelle strategiene er også de som omhandler kjønn, mens de overordnede er rettet mot den universelle gruppen. Dette kan tyde på at Sirdal på noe vis har forsøkt å spisse arbeidet rettet mot kjønnslikestilling, og da i dette tilfellet kvinner.

Sirdal har lagt seg på en veldig generell linje. De har prioritert kvinner noe i planen, mens innvandrere, som de poengterer at de ønsker å inkludere, ikke er nevnt. Likestilling blir beskrevet som et hovedtema, og noe som er gjennomgående i planen. Vi kan ikke se tegn til at dette får plass. Likevel vil vi igjen poengtere at vi vurderer ikke det praktiske likestillingsarbeidet som blir utført.

HÆGEBOSTAD

”Saman om eí
positív utvikling!”

(HÆGEBOSTAD KOMMUNE, 2013, S. 2)
FOTO: RUNE HAUAN

Hægebostad

Om kommunen

Hægebostad kommune ligger nord-øst i Lister. Kommunen har et areal på 424 km² og 1704 innbyggere (SSB, u.å.c; Nilsen et al., 2022c). I Hægebostad bor folk stort sett ruralt, med en befolkningstetthet på 4 innbyggere per km² (Nilsen et al., 2022c; SSB, u.å.c). SSB (u.å.c) opplyser at kun 14 % som bor i tettsted, mens Nilsen et. al. (2022c) mener at Hægebostad ikke har tettsted i det hele tatt. Bosettingsmønsteret følger stort sett dalføret og godt over halvparten av kommunen er skog og deretter åpen fastmark (SSB, u.å.c; Nilsen et al., 2022c).

I Hægebostad finner man 755 eneboliger og 15 leiligheter, og hele 35 % bor på en landbrukseiendom (SSB, u.å.c). Man finner også 679 hytter i bygda (SSB, u.å.c). Kommunen forteller også at de er én av de mest industritunge kommunene i Norge (Hægebostad kommune, 2013, s.2).

Hægebostad forventes å ha en nedgang i folketallet på 51 mennesker mot år 2050 (SSB, u.å.c). I bygda har om lag 20 prosent kortere høyere utdanning, mens rundt 3 prosent har en lengre høyere utdanning (SSB, u.å.c). Det er 54 flere menn enn kvinner i bygda (SSB, u.å.c).

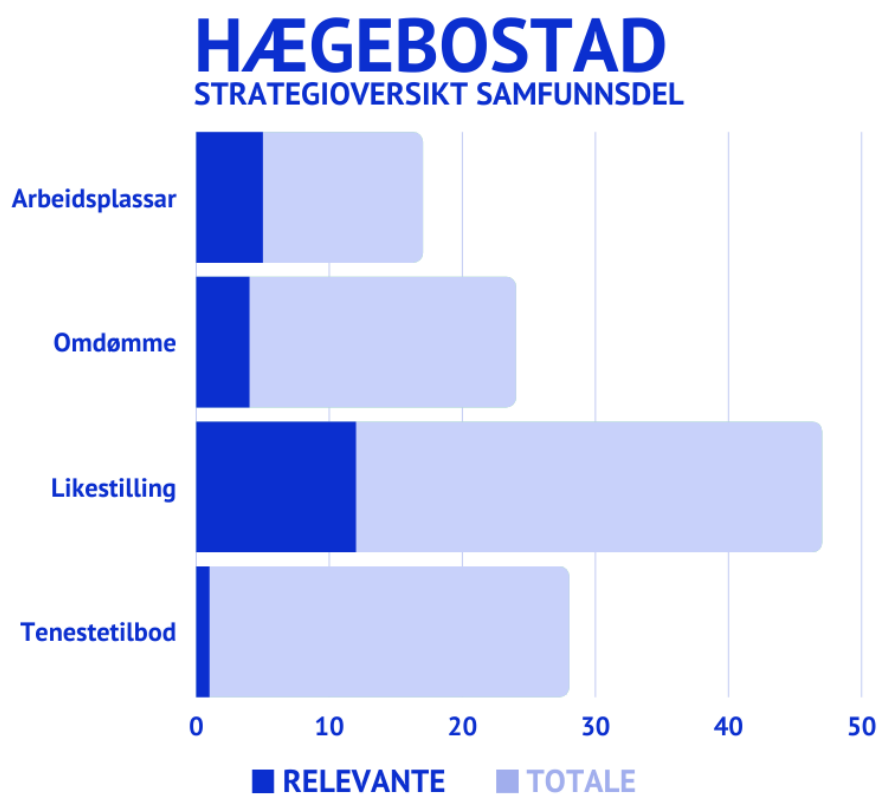
Kommuneplanens samfunnsdel

Samfunnsdelen til Hægebostad kommune er fra 2013, og den eldste planen i utvalget. Denne planen er utformet før LIM-planen ble utformet. Planen bygger på hovedmålsetningen «Hægebostad skal gjennom målretta arbeid vera ein attraktiv tilflyttingskommune med minimum 2% befolkningsvekst kvart år, og med spesielt fokus på tilflytting av yngre kvinner» (Hægebostad kommune, 2013, s. 3).

Hovedmålet underbygges videre i innledningen gjennom at det beskrives at kommunen kommer svært dårlig ut på likestillingstabeller, og at de har en særlig utfordring i at unge kvinner flytter fra kommunen (Hægebostad kommune, 2013, s. 3). Hægebostad kommune (2013) vektlegger videre i innledningen at det skal jobbes for en bærekraftig utvikling, med trygge lokalsamfunn og oppvekstkår, og at det arbeidet skal fremme helse og trivsel.

Funn

Hægebostads samfunnsdel inneholder totalt 4 hovedmål, 23 delmål og 116 strategier. Vi finner 22 strategier knyttet til tilsiktet likestillingsarbeid.

Figur 12: Strategioversikt samfunnsdel Hægebostad

Kommunen har valgt ut fire satsingsområder: arbeidsplasser, omdømme, likestilling og tjenestetilbud. Vi finner 22 strategier knyttet til tilsiktet likestillingsfokus rettet mot voksne. Strategiene finner vi i hovedsak innenfor kapittelet om likestilling. Utover det er strategiene noe jevnt fordelt utover alle kapitlene i samfunnsdelen. Hægebostad har likestilling som gjennomgående tema i hele planen sin, og det er tydelig at det er bevissthet rundt likestillingsarbeidet.

Videre har vi analysert strategiene i analyseverktøyet:

Strategi	Presisering			Grupper				
	O	I	K	U	K	F	S	I
ARBEIDSPASSAR								
Hovudmål: Utvikla gründerånd og eit allsidig næringsliv i kommunen med fokus på kompetansearbeidsplassar								
Delmål: Utvikla det kommunale tilbodet med spesielt fokus på næringslivet sine behov og ynskjer								
Marknadstilpassing av det kommunale tenestetilbodet, med spesielt fokus på barnehagar/SFO. Gjennomføra brukarundersøkingar og mest mogleg brukartilpassa opningstider for barnehagane og SFO.			3		☑			
Fremma fleirkulturell rekruttering og leggja til rette for betre inkludering i arbeidslivet		2						☑
Delmål: Eigen strategi for kvinnelege etablerarar/gründerar								
Etablera ein «mentorbase» med minst 6 personar frå næringslivet som kan hjelpa både etablerarar og nyetablerte bedriftseigarar i dei ulike fasane. Mentorbasen skal bestå av både kvinner og menn.			3		☑			
Bidra til at etablerarar kan dra nytte av eksterne aktørar som Innovasjon Norge og Kvinnovasjon Sørlandet.			3		☑			
Årleg gründerkonkurranse. Pris til beste kvinneleg og mannlege gründer.			3		☑			
OMDØMME								
Hovudmål: Hægebostad kommune skal bidra til at kommunen sitt omdømme vert utvikla positivt – både som tenesteytar med høg kvalitet og som attraktiv bukommune.								
Delmål: Positiv utvikling av kvaliteten på kommunen sine tjenester								
Jobba for å få fleire større stillingar		2			☑			
Aktiv bruk av veileder frå Likestillings- og diskrimineringsombudet om likeverdige tjenester i praksis.			3	☑				
Delmål: Gjera innbyggerane til gode ambassadørar								
Utarbeida strategi for bruk av sosiale media (del av Kommunikasjonstrategien) der ein og fokuserer på omsyn til syns- og høyrselshemming			3			☑		
Bruka potensialet i fleirkulturelt mangfald blant innbyggerane.		2						☑
LIKESTILLING								
Hovudmål: Utvikla ferdigheiter, kunnskap og haldningar som på sikt kan føra til like og auka moglegheiter for alle innanfor utdanning, arbeid, politikk og fritidsaktiviteter								
Delmål: Auka fokus på utradisjonelle yrkesval for kvinner og menn								
Stimulera menn til å ta høgare utdanning - andel menn med høgare utdanning skal være lik landsgjennomsnittet		2			☑			
Delmål: Auka kvinners deltaking i lokal- og regionalpolitikken Minst 40 % av representantane i kommunestyret bør vera kvinner.								
Opplæring av nominasjonskomitéane			3		☑			
Facebookgruppe som stimulerer til kvinner i politikken			3		☑			
Folkemøter og temakvelder med fokus på kvinners rett, plikt og moglegheiter til å delta			3		☑			
Fokus på mediatrening og politikaropplæring			3		☑			
Fokus på alderssamansetning, etnisitet og nedsett funksjonsevne			3			☑		☑
Delmål: Trekka fleire kvinner inn i arealplanlegginga. Minst 20 % kvinneandel								
Folkemøter, bruk av «Checklistan» frå Sverige kan bidra til at fleire kvinner møter opp.			3		☑			
Nærmiljøvandring, som innebærer at eit antal personar blir invitert til en førebudd gåtur gjennom et område			3		☑			
Problemstilling blir lagt ut på heimesida			3		☑			
Delmål: Friskliv i eit likestillingsperspektiv								
Frisklivssenteret på Sørlandets Rehabiliteringssenter er eit samarbeidsprosjekt mellom Sørlandets Rehabiliteringssenter, Eiken Idrettslag, Hægebostad idrettslag og Hægebostad kommune. Det blir oppmoda til at frisklivssenteret blir brukt som ei plattform til å fremma likestillingsverdiane hos aktuelle lag og organisasjonar. Det kan ein gjere ved å oppmoda deltakarane i frisklivsprosjektet til å invitere aktuelle lag og organisasjonar i kommunen og presentere kommunens samfunnsdel og oppmoda til at dei samla eller kvar for seg utvikler dei delmål dei sjølv måtte ynskja å setja opp for å nå hovudmålsetjinga vår			3	☑				

For å stimulera arbeidet med å fremma likestillingsverdiar i lag og organisasjonar, kan det søkast om økonomisk støtte.			3	✓				
Arbeida for å få aktivitetar for alle med uansett kjønn, alder, etnisitet eller nedsett funksjonsevne.		2		✓	✓	✓		✓
TENESTETILBOD								
Hovudmål: Kommunen skal tilby og levera tenester av høg kvalitet tilpassa utviklinga i samfunne, innanfor vedtekne økonomiske rammer. Kommunen skal ligga på gjennomsnittet av kommunegruppe 5 i forhold til KOSTRA (Kommunal Statlig RApportering).								
Delmål: Kommunen skal levera likeverdige offentlige tenester								
Ved all planlegging skal ein ta omsyn til universell utforming	1					✓		
Totalt	1	5	16	4	8 - 6	4	0	4

Tabell 5: Analyse Hægebostad

Denne planen har gitt oss utfordringer når det kommer til avgrensning mellom strategier rettet mot oppvekstsektoren og mot voksne. Når avgrensningen vår har gjort at vi har tatt vekk oppvekststrategier i de øvrige kommunene, der det ikke har vært forstått som sentralt for arbeidsliv, har vi også gjort dette her. Hægebostad har en annen tilnærming til oppbyggingen av kapitler, mål og strategier, og dette kommer også til uttrykk i planen. I mål som tydelig rettes mot oppvekstsektoren er det også inkludert en rekke strategier som tydelig rettes mot foreldre og andre voksenpersoner. Disse har vi avgjort at utgår fra analysen, fordi de står under mål rettet mot oppvekst. Samtidig har vi funnet mål som retter seg mot næringslivet, hvor strategiene retter seg mot unges utdannings- og yrkesvalg. Disse har vi da valgt å ekskludere, fordi vi ikke vurderer oppvekstsektoren. Det samme er tilfelle for én strategi som retter seg mot ungdomsrådet. Samtidig har punkt om barnehage- og sfo-tilbud fått bli med, da dette i større grad retter seg mot næringslivets og arbeidstakernes behov for barnepass, noe vi anser som rettferdig tatt i betraktning at andre kommuner inkluderer dette i sine samfunnsplaner.

Under satsingsområdene arbeidsliv og omdømme er det lagt vekt på at det skal legges til rette for at flere kvinner kan være gründere, at det skal være tilstrekkelige barnehage- og sfo-tilbud til alle. Det skal også jobbes for å få flere større stillinger. Med utgangspunkt i vår forståelse av begrepene som benyttes, forstås dette som et ledd i arbeid for kjønnslikestilling, særlig med konteksten som gis i hovedmål og innledning i planen. Det er interessant at kommunen vil jobbe for flere, større stillinger, og at de ikke har valgt å benytte begreper som heltidskultur eller færre deltidsarbeidende. Kommunen har også valgt å ta inn en målsetning om å utnytte ressursene som det flerkulturelle mangfoldet har, noe som indikerer at det skal

arbeides for at mennesker med annen etnisk bakgrunn enn norsk skal i større grad få en plass i arbeidslivet.

Under satsningsområdet likestilling kommer det tydelig fram at det er kjønnslikestilling som er hovedfokus. Her vektlegges det å bryte ned tradisjonelle kjønnsrollemønstre, gjennom å synliggjøre at menn også har omsorgsansvar. I denne delen kommer det tydelig fram at kjønnslikestilling ikke kun omhandler å endre kvinners situasjon, men at mansrollen også må være i endring. Dette blir svært tydelig i strategiene som handler om omsorgsansvar. Disse har vi valgt å holde utenfor analyseverktøyet, da disse anses som relevante for oppvekstsektoren. Ettersom vi ikke vurderer oppvekstplaner og vi har valgt å ikke inkludere strategier mot barn og unge, så har vi valgt å ekskludere disse. Det er likevel interessant å merke seg at det skal gjøres et holdningsarbeid som retter seg mot hvordan en skaper og gjensker kjønnsrollemønstre allerede fra barnehagealder, med særlig vekt på å forstå menn som omsorgspersoner. Vi anerkjenner at Hægebostad har en målrettet tilnærming til likestilling i oppvekst, men i og med at andre kommuner har skilt dette ut i egne planer, opplever vi det som ikke rettferdig å inkludere dette i vurderingen vår. Vi mener det vil gi en ubalansert sammenlikning mellom kommunene.

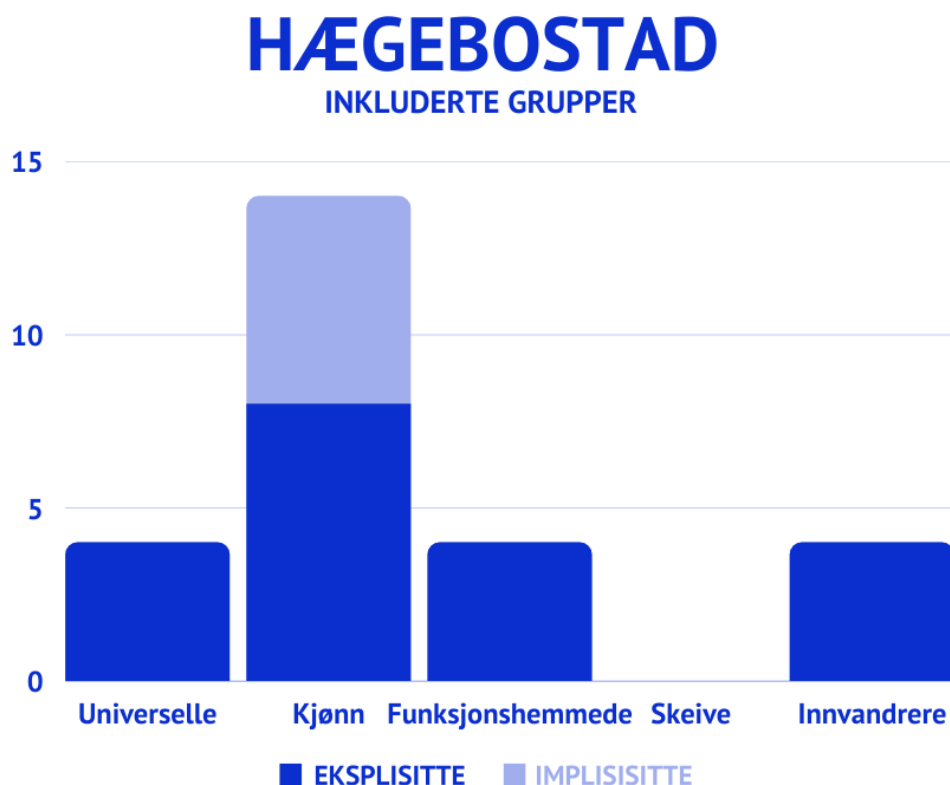
Fordeling av strategier

Figur 13: Strategifordeling Hægebostad

Hægebostad har valgt en helt annerledes tilnærming til samfunnsdelen sin enn de øvrige kommunene. De har i stor grad benyttet seg av konkrete strategier, og i veldig liten grad overordnede strategier. Intensjonelle strategier finner vi noe av. Det at Hægebostad har valgt å spisse hovedandelen av strategiene sine viser at de legger føringer for hva og hvordan de ønsker å gjøre endringer. Det vil være enkelt å arbeide ut fra strategiene og gjøre måloppnåelse lettere å vurdere. Strategiene er gjenkjennbare ut fra prinsipper for styringsmål etter målstyring (Allern & Kleven, 2002). Konkrete strategier viser i stor grad hvilke grep man skal ta for å oppnå målene sine. Det er likevel mulig at Hægebostad kunne hatt nytte av mer overordnede mål for å romme utvikling i takt med samfunnets endringer. En overbalanse med konkrete strategier kan på denne måten hindre utvikling eller gjøre det vanskelig å se nye løsninger.

Inkluderte grupper

Figur 14: Inkluderte grupper Hægebostad

Igjen skiller Hægebostad seg ut fra de andre kommunene. Vi ser at det er en større andel strategier knyttet til likestilling enn i andre kommuner. Likevel er dette rimelig å forvente sett i sammenheng med at Hægebostad har valgt å inkludere en stor mengde konkrete strategier. Naturen i konkrete strategier gjør at de rommer lite, og det må derfor flere strategier for å dekke samme arbeid man kan romme med færre overordnede eller intensjonelle strategier.

Kjønn har fått stor oppmerksomhet i Hægebostads plan, og da særlig med kjønnsrollemønster som hovedutfordring. Det er også vektlagt hvordan kvinner skal inkluderes i arbeidslivet, og hvordan det skal tilrettelegges for endrede omsorgsroller. Det er interessant at det er et svært bredt nedslagsfelt innen kjønnslikestilling her, med egne strategier for kvinner i politikk og arealplanlegging. Her trekkes det fram en rekke forskjellige måter en kan legge mer til rette for at kvinner kan delta, og hvordan en kan skape et kvinnefellesskap som sørger for at flere tør å delta.

Det er heller ikke noen indikasjoner på at mennesker som identifiserer seg som skeive er nevnt, verken implisitt eller eksplisitt i planen. Når det også er i stor grad konkretiserte grupper som nevnes i planen, er det vanskelig å se at LHBT+-mennesker rommes av noen av målene eller strategiene.

Innvandrere er nevnt flere ganger i planen. Når en ser de forskjellige målene og strategiene i sammenheng, tegner det seg et bilde av at kommunen vil styrke posisjonen for innvandrere på flere områder. Det skal både styrkes tilknytning til arbeidsliv og det skal legges til rette for politisk aktivitet, så vel som sørge for andre aktiviteter som også har rom for innvandrere.

For funksjonshemmede er det flere strategier som skiller seg ut. Det kommer fram at kommunen ønsker å tilpasse informasjonen slik at alt blir tilgjengelig også for de med syns- og hørselsutfordringer. Det skal også jobbes for at det skal være tilgjengelige aktiviteter for alle, og her presiseres det at det inkluderes funksjonshemmede. Delmål seks som omhandler kvinnedeltakelse i lokal- og regionalpolitikk, har en egen strategi om å ha fokus på sammensetning av alder, etnisitet og funksjonsevne. Det poengteres i tillegg at universell utforming skal tas hensyn til i all planlegging.

Det er også interessant at Hægebostad har benyttet seg av en større andel eksplisitte strategier. Her er det lite som er åpent for tolkning, og det er tydeliggjort hvem som skal forstås som en del av strategiene i de fleste tilfeller. Dette gir tydelige føringer til utførelsen av planen, men

gir samtidig lite rom for å inkludere andre grupper. Dette kan også gi indikasjoner på at grupper som ikke nevnes, til dels er ekskludert fra planen.

Det totale bildet av likestilling i kommuneplanens samfunnsdel i Hægebostad, er at det er et aktivt og tilsiktet fokus på dette temaet. Det er et tydelig kjønnsperspektiv, som gjør det klart at kjønn rommer mer enn bare kvinner. Det er også tatt hensyn til at funksjonshemmede har behov for tilrettelegging utover fysisk tilrettelegging, og det er flere strategier som rommer innvandrere. Til tross for at denne planen er utarbeidet før LIM-planen, ser vi at det er et bredt fokus. Likevel er det påfallende at skeive er utelatt av planen.

Kvinesdal

Kvinesdal kommune arbeider med ny samfunnsdel, som ikke ble ferdigstilt i tid for å bli en del av oppgaven. Vi har derfor valgt å ekskludere planen fra oppgaven. Vi ser det heller ikke hensiktsmessig å inkludere den gamle planen, når planen er så nære å bli erstattet av ny plan. Det er i tillegg slik at Kvinesdal har tradisjon for å ha en egen temaplan for likestilling, hvor det ble vedtatt ny plan i mai 2022. Av denne grunn forventer vi heller ikke at kommuneplanens samfunnsdel inneholder særlige strategier rettet mot likestilling.

Flekkefjord kommune

Flekkefjords samfunnsdel ble vedtatt i 2014 og skal gjelde frem til 2025. Likestilling blir omtalt i et kort avsnitt hvor det fremkommer at kommunen har vedtatt en handlingsplan for likestilling for 2010-2013 (Flekkefjord kommune, s. 7).

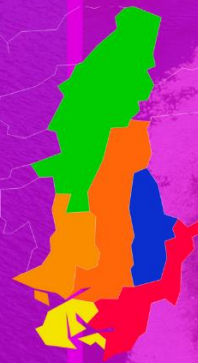
Flekkefjords LIF-plan

I 2016 utarbeidet Flekkefjord en egen LIF-plan; Plan for likestilling og inkludering i Flekkefjord 2016-2028, basert på LIM-planen fra fylket. Denne planen tok det tid og innsats å få tak i. Vi kunne ikke få den opp fra kommunens egne hjemmesider, og vi snakket med flere ulike mennesker på kommunen som ikke kjente til den og heller ikke kunne fremskaffe denne. Etter litt innsats fikk vi tak i denne. I LIF-planen selv står det at *«den første forutsetningen for at LIF-planen skal virke, er at den er kjent og sees på som nyttig»* (LIF-planen, 2016, s. 7). Planen er forøvrig nå tilgjengelig på nettsidene igjen.

Med bakgrunn i at vi har avgrenset oppgavens omfang til å kun gjelde kommuneplanens samfunnsdel, vil vi ikke inkludere LIF-planen i oppgaven.

LISTER

Lister

Det varierer hvordan likestilling presenteres i samfunnsdelens innledninger. For tre av kommunene presenteres det tidlig som gjennomgående tema. I den siste, Lyngdal (2022), presenteres likestilling som et av de gjennomgående perspektivene som Regionplan Agder 2030 og Regionplan Lister 2030 inkluderer, og som også er gjeldende for Lyngdal. Samtidig er det slik at til tross for at det beskrives som et gjennomgående tema, eller et tema som skal settes fokus på, er det ikke alltid slik at det blir like synlig gjennom planene at dette faktisk stemmer.

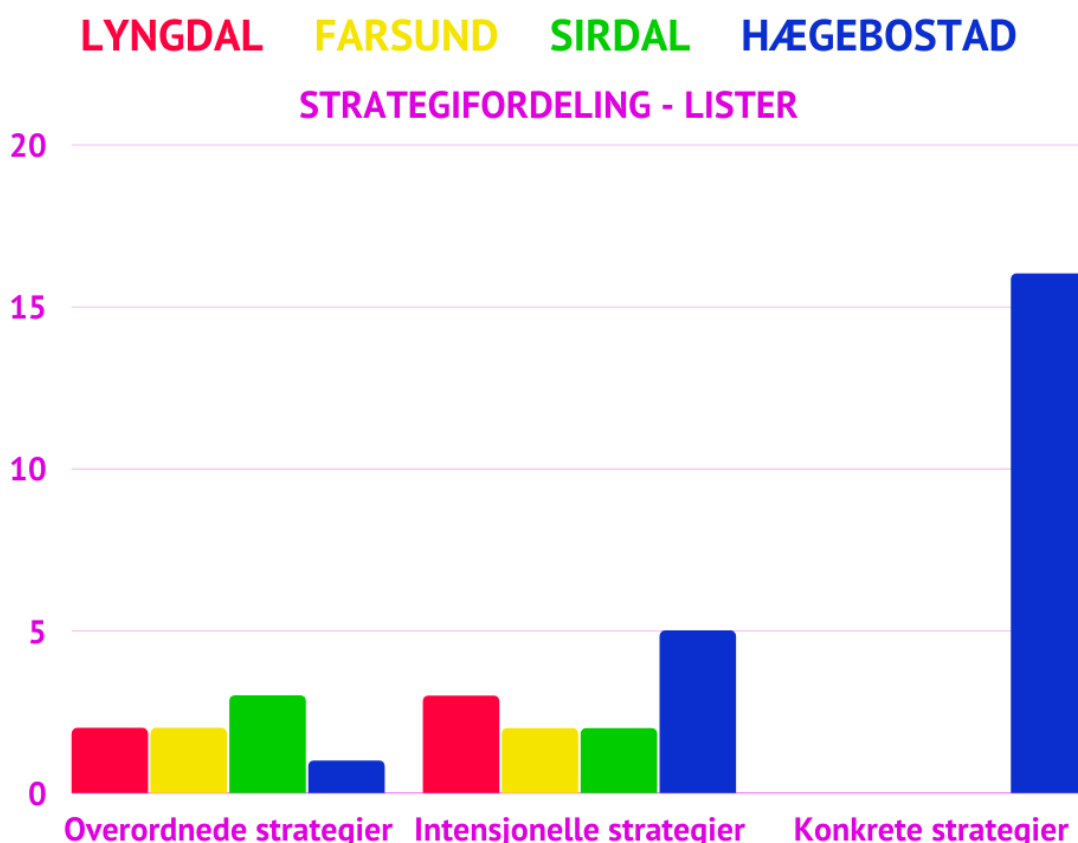
I Farsunds (2018) plan er det spesifisert at dette er en stor utfordring, som det skal tas grep om, og som skal være gjennomgående for planen. Her har vi funnet få strategier som kan sies å ta grep om likestillingsutfordringene. Dersom en velger å inkludere flere av strategiene som presiserer mangfold og inkludering, blir det et noe mer nyansert bilde av Farsund - men dette strekker seg likevel ikke utenfor kapittel om levekår. Farsund utmerker seg også som den kommunen som benevner færrest grupper, og kun har implisert gjennom sin begrepsbruk at det er hensiktsmessig å sette fokus på spesifikke grupper.

I Sirdals plan (2018) er det sagt at likestilling og folkehelse sammen er gjennomgående tema for planen. Delkapittelet likestilling, befolkningssammensetning og integrering benevner kvinner i noen grad, men har i stor grad fokusert på strategier som vi vurderer som universelle. Det trekkes fram få grupper, og vi kan ikke finne strategier som retter seg mot integrering. Den eneste gangen kjønn benevnes eksplisitt er i strategien om å fokusere på arbeidsplasser med stor kvinneandel.

I Lyngdals plan (2022) er likestilling et gjennomgående perspektiv, som ikke trekkes fram som en del av sosial bærekraft. Det er heller ikke valgt å ta dette med i form av bærekraftsmål. Samtidig er dette den kommunen som har tydeligst fokus på et bredt likestillingsbegrep. Dette er den eneste kommunen som benevner skeive som gruppe i sin plan. Det er også gjennomgående for Lyngdals plan at kjønnsperspektivet ikke kun er for kvinner, men ivaretar menn så vel som mennesker med andre kjønnsidentiteter og kjønnsuttrykk.

Hægebostads plan (2013) skiller seg tydelig fra de andre i sin ivaretagelse av likestilling som gjennomgående tema, med et omfattende kapittel som tar for seg forskjellige sider ved likestilling. Her er det flere strategier som retter seg direkte mot menn, og det er slik tydelig at kjønnsperspektivet ikke kun forstås som kvinner. Her pekes det også på større utfordringer som kjønnsrollemønstre og ikke minst på at menn må i større grad ses på som omsorgspersoner. Det er interessant at det er vektlagt så mange mål som omhandler segregerte utdannings- og yrkesvalg, samtidig som det ikke beskrives at det skal jobbes med heltidskultur. Hægebostad har en strategi som sier at det skal jobbes for økte stillingsstørrelser, men det spesifiseres ikke at det skal bygges heltidskultur i kommunen.

Fordelingen av likestillingsstrategier i Lister

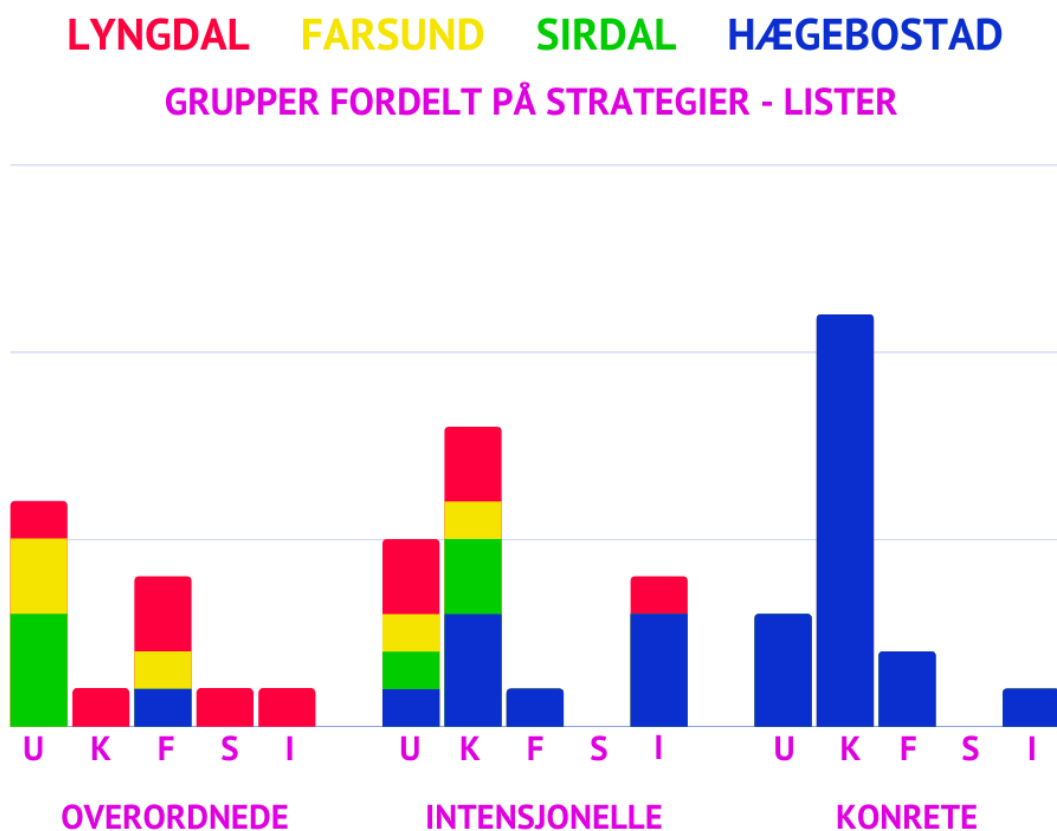

Figur 15: Strategifordeling Lister

Kommunene har vektlagt forskjellige måter å se likestilling på, men like viktig kan måten kommunene har utarbeidet planene på være. Der noen har valgt få mål og strategier, har andre

valgt mange. Det er også stor forskjell mellom kommunene i selve utformingen av strategiene. Der har noen valgt å benytte overordnede strategier, mens andre har valgt å spisse strategiene sine i en tydelig retning.

Totalfordelingen viser at kommunene er stort sett ganske like på hvordan de har utformet strategiene, med unntak av Hægebostad som skiller seg kraftig ut. Hægebostad har valgt å konkretisere arbeidet i stor grad, mens de andre kommunene har valgt strategier som er mer generelle. Totalt sett ser vi en stor overvekt av konkrete strategier, likevel er dette å forvente. Konkrete strategier rommer mindre og det er derfor naturlig å inkludere flere enn om man nytter generelle strategier som rommer mer. Bildet nyanseres noe av neste figur.

Figur 16: Grupper fordelt på strategier Lister

Det er ingen tvil om at Hægebostads konkrete strategier rettet mot kjønnslikestilling skiller seg ut i denne grafen. Likevel må man ta høyde for at de konkrete strategiene er mye mer spissede og rommer derfor mindre enn de mer generelle kategoriene gjør. Kjønnslikestilling har også fått endel intensjonelle strategier knyttet til seg. Det er en god del overordnede

strategier knyttet til den universelle gruppen. Innvandrere har fått flere intensjonelle strategier, men få andre. Skeive har kun fått én overordnet strategi.

Det er også verdt å legge merke til at de eneste kombinasjonene av strategier og kjønn som har blitt nevnt i alle kommunenes samfunnsdeler er intensjonelle strategier rettet mot kjønn og den universelle gruppen.

Vi vil nå diskutere strategiutformingen i funnene våre, før vi går videre til å se nærmere på hvilke grupper som får fokus.

Strategiutforming

Vi ser at planleggingen av samfunnsdelene definitivt foregår i det Allern & Kleven benevner som «målstyrings ånd» (2002). Samfunnsdelen i alle kommunene har mer eller mindre oppfylt tre av fem steg i modellen, sammen med en strategiutforming som å inneha en karakteristikk som minner om politiske mål eller styringsmål (Allern & Kleven, 2002). Stegene kommunene oppfyller er å fastsette overordnede mål sammen med et visst hierarki for mål og delmål, samt presiseres nødvendige handlinger for å nå målene (Allern & Kleven, 2002). Handlingene er det vi har valgt å kalle strategier. Steg i prosessen mot målstyring som ikke er tatt med er måling av resultater og oppfølgende prosesser for å korrigere og lære (Allern & Kleven, 2002). Kommunene har ikke gitt uttrykk for at de ønsker å måle resultater eller ha prosesser rundt læring og korrigerings. Vi har også observert at de fleste av strategiene er mindre målbare. Politiske mål kjenner vi igjen i overordnede og intensjonelle mål. Styringsmål har trekk vi kjenner igjen i konkrete mål.

De forskjellige gradene av presisering har sine styrker. Der de konkrete strategiene gir tydelige føringer for hvor arbeidet skal fokuseres og hva som skal oppnås, gir de overordnede og intensjonelle større spillerom. En overordnet strategi kan gi muligheter for å fylle intensjonen ved hjelp av løsninger en ikke enda vet om, eller være en inngangsport for å løse problemer eller gi fokus til et område en ikke vet at trenger dette. De intensjonelle strategiene kan være hensiktsmessige der en kjenner til områder som trenger et større fokus, og det er ønskelig med en bredere tilnærming til løsningene. Samtidig er det vanskelig å måle oppnåelsen av strategiene når disse er overordnede eller intensjonelle. Dette gjør at det kan være vanskeligere å vurdere fremgang dersom en ikke fyller disse med konkrete

handlingsstrategier i andre planer eller i økonomiplanens handlingsdel. Han man oppnådd økt andel heltidsstillinger om man klarer å øke med én? Hvordan realiseres en strategi om at innbyggerne skal ha en «inntekt til å leve av»? Hvem definerer hvor stor denne inntekten er? Her ser en tydelig hvilke fordeler og ulemper de forskjellige presiseringsgradene medfører. De overordnede og intensjonelle strategiene gir mer autonomi for de som skal sette målsetningene ut i arbeid. De gir også rom for endring i tråd med samfunnets utvikling. Konkrete strategier fungerer annerledes. De er stort sett enkle å måle oppnåelse på, men slik forplikter de også i stor grad. Likevel er de ofte enkle å arbeide etter. De overlater sjeldent måloppnåelsen til fantasien, og det er ingen tvil om hva som skal bli gjort.

Å arbeide med likestilling under slike strategier gir stort rom for tolkning, noe som kan være positivt. Likevel kan det også føre med seg at det er mindre forpliktelse, at temaet blir satt mindre på dagsordenen og at målet med strategien både er uoppnåelig og for enkelt på samme tid. Man vil ofte kunne argumentere for at det både er nådd og ikke nådd, for når kan man si at oppnår man et overordnet eller intensjonelt mål? Og hvordan operasjonaliserer man slike mål dersom en skal kunne måle dem, når de skal «øke» eller «jobbe for» noe? Likevel er de med og setter kursen for fremtiden i stor grad, og viser veien mot et arbeid som kanskje man må godta at aldri blir helt ferdig. De intensjonelle strategiene setter ofte fokus på et spesifikt problem man ønsker å løse, men at man til dels kanskje unngår å forplikte seg til spesifiserte løsninger, på godt og vondt. Små grep kan i teorien føre til måloppnåelse, samtidig som store grep kan likevel føre til at man aldri når målet.

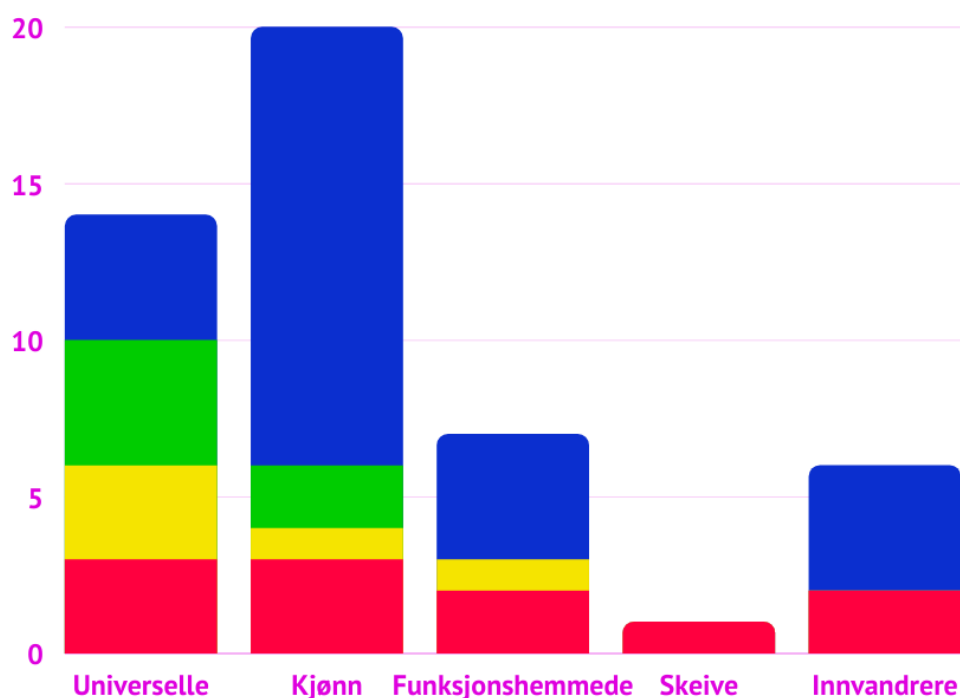
Man vil absolutt kunne si at planleggingen innenfor Listerkommunene er «skreddersydd» og «à la carte» etter målstyringsens prinsipper (Allern & Kleven, 2002). Vi ser at kommunene i Lister har endt opp med strategier som enten kan kjennetegnes innenfor enten politiske mål (overordnede og intensjonelle strategier) eller styringsmål (konkrete strategier). Det finnes lite kombinasjoner, jmf figur 16 - grupper fordelt på strategier. Slik fører det til at tre av planene er mer generelle og lite målbare av natur, mens Hægebostad skiller seg ut med en stor andel av konkrete strategier og dermed også er målbar samt forpliktende i større grad enn resterende kommuner. Det kan være at det er hensiktsmessig for kommunene å ha en større fordeling mellom overordnede, intensjonelle og konkrete målsettinger. Dette kunne kanskje peke ut en tydeligere retning, samtidig som det fortsatt gir rom for å romme nye utfordringer, eller utfordringer en ikke ennå har kjennskap til at eksisterer. Slik kan en kanskje høste fordelene av de forskjellige typene strategier samtidig.

Grupper i fokus i Lister

LYNGDAL FARSUND SIRDAL HÆGEBOSTAD

INKLUDERTE GRUPPER - LISTER

Figur 17: Inkluderte grupper Lister

Analysen vår viser at det helt klart er kjønnslikestilling som får størst plass i samfunnsdelene i Lister. Likevel er det uten tvil Hægebostad som trekker opp. Her er det også verdt å merke seg at kommunen har valgt mange konkrete strategier, slik at det som rommes innenfor hver er med spisset enn de målene vi finner for kjønnslikestilling i andre kommuner. At kjønn har høy prioritet er å forvente, både siden kjønn er noe som angår hele befolkningen, og med utgangspunkt i de særlig store likestillingsutfordringene som finnes i denne regionen (Magnussen et al., 2012; Magnussen, 2020; Mølland, 2016). Dette blir også i stor grad nevnt spesifikt i de forskjellige planene, om enn i noe forskjellig språkdrakt. Det er likevel i hovedsak forstått som kvinner i kommuneplanene her, noe som vil utdypes lenger ned.

Den universelle gruppen er også prioritert med et jevnt antall strategier fra hver kommune. Gruppene for funksjonshemmede og innvandrere er noe prioritert, men vi ser også at det er

stort sett Lyngdal og Hægebostad som har inkludert disse. Skeive får kun ett mål, som vi fra tidligere analyser vet at er en samlestrategi som rommer mange grupper.

LYNGDAL   FARSUND   SIRDAL   HÆGEBOSTAD

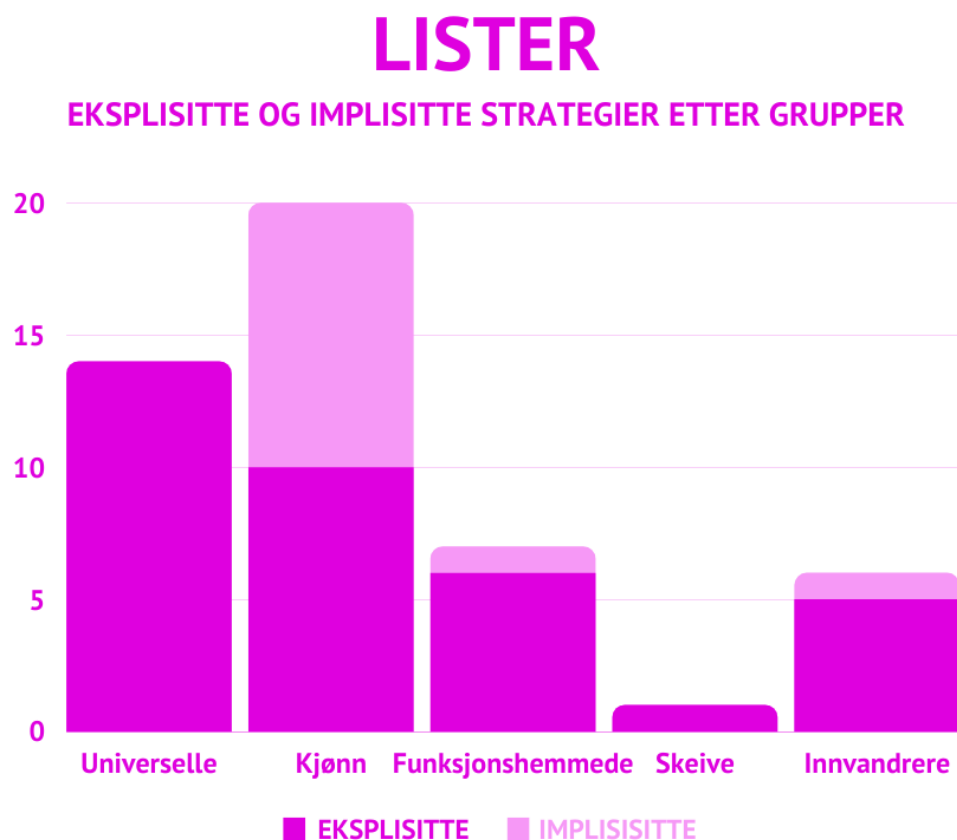
STRATEGIFORDELING ETTER GRUPPER - LISTER

Figur 18: Strategifordelinger etter grupper Lister

Når vi ser i dybden på fordelingen mellom gruppene legger vi merke til at kjønnslikestilling i stor grad også har fått konkrete, samt intensjonelle mål og få overordnede strategier knyttet til seg. Dette kan sees i sammenheng med fokuset kjønnslikestilling har hatt i regionen, hvor det da kan være mer aktuelt å spesifisere hva man ønsker å oppnå. Strategier i den universelle gruppen har flest overordnede knyttet til seg. Samtidig legger vi også merke til forskjellen mellom kommunene som har valgt mer generelle planer mot Hægebostad som har konkretisert i stor grad. Funksjonshemmede har fått en noe større andel overordnede mål. Likevel kunne man trodd at dette var en av gruppene det var enklere å spisse strategiene i større grad mot. Innvandrerguppen har fått flest intensjonelle mål og lite konkretisering. Skeive har kun fått ett overordnet mål.

Grupper etter eksplisitte og implisitte strategier

Figur 19: Implisitte og eksplisitte strategier etter grupper Lister

Når vi undersøker hvordan eksplisitte og implisitte strategier fordeler seg på gruppene, får vi et interessant bilde fram. Her i figur 19 ser vi at særlig gruppen kjønn får mange strategier, som både er eksplisitte og implisitte. Her er det en jevn fordeling, som til sammen viser stort rom for kjønnslikestilling. Dette viser det seg at ikke er tilfelle for de øvrige gruppene. Vi finner strategier som implisitt rommer både innvandrere og funksjonshemmede, men her er det langt færre enn de eksplisitte strategiene. For gruppen skeive finner vi kun én strategi i samtlige kommuner, og denne er eksplisitt. Her ser vi at vår tidligere antakelse om at å se etter forskjeller i implisitte og eksplisitte strategier ville få frem forskjeller, er delvis riktig. Vår antakelse var at det ville få frem større forskjeller mellom grupper, og at det ville føre til en større bredde i forståelsen av gruppenes tilstedeværelse i planene. Her kan vi se at det har fått fram forskjellen mellom gruppene, men vi ser også at det ikke har ført til særlig større tilstedeværelse av andre grupper enn kjønn. Mange av strategiene som er vurdert til universelle er *også* vurdert til implisitt andre grupper. Her har det blitt tydelig at det i stor

grad har ført til mer fokus på kjønnslikestilling. Disse strategiene er i stor grad knyttet til arbeidslivstilknytning. Når en ser figur 19 i sammenheng med figurene fra kommune-kapitlene, kan en se at det er større variasjoner mellom kommunene enn det som framkommer i totalbildet her.

Vi ser også at det i stor grad er benyttet eksplisitte strategier. Dette tolker vi dit at de forskjellige kommunene har ønsket å være tydelig i sin kommunikasjon. Samtidig er vi overrasket over at inkluderingen av implisitte grupper her ikke har ført til at skeive har fått en større andel strategier.

Ivaretagelse av grupper

Universell

Det er lett å anta at strategier rettet mot spesifikke grupper er å foretrekke siden det spesifiseres og retter seg direkte mot gruppen man ønsker å nå. Likevel er den universelle kategoriseringen av grupper av stor verdi og betydning. Siden denne ikke spesifiserer hvem den rettes mot, har den en stor fordel med at man kan nytte denne til å inkludere alle. Minoritetsgrupper er automatisk inkludert kun i kraft av å være menneske. Gruppen legger også til rette for at nye perspektiver og behov kan ivaretas. På denne måten er den universelle gruppen fremtidsrettet og diplomatisk. Gruppen kan også gi rom for interseksjonell forståelse. Vi ser at å inkludere denne gruppen har en viktig rolle i kommuneplanene og vi vurderer det som positivt at alle kommunene har inkludert den universelle gruppen i planene sine (figur 16). Vi vurderer det til at den universelle gruppen har fått et godt fokus i planen.

Kjønn

Det blir tydelig i planene at likestilling i stor grad knyttes til kvinner, og at der er heltidskultur, eller i hvert fall økt bruk av større stillinger, et sentralt tema. Kjønnsperspektivet er i stor grad knyttet til arbeidslivstilknytning. Det kommenteres lite utover dette, med unntak av i Hægebostads plan (2013) hvor det da er gjort et systematisk og gjennomgående arbeid som knytter seg til både omsorgsroller og utdannings- og yrkesvalg. Her er det tydelig at planen er utformet for å endre en skjevhet i samfunnet. Her ser en at gender mainstreaming

kommer til uttrykk, og forstås som et kjønnsperspektiv framfor et kvinneperspektiv (Damyanovic, 2013; Davids et.al. 2014; Eerdewijk og Davids, 2014, Wotha, 2013).

Heltidskultur er et mål som kommer tydelig fram i planene til Farsund, Sirdal og Lyngdal, mens i Hægebostad er det lagt vekt på øke andelen store stillinger. Disse har i større eller mindre grad valgt ut dette temaet som fokusområde, og har brukt begreper i planene som viser at dette skal jobbes noe med. Vi har tidligere poengtert at dette er et område som i stor grad anses som kvinneverrelatert, men det er verdt å poengtere at hele fylket har en høy andel menn som jobber deltid. 18.6% av menn jobber deltid, mens 46,5% av kvinnene gjør det samme (SSB, 2022). Dette er over landsgjennomsnittet for begge kjønn, som ligger på henholdsvis 16,7% og 37,3% (SSB, 2022). Samtidig er det sentralt å få fram at ingen av kommunene har tatt opp fire dagers skoleuke for småskolen i sin plan. Det er kun Farsund av Listerkommunene som ikke i noen grad praktiserer fire dagers skoleuke, mens de andre kommunene har denne ordningen på hele eller deler av kommunens barneskoler (Jentoft et al, 2019). Bråthen og Molands rapport om deltidskulturen i Listerkommunene (2019) viser at deltidskulturen står sterkt i disse kommunene, og særlig i Hægebostad og Sirdal. Her kommer det fram at det finnes både ønsket og uønsket deltid i kommunene, og at det ofte ikke utlyses hele stillinger (Bråthen og Moland, 2019). Det kommer også fram her at kommunene ønsker å jobbe for en større heltidskultur, men likevel ser deltidskulturen som en del av livet i dette området, særlig også med tanke på at det praktiseres fire dagers skoleuke (Bråthen og Moland, 2019). Det framkommer også hva som legges i begrepet heltidskultur blant næringsledere og politikere her, og det viser seg at en må over 70% ansatte i heltidsstillinger før det anses som en heltidskultur (Bråthen og Moland, 2019, s. 65). Med utgangspunkt i dette kan en si at kommunene har en lang vei å gå før de oppnår heltidskultur som norm i arbeidslivet.

Hægebostad utmerker seg som den kommunen som har tydeligst tatt grep med tanke på et kjønnsperspektiv i arealplanleggingen. Særlig strategien deres med å invitere til gåturer i spesifikke områder er et spennende tilskudd i planen, som kan avdekke tydelige behov i et kjønnsperspektiv. En finner også et punkt i Sirdals plan, hvor det presiseres at likestilling er et perspektiv som skal være til stede i planlegging. Her må en ta utgangspunkt i en forståelse av arealplanlegging som mannsdominert og med en redusert oppfatning av fysisk utforming som kjønnet, slik Beebeejaun (2017) poengterer i sin artikkel. Dette er også et av virkemidlene som foreslås i veilederen for kjønnsperspektiv i planlegging, så vel som en del av sosial

bærekraft (Dempsey et.al 2011; Likestillingssenteret KUN, 2002; Opp, 2017; Woodcraft, 2012). I veilederen slås det fast at planleggingen er mannsdominert. Det poengteres videre i veilederen at et kjønnsperspektiv ikke alltid får fram forskjeller, da noe vil være likt uansett, men at med manglende kjønnsperspektiv i planleggingen vil en kunne gå glipp av viktige perspektiver (Likestillingssenteret KUN, 2002). Nærmiljøturer er ett av virkemidlene som foreslås i denne veilederen, sammen med tydelig tilrettelegging for at kvinner skal i større grad delta på folkemøter. Her finner en en aktiv tanke om gender mainstreaming ved et kjønnsperspektiv i planleggingen, som strekker seg langt for å bryte ned kjønnsroller og kjønnsrolleforventninger blant innbyggerne (Damyanovic, 2013; Davids et.al. 2014; Eerdewijk og Davids, 2014; Likestillingssenteret KUN, 2002; Wotha, 2013).

Det er også interessant at det i Hægebostads plan legges fram strategier for hvordan få inn flere kvinner i politikken. Kjønnsubalanse i lokalpolitikken er et kjent problem, som ikke er særskilt for verken Hægebostad, Lister eller Agder, men som likevel er enda mer uttalt her (Folkestad, Saglie og Seggaard, 2017; SSB, 2022). Strategiene Hægebostad presenterer er i tråd med forslagene til Folkestad et. al. (2017), særlig i vektleggingen av opplæring av nominasjonskomiteer og bedre informering og opplæring som tiltak for å fremme kvinners deltakelse i politikken.

I kommunene vi undersøker her kommer det tydelig fram at kjønnslikestilling i stor grad retter seg mot kvinners arbeidslivstilknytning i form av heltids- og deltidskultur, samt omsorgsroller. Det er stort sett ikke forstått som et kjønnsperspektiv, men et kvinneperspektiv. Er det sosialt bærekraftig å kun se på ett kjønn? Til tross for at en definerer grupper i større grad etter hvem en ikke er, enn hvem en er, og at de som ikke benevnes kan ses på som «vanlige» mennesker (Hylland-Eriksen, 1997), er det kanskje ikke sosialt bærekraftig å anta at menn ikke har utfordringer. Dette settes nå på dagsorden gjennom regjeringens mannsutvalg, hvor menns likestillingsutfordringer skal kartlegges (Regjeringen, 2022b). Når en ser på hvordan sosial bærekraft gjennom Opps (2017) fortolkes som å skulle gi alle de samme mulighetene, vil dette også inkludere at menn skal ha samme muligheter som kvinner. Når en da ser på Hægebostads plan (2013) tegner det seg et bilde av at menn i mindre grad har mulighet til å være omsorgspersoner og å velge omsorgsyrker.

Vi vurderer at kjønnslikestilling har fått forholdsvis stor plass, og er den gruppen som tydeligst sees i samtlige planer. Det er likevel ikke til å komme forbi at denne gruppen har fått

et kvinnefokus i større grad enn kjønnsfokus, særlig gjennom fokus på heltidskultur og omsorgsansvar.

Innvandrere

For innvandrere er det varierende hvor stor plass de har fått i kommuneplanens samfunnsdel. Igjen skiller Lyngdal (2022) og Hægebostad (2013) seg ut positivt, ved at de begge benevner innvandrere på forskjellige måter. Hægebostad (2013) ønsker å benytte seg av flerkulturelt mangfold, samt styrke tilknytningen til arbeidslivet for innvandrere. Det trekkes også fram at det skal være tatt hensyn til etnisk mangfold i arbeid med sammensetning av politiske råd og utvalg. I Lyngdals plan (2022) får etnisitet plass i strategien som omhandler aktivt arbeid for gode levekår. I Sirdals plan (2018) er innvandrere nevnt i innledningen til planen, og der er også integrering nevnt i delkapittelets overskrift sammen med likestilling og befolkningssammensetning. Samtidig finner vi ingen mål som direkte tar opp innvandrere direkte hos Sirdal. Farsunds plan (2018) har ingen referanser til innvandrere og integrering i det hele tatt, verken i innledning eller i mål og strategier.

Hylland-Eriksen poengterer hvor stor og kompleks felleskategorien innvandrere egentlig er (1997). Det er store forskjeller mellom land, kultur og etniske grupper. Ser vi på figur 18 ser vi at det er intensjonelle strategier knyttet til denne gruppen, og stort sett mangel konkretisering. Innvandrere ser ut til å få et generelt fokus i planene. Planene avslører lite om hvordan arbeidet skal utføres, selv om det er utformet som strategier for å nå delmål. Innvandrere er uten tvil en minoritet som ikke får mye fokus i planene i Lister. Ut fra fokuset i kommuneplanenes samfunnsdel kan det være vanskelig å vurdere det til at innvandrere får særlig plass utenom på et generelt nivå. Vi vurderer det til at innvandrere har fått noe lite fokus i samfunnsdelene.

Funksjonshemmede

Funksjonshemmede er ivaretatt i tre av planene. Her er det igjen Sirdal (2018) som ikke tar opp spesifikke mål som rettes inn mot funksjonshemmede. Det finnes strategier i planen om kollektivtransport for alle brukergrupper, men dette er vurdert til å ikke oppfylle våre kriterier omkring bevisst likestillingsarbeid. I Lyngdals plan (2022) benevnes funksjonshemmede i samme mål som innvandrere og skeive, under arbeid for gode levekår. Det blir i denne planen også sagt at universell utforming skal vektlegges ved utarbeidelse av nye boligområder. I

Hægebostads plan (2013) tas funksjonshemmede opp i flere strategier, da i stor grad rettet inn mot tilrettelegging. Her er det presisert at kommunens kommunikasjonsmetode også må inkludere mennesker med syns- og hørselsutfordringer. Det blir også poengtert at universell utforming skal inn i all kommunal planlegging. Farsunds kommuneplan (2018) forteller også at det skal sikres god fysisk tilrettelegging. Her skrives det for alle, likevel inkluderer vi også funksjonshemmede som gruppe. Funksjonshemmede er også en stor og kompleks gruppe, med varierende behov som kan være vanskelig å benevne slik i en kommuneplan. De varierende behovene kan også være vanskelige å dekke samtidig gjennom universell utforming, slik Lid (2014) forteller. Ser vi på figur 18 kan vi tyde at det er noe flere overordnede strategier enn av de andre. Vi vurderer det til at denne gruppen får noe lite fokus i planene.

Skeive

Skeive blir viet minst oppmerksomhet i planene. I Listers samfunnsplaner er det kun Lyngdal (2022) som nevner skeive i det hele tatt. Dette er likevel kun i form av overordnede strategier eller samlebegrep. Det presiseres at man skal arbeide for likestilling, mangfold og inkludering innen arbeidslivet, samt at alle skal ha like muligheter og gode levekår. Som nevnt tidligere i oppgaven kjenner vi til problematikken knyttet til det å være skeiv i disse kommunene, og at dette også gjelder unge i dag (Gyland, 2020; Stokke et al. 2018). Med bakgrunn i de disse utfordringene og i lys av sosial bærekrafts grunnlag i trygghet (Opp, 2017), er dette en gruppe som kan trenge mer oppmerksomhet dersom en skal oppnå et mer inkluderende lokalsamfunn som sørger for trygghet for alle sine innbyggere. Her kan det se ut som regionen som helhet kommer til kort, selv om det også må trekkes fram igjen at Lyngdal (2022) har nevnt denne gruppen inn i sin plan. Magnussen (2012) nevner generasjonsuavhengig religiøs konservatisme som fremtredende i Agder, noe artiklene vi trekker fram innledningsvis også kan fortelle om. Både Rivedal (2021) og Rømteland (2016) knytter dette i stor grad sammen med religiøs konservatisme. Ettersom kommunene er kjent med problematikken er dette et område vi ser stort potensiale i for fremtidige samfunnsdeler. Vi vurderer gruppen for å ha fått tilnærmet ingen plass i samfunnsdelene.

Vi ser at det kan finnes et perspektiv her som tar for seg mer enn kun kjønnslikestilling. Det er samtidig mindre tydeliggjort enn kjønnslikestilling, og det har fått færre punkter. Også når en teller opp totale antall strategier som retter seg mot gruppene skeive, innvandrere og

funksjonshemmede og ser dette mot totale antall strategier rettet mot kjønn, kan en se at det er kjønn som har fått størst fokus i planene. Dette er gjengitt i figur 17 over.

Interseksjonalitet

Vi har tidligere gjort rede for Likestillingssenteret KUNs veileder for kjønnsperspektiv i planlegging (2002). Her legges det fram flere forslag til metoder for å få dette fram, blant annet nærmiljøvandring, folkemøter og mentale kart (Likestillingssenteret KUN, 2002). Når en legger på et interseksjonelt filter på dette, kan en få fram utfordringer som ikke vil komme fram om en bare ser en gruppe om gangen. Slik Kaul (1996), Smith (1997) og Haraway (1988) presenterer omkring å ta et kvinneperspektiv, kan en også ta andre perspektiv og se etter de spesifikke utfordringene som kommer fram da. Når en i tillegg klarer å se at de forskjellige gruppene overlapper og skaper kumulative effekter, får en fram de utfordringene som Crenshaw (1989) poengterer at forsvinner når en skal vektlegge bredde i perspektivene. Ved å gå i dybden og se hva som kjennetegner de mer marginaliserte gruppene utfordringer, får en fram utfordringsbilder som ellers er skjulte.

Om vi ser interseksjonalitet i lys av utformingen av gruppene vi analyserer kan man si at hvit, norsk, heterofil, funksjonsfrisk cis-mann er majoritetsbildet. Dette blir da motsetningen til minoritetsgruppene våre. En mørkhudet, skeiv innvandrerkvinn med en funksjonshemming vil være representant for samtlige grupper vi trekker fram. Men hun vil også ha et annerledes utfordringsbilde enn dersom hun ikke hadde alle disse identitetene samtidig. Hun kan også oppleve at hensyn tatt gjennom strategier rettet mot en spesifikk gruppe, likevel ekskluderer på bakgrunn av andre sider av hennes identitet og gruppetilhørighet. Overordnede og intensjonelle strategier som er rettet mot universelle grupper kan her være en fordel. De gjør også rom for justeringer og endringer etter behov.

Med utgangspunkt i teoriene vi har presentert, særlig om identitet og om interseksjonalitet, kan en stille spørsmål ved hva som er usynliggjøring og hva som er normalisering. På den ene siden forteller Crenshaw (1989) at når en ikke tar hensyn til de forskjellige identitetene kan en ignorere tydelige behov for oppmerksomhet. Her argumenterer Crenshaw (1989) for at kumuleringseffekten av identiteter må være mer vektlagt i forståelsen av hvordan systemene fungerer med tanke på diskriminering. Samtidig forteller Hylland-Eriksen (1997) om hvordan det å bli definert utfra det du ikke er, skaper avstand til det som blir normalen. Når en da

vektlegger at et menneske er både svart og kvinne, innebærer det at en ikke er hvit og mann, og dermed avviker fra normalen som må være hvit og mann. Dermed kan en si at ved denne vektleggingen vil en videre understreke forskjellene mellom forskjellige grupper. Dette kan potensielt skape et paradoks i at når en forsøker å sette fokus på en utfordring ved å peke på hvilke identitetsmarkører som ser ut til å ha betydning, forsterkes utfordringene for nettopp denne gruppen ved at det tydeliggjøres at denne gruppen er definert ut av normalen. Er dette hensiktsmessig? Når en ser dette sammen med argumentasjonen for gender mainstreaming, kan en se at det er benyttet tilsvarende forståelse av kvinners posisjon. Det tydeliggjøres at det er menn som utformer samfunnet, både fysisk og systemisk, og at kvinner må inkluderes og tidvis kjempe for å dekke sine behov. Samtidig er det viktig å se dette i et større bilde enn kun gjennom identitet. Med bakgrunn i hva Kaul (1996), Haraway (1988) og Smith (1997) forteller, blir det tydelig at det ikke skjer endringer dersom en ikke anerkjenner hva forskjellene er og hvordan disse påvirker utgangspunktet. Dette er også en sentral tanke i gender mainstreaming (Damyanovic, 2013; Davids et.al. 2014; Eerdewijk og Davids, 2014). Her tydeliggjøres det at ved å ikke aktivt anerkjenne utfordringene, blir disse usynliggjort framfor normalisert.

Med denne forståelsen blir det viktig å anerkjenne eksistensen til grupper som tydelig har dårligere levekår og opplever mindre muligheter enn andre. Gjennom styrking av forståelsen for hva som er utfordringene for marginaliserte grupper, vil en i større grad kunne løse problemene på en hensiktsmessig måte. Gjennom dette vil en også bedre ivareta tilhørigheten til samfunnet og sørge for at det kan bli reelt like muligheter og like levekår for alle, uavhengig av identiteter. Slik må en ha med en bred og uttalt likestillingsforståelse videre, dersom en skal skape sosialt bærekraftige samfunn.

Hvem er man når man ikke regnes med?

Det å ikke høre til kan være en vond opplevelse. Hylland-Eriksen påpeker at likevel er det slik at det å være innenfor, betyr også at noen må være utenfor (1997). Det å ha en identitetsforståelse og en fellesskapsfølelse som innbygger er verdifullt. Hvem er du i samfunnet om ikke samfunnet rommer deg?

Samfunnsdelene vi har analysert har inkludert mye, men også et stort potensial for å ha plass til mer. Kommuneplaner kan og bør ha plass til alle, men rommer de andre enn majoriteten?

Og hvem står sterkest i en kommuneplan? Er det den hvite, norske, heterofile, funksjonsfriske cis-mannen? Hvilken base legger samfunnsplanen for hvem du er?

Når en inntar et ståsted fra en marginalisert gruppe, er det vanskelig å se seg selv representert i planene. Dette kan føre til en følelse av å ikke tilhøre fellesskapet, gjennom at en blir usynliggjort og ikke ivaretatt av planene. Når hele grupper da står utenfor det fellesskapet, skaper en gjerne en form for sosial segregering, og reduserer lokalsamfunnets sosiale bærekraft (Hylland-Eriksen, 1997; Opp, 2017). Hylland-Eriksen påpeker hvordan minoriteter ofte knyttes tettere sammen ved fellesskapet i å ikke høre til (1997), som igjen kan skape et større barriere mellom majoriteten og minoritetene. Sosial eksklusjon i samfunnet kan videreføres inn i samfunnsdelen samtidig som eksklusjon i samfunnsdelene fører til eksklusjon i samfunnet. Vi tror at inkludering av minoriteter i samfunnsdelen har betydning for i samfunnet som helhet. Dette er i samsvar med funnene om sosial bærekraft slik Opp (2017), Dempsey et al. (2011) og Woodcraft (2012) forteller.

Etablerte «sannheter» innenfor likestilling

Vi observerer i stor grad at det finnes en generalisert «likestillingsnorm» som oftest omhandler kjønn, da gjerne med fokus på heltidsstillinger for kvinner og barnehageplass slik at kvinnene kan ha nevnte heltidsstilling. I tillegg er universell utforming også ofte med. Selv om dette absolutt er viktige tema for likestillingen, undrer vi oss om hvor fokuset utover dette er. Likestilling for kjønn er ikke bare småbarnsmødre innenfor typiske deltids-kvinneyrker. Det er også enslige kvinner med utdanning som ønsker seg likelønn i fulltidsjobben, kvinner med voksne barn som ønsker å inn i politikken, funksjonshemmede som ikke kan jobbe fullt, men som briljerer i deltidsstillinger og, skeive som ønsker å bidra innenfor sine ekspertiseområder, men som ikke alltid får lov. Det er også menn som ikke nødvendigvis passer inn i mannsnormen også.

Hvordan en tenker på begreper som likestilling blir slik vi ser det gitt svært tydelige og avgrensede rammer. Det fokuseres i stor grad på yrkesaktivitet for mødre. Utfordringene og strategiene som presenteres i planene er i stor grad rettet mot å regulere omsorgsbyrden som tilfaller kvinner, enten via bedre tilbud i barnehage og sfo, eller ved å synliggjøre menn som omsorgspersoner. Det trekkes også fram på forskjellig vis at det er familier som er målgruppen som skal nås. I Lyngdals plan (2022) slås det fast at Lyngdal er en familieby. I

Farsunds plan (2018) skrives det om tilflyttere at målgruppen er barnefamilier. Dette forsterker videre inntrykket av en ramme hvor likestilling forstås som rettet mot mødre. For hvor er single og barnløse kvinner i dette? Det kan selvsagt stilles spørsmål med hvor kommuneplanens mandat tar slutt her, og det er ikke vårt argument at en skal tydelig romme alle identiteter eller alle sosiale grupper i en plan. Poenget er heller at det gis en smalere ramme enn det et mangfoldig samfunn skal være. Dette kan bidra til å svekke den sosiale bærekraften i lokalsamfunnet, fordi måten dette ivaretas på ikke rommer alle.

Avsluttende diskusjon

Når vi fokuserer på sosial bærekraft som et rammeverk (Opp, 2017) som vektlegger tilhørighet, like muligheter og tilganger, og som å være en del av et fellesskap, er likestilling en del av dette. FNs bærekraftsmål nr 5, likestilling mellom kjønnene, ses også som et mål som faller inn under sosial bærekraft (FN, 2022c). Til tross for at FNs mål ikke har et bredt likestillingsbegrep som utgangspunkt, vil vi argumentere for at de øvrige gruppene (med unntak av skeive) er tydelig omfattet av bærekraftsmålene (FN, 2022a; 2022b; 2022c; 2022d; u.å.; Iversen, 2021). Samtidig kan en trekke videre trådene som omhandler tilhørighet og identitet, og se at når en velger å særlig vektlegge utvalgte grupper kan dette styrke deres opplevelse av inkludering i fellesskapet (Hylland-Eriksen, 1997; Opp, 2017). Motsatt kan en også peke på at når en gruppe ikke inkluderes, kan dette føre til opplevelsen av ekskludering fra fellesskapet (Hylland-Eriksen, 1997; Opp, 2017). Det er interessant at den eneste kommunen som har en plan utformet etter at FNs bærekraftsmål er implementert som retningslinjer for planlegging, ikke har valgt å inkludere målet om likestilling mellom kjønnene (Lyngdal kommune, 2022).

Flere av gruppene vi har hatt fokus på, har i liten grad blitt inkludert i fellesskapet. Det er sjeldent nevnt skeive, og i noen av planene er heller ikke funksjonshemmede og innvandrere med. Dette skaper en opplevelse av at når normen er hvite, norske, friske, heterofile cis-menn, er det mindre synlighet for de som avviker fra denne normen.

Hvordan kan et samfunn være nettopp godt å leve i, og gi like mulighet og trygghet og stabilitet for alle (Opp, 2017), dersom en ikke anerkjennes som del av samfunnet? I en situasjon hvor det tydeliggjøres at konkrete grupper har levekårsutfordringer ville det være en

naturlig del av et sosialt bærekraftig samfunn å ta tak i nettopp disse utfordringene (Bråthen og Moland, 2019; Farsund kommune, 2018; Hægebostad kommune, 2013; Lyngdal kommune, 2022; Magnussen et al., 2012; Magnussen, 2020; Mølland, 2016; Opp, 2017; Sirdal kommune, 2018; Stokke et al., 2018). Likevel er det grupper som faller utenfor det som skal tas opp og de som skal tas med. Slik skaper en videre sosial segregering og utenforskap (Hylland-Eriksen, 1997; Kaul, 1996). Samtidig kan det være fordelaktig å ikke nevne noen grupper eksplisitt, da dette igjen kan skape en opplevelse av å være inkluderende for alle, mens det likevel er mer aktivt ekskluderende. Her kan en stille spørsmål med hvor grensen mellom inkluderende gjennom universelle tilnærminger og usynliggjøring gjennom å ikke bli aktivt inkludert. Det er likevel et poeng at dersom det kun planlegges for de utfordringene en vet en har i øyeblikket, er det vanskelig å gi rom for nye utfordringer. Dette gjelder også for løsningsforslag. Der strategiene som skal benyttes for å løse problemet blir for tydelige, gis det lite rom for nye ideer og forståelser av utfordringen.

Når en tar et marginalisert standpunkt vil en åpne opp for større forståelser enn om en kun ser verden gjennom «vanlige» menneskers forståelse (Crenshaw, 1989; Hylland-Eriksen, 1997). Uten dette synspunktet er det vanskelig å identifisere hull i forståelser, kunnskap eller planlegging, og det kan usynliggjøre nettopp de delene av befolkningen som har størst behov for å bli sett (Crenshaw, 1989; Hylland-Eriksen, 1997; Smith, 1997).

En kan også stille spørsmål ved om gender mainstreaming, integrert kjønnsperspektiv (Damyanovic, 2013; Davids et.al. 2014; Eerdewijk og Davids, 2014), fører til at det faktisk blir tydeligere likestilling. For hvem plasseres ansvaret hos? Er det i vår sammenheng her kommunens ansvar? Når kommunen er den som setter dette på dagsorden gjennom kommuneplanens samfunnsdel gir ikke dette noen garanti for at samfunnet for øvrig skal ta del i arbeidet for dette. Planene skal utformes i samarbeid med lokalsamfunnet, men likevel ligger det forventninger og føringer fra aktører som fylkeskommune og stat som også skal ivaretas. Slik er det ikke sikkert at likestillingsfokuset kommer fra lokalsamfunnet, men kan være hentet fra andre aktørers innspill. I hvilken grad kan en da oppnå likestilling gjennom planlegging?

Vi kommer igjen tilbake til hvorvidt likestilling er et gjennomgående tema eller ikke i de forskjellige planene. Dette er indikert i forskjellige former i samtlige planer, som enten gjennomgående tema eller perspektiv. Vi har tidligere presentert figurer kommunevis, som

forteller hvordan fordelingen av strategier på de forskjellige temaene ser ut, når en ser etter tilsiktet likestillingsarbeid. Dette har vist at noen kommuner har større fokus enn andre på dette, og ikke minst, at det å definere likestilling som et gjennomgående tema ikke alltid fører til et tydelig fokus på dette gjennom planen likevel.

Vi kan ikke finne i vårt datamateriale at likestilling virkelig er et gjennomgående tema i tre av fire planer, til tross for lovnader om at det skal være det. Det er kun Hægebostads plan (2013) som har et gjennomgående fokus på likestilling, og også her har vi funnet at skeive mangler. Gjennom framstillingen av hver enkelt kommune er det en rekke elementer som utmerker seg tydelig. Vi ser at det er noe variasjon over både hvilke grupper som får plass, hvor mye plass som gis, og typen strategier som benyttes. Kommunene er alle enige i at det er likestillingsutfordringer, og at disse må tas aktive grep omkring for å løse opp i. Det varierer hvordan det videre vektlegges i beskrivelsene, men det er langt på vei knyttet mot folkehelse i de fleste sammenhenger. Når dette er en anerkjent og diskutert problemstilling, som kommunene forteller de skal ta aktive grep om, anser vi det som rimelig å vente at kommunen gjør nettopp dette.

Innledningsvis i oppgaven har vi stilt spørsmål om i hvilken grad tilsiktet likestillingsarbeid får plass i kommuneplanene i Listerkommunene. For å svare på dette spørsmålet har vi først redegjort for hva utfordringen i kommunene består i, før vi har argumentert for vårt valg av utvidet likestillingsbegrep. Vi har tydeliggjort hvor vi selv er posisjonert gjennom standpunktteori, og vi har presentert teorier som kaster lys over innholdet i planene sett opp mot utfordringsbildet. Dette har vist at likestillingsfokuset er noe tilstede i planene, og da særlig kjønnligestilling rettet mot kvinner. Den universelle gruppen blir også prioritert, men denne retter seg naturlig ikke mot spesifikke grupper. Innvandrere og funksjonshemmede får noe fokus. For skeive er det vanskelig å se at kommunene tar bevisste valg gjennom kommuneplanens samfunnsdel for å bedre deres levekår i denne regionen.

Det er likevel viktig å igjen poengtere at vi ikke har vurdert hvordan kommunene utfører sitt praktiske arbeid. I et senere arbeid kunne det være spennende å undersøke hvordan dette blir utført i praksis.

Litteraturliste

- Agder fylkeskommune. (2015). *Regional plan for likestilling, inkludering og mangfold på Agder 2015-2027 (LIM-planen)*. <https://agderfk.no/vare-tjenester/regional-planlegging-og-utvikling/gjeldende-planer-og-strategier/likestilling-inkludering-og-mangfold/regional-plan-for-likestilling-inkludering-og-mangfold-pa-agder-2015-2027-lim-planen/>
- Agder fylkeskommune. (2019). *Regionplan Agder 2030*. <https://agderfk.no/vare-tjenester/regionplan-agder-2030/regionplan-agder-2030-les-planen/>
- Agder fylkeskommune. (2021). *Regionplan Lister 2030*. <https://agderfk.no/vare-tjenester/regional-planlegging-og-utvikling/gjeldende-planer-og-strategier/areal-og-samferdsel/regionplan-lister-2030/>
- Allern, E. H., & Kleven, T. (2002). Ånden som går. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, vol 18, 195-224. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2936-2002-03-01>
- Beebejaun, Y. (2017). Gender, urban space, and the right to everyday life. *Journal of Urban Affairs*, 39:3, 323-334. <https://doi.org/10.1080/07352166.2016.1255526>
- Blaikie, Norman. (2010). *Designing social research*. Polity.
- Bryman, Alan. (2016). *Social research methods*. Oxford.
- Bråthen, K., Moland, L. E. (2019). *Dypdykk i deltidskulturen i fire Sørlandskommuner* (Fafo-rapport 2019:06). Fafo. <https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/dypdykk-i-deltidskulturen-i-fire-sorlandskommuner>
- Cho, S., Crenshaw, K., McCall, L. (2013). Towards a Field of Intersectionality Studies: Theory, Applications, and Praxis. *Journal of Women in Culture and Society*, 38/4. 785-810.
- Cooper, Brittney. (2016). Intersectionality. I L. Ditch og M. Hawkesworth (red.): *The Oxford handbook of feminist theory*. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199328581.013.20
- Crenshaw, Kimberle. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*, vol. 1989/1, artikkel 8.

Damyanic, Doris. (2013). Gender Mainstreaming as a Strategy for Sustainable Urban Planning. I I. Sanchez de Madariaga og M. Roberts (red.). *Fair Shared Cities*, s. 177-192. Ashgate.

Davids, T., Van Driel, F., Parren, F. (2014). Feminist Change Revisited: Gender Mainstreaming as Slow Revolution. *Journal of international development* 26/2014, s. 396-408. DOI: 10.1002/jid.2945

Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: defining urban social sustainability. *Sustainable development* 19/05, s. 289-300. Doi: <http://doi.wiley.com/10.1002/sd.417>

Eerdewijk, A. v., Davids, T. (2013). Escaping the mythical beast: gender mainstreaming reconceptualised. *Journal of international development* 26/3. s. 303-316. <https://doi.org/10.1002/jid.2947>

Engvik, Maria. (2022, 18. februar). *Dårligere levekår blant ikke-heterofile*. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/levekar/artikler/darligere-levekar-blant-ikke-heterofile>

Farsund kommune. (2018). *Kommuneplanens samfunnsdel 2018-2030*. <https://www.farsund.kommune.no/kommunale-planer.541010.no.html>

Farsund kommune. (2022, 05. mai). *Om Farsund*. <https://www.farsund.kommune.no/om-farsund.560638.no.html>

Flekkefjord kommune. (2014). *Kommuneplanens samfunnsdel 2014-2025*. <https://www.flekkefjord.kommune.no/kommunale-planer.6332997-520802.html>

Flekkefjord kommune. (2016). LIF-PLAN; *Plan for likestilling og inkludering i Flekkefjord 2016-2028*. <https://www.flekkefjord.kommune.no/kommunale-planer.6332997-520802.html>

FN. (2022a, 23. februar). *Fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner*. Hentet fra <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/fred-rettferdighet-og-velfungerende-institusjoner>

FN. (2022b, 23. februar). *Mindre ulikhet*. Hentet fra <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/mindre-ulikhet>

FN. (2022c, 05. mai). *Likestilling mellom kjønnene*. Hentet fra <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/likestilling-mellom-kjoennene>

FN. (2022d, 11. mai). *FNs bærekraftsmål*. Hentet fra <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>

FN. (u.å.). *Internasjonal dag for funksjonshemmede*. <https://www.fn.no/om-fn/fn-dager-kalender/kalender/internasjonaldag-for-funksjonshemmede>

Folkestad, B., Saglie, J., Segard, S. B. (2017). Hva fremmer en likestilt lokalpolitikk? Et lokalt perspektiv. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, nr 1/2017. Doi: 10.18261/ISSN.1504-291X-2017-01-04

Gyland, Linn Øysæd. (Programleder). (2020, 20. Oktober). *Skeiv i små samfunn*. [Audio podcast]. Ung i Lister.

Haaland, H., Magnussen, M. L., Wallevik, H. (2021). Å bruke erfaringene til nyankomne mannlige syriske flyktninger til å utfordre den store norske integreringsfortellingen. I B. Gullikstad, G. K. Kristensen, og T. F. Sætermo (red.). *Fortellinger om integrering i norske lokalsamfunn*. Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/9788215042961-2021-04>

Haraway, D. (1988). Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14(3), 575–599.
<https://doi.org/10.2307/3178066>

Holden, E., og Linnerud, K. (2021). *Bærekraftig utvikling: en ide om rettferdighet*. Universitetsforlaget.

Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277–1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>

Hylland-Eriksen, T. (1997). Identitet. I T. Hylland Eriksen (red.) *Flerkulturell forståelse*. TANO Aschehoug 1997.

Hægebostad kommune. (2013). *Kommuneplan Hægebostad kommune. Samfunnsdel - langsiktig del 2013-2023*. <https://www.haegebostad.kommune.no/planer.503784.no.html>

Iversen, Jonas. (2021, 08.10.). *Hvor viktig er de skeives kamp mot diskriminering for at verden skal oppnå FNs bærekraftsmål innen 2030?* FN-sambandet.

<https://www.fn.no/nyheter/hvor-viktig-er-de-skeives-kamp-mot-diskriminering-for-at-verden-skal-oppnaa-fns-baerekraftsmaal-innen-2030>

Jentoft, N., Arnesen, S. M. K., Hellang, Ø. (2019). *Lokale konsekvenser av fire dagers skoleuke: et studie av fire kommuner på Agder* (Rapport 013-2019). Norge.

<https://norceresearch.brage.unit.no/norceresearch-xmlui/handle/11250/2755940>

Kaul, Sigrun. (1996). Vi skulle jo løpe med ulver - Integrering av kvinner i planleggingen - et feministisk perspektiv?. I: G. Olsson, red. *Poste Restante - en avslutningsbok* (s. 71-105). Stockholm: Nordiska Institutet för Samhallsplanering.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2015). *Nasjonale retningslinjer til regional og kommunal planlegging*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/andre-dokumenter/kmd/2015/nasjonale-forventninger-til-regional-og-kommunal-planlegging/id2416682/>

Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2019). *Nasjonale retningslinjer til regional og kommunal planlegging*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonale-forventninger-til-regional-og-kommunal-planlegging-20192023/id2645090/>

Lid, I. M. (2014). Retten til byen og bylivet. *Plan 5/2014*, 16-21.

<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3045-2014-05-04>

Likestillingssenteret KUN. (2002). *Kjønnsperspektiv i planlegging - en veileder*.

https://www.kun.no/uploads/7/2/2/3/72237499/2002_veileder_kommuneplanlegging.pdf

Likestillings- og diskrimineringsombudet. (u.å). *Funksjonsevne*. Hentet 09.04.22 fra

<https://www.ldo.no/ombudet-og-samfunnet/ombudets-arbeid/funksjonsevne/>

Lyngdal kommune. (2022). *Kommuneplanens samfunnsdel 2022-2033*.

<https://lyngdal.kommune.no/no/meny/skatt-og-naring/kommuneplan/>

Magnussen, May Linda. (2020). Kjønnede hverdagsliv og likestillingsutfordringer på Agder: Regionale særtrekk og variasjoner i landsdelen. I B. Eide Johnsen og K. Vadum (red.).

Grenseløst Agder: det som skilte og det som bandt (s. 148-171). Cappelen damm Akademisk.

Magnussen, M. L., Repstad, P., Urstad, S. (2012). Skepsis til likestilling på Sørlandet - et resultat av religion? *Tidsskrift for kjønnsforskning*. 35(3-4). 204-222.

<https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1781-2012-03-04-03>

Miljødepartementet. (2011). *Nasjonale retningslinjer til regional og kommunal planlegging*.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/andre-dokumenter/kmd/2011/nasjonale-forventninger/id649923/>

Mølland, Eirin. (2016). *Likestilling på Agder 2008-2015* (Prosjektrapport 7). Norge.

<https://norceresearch.brage.unit.no/norceresearch-xmlui/handle/11250/2633734>

Nilsen, J. E., Thorsnæs, G., Lauritzen, P. R. (2022a, 18. mars). *Farsund*. Store norske leksikon. <https://snl.no/Farsund>

Nilsen, J. E., Thorsnæs, G., Lauritzen, P.R. (2022b, 18. mars). *Lyngdal*. Store norske leksikon. <https://snl.no/Lyngdal>

Nilsen, J. E., Thorsnæs, G., Lauritzen, P. R., Helleve, E. (2022c, 21. april). *Hægebostad*. Store norske leksikon. <https://snl.no/H%C3%A6gebostad>

Nilsen, J. E., Thorsnæs, G., Lauritzen, P. R. (2022d, 21. april). *Sirdal*. Store norske leksikon. <https://snl.no/Sirdal>

Opp, Susan. (2017). The forgotten pillar: a definition for the measurement of social sustainability in American cities. *American cities, Local Environment*, 22/3, 286-305, DOI: 10.1080/13549839.2016.1195800

Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling* (LOV-2008-06-27-71). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>

Regjeringen. (2020, 10. januar). *Likestillingsjubileum i 2020*.

<https://www.regjeringen.no/no/tema/likestilling-og-mangfold/likestilling-og-inkludering/likestillingsjubileum-i-2020/id2684895/>

Regjeringen. (2022a, 2. mars). *Regjeringen løfter likestillingsarbeidet*.

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-lofter-likestillingsarbeidet/id2902767/>

Regjeringen. (2022b, 20. april). *Invitasjon til regionale innspillmøter om mandat til mannsutvalget*. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/invitasjon-til-regionale-innspillsmoter-om-mandat-til-mannsutvalget/id2909274/>

Rivedal, Maria Olivia. (2021, 27. november). Er det plass til meg på bygda? *NRK*. <https://www.nrk.no/dokumentar/xl/er-det-plass-til-ei-skeiv-og-urban-dame-i-flekkefjord-1.15735619>

Rømteland, Odd. (2016, 19.04). Homofil organist nektes å spille i Agder-kirker. *NRK* <https://www.nrk.no/norge/homofil-organist-nektes-a-spille-i-agder-kirker-1.12907078>

Sirdal kommune. (2018). *Kommuneplanens samfunnsdel 2018-2030*. <https://www.sirdal.kommune.no/kommuneplanens-samfunnsdel.423367.no.html>

Smith, Dorothy E. (1997). From the Margins: Women's Standpoint as a Method of Inquiry in the Social Sciences. *Gender, Technology and Development*, 1/1, 113-135, DOI:10.1080/09718524.1997.11909845

Stokke, M., Lundhaug, K., Hammeren, G., Solberg, A., Steinsland, V. (2018). *Skeives levekår i Agder* (ØF-rapport 10/2018). Østlandsforskning. <https://www.ostforsk.no/publikasjoner/skeives-levekar-i-agder-en-kvantitativ-og-kvalitativ-kartlegging/>

SSB. (2021, 18. juni). *Befolkningens utdanningsnivå*. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/utdanning/utdanningsniva/statistikk/befolkningens-utdanningsniva>

SSB (2022, 01. april). *Indikatorer for kjønnslikestilling i kommunene*. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/befolkning/likestilling/statistikk/indikatorer-for-kjonnslikestilling-i-kommunene>

SSB. (u.å.a). *Kommunefakta Farsund*. Statistisk sentralbyrå. Hentet 1. mai 2022 fra: <https://www.ssb.no/kommunefakta/farsund>

SSB. (u.å.b). *Kommunefakta Flekkefjord*. Statistisk sentralbyrå. Hentet 1. mai 2022 fra: <https://www.ssb.no/kommunefakta/flekkefjord>

SSB. (u.å.c). *Kommunefakta Hægebostad*. Statistisk sentralbyrå. Hentet 1. mai 2022 fra: <https://www.ssb.no/kommunefakta/haegbostad>

SSB. (u.å.d). *Kommunefakta Kvinesdal*. Statistisk sentralbyrå. Hentet 1. mai 2022 fra:
<https://www.ssb.no/kommunefakta/kvinesdal>

SSB. (u.å.e). *Kommunefakta Lyngdal*. Statistisk sentralbyrå. Hentet 1. mai 2022 fra:
<https://www.ssb.no/kommunefakta/lyngdal>

SSB. (u.å.f). *Kommunefakta Sirdal*. Statistisk sentralbyrå. Hentet 1. mai 2022 fra:
<https://www.ssb.no/kommunefakta/sirdal>

Woodcraft, Saffron (2012) Social Sustainability and New Communities: Moving from concept to practice in the UK. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* vol. 68, 29-42.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.12.204>

Wotha, Brigitte (2013). Urban Governance and Gender-aware Planning. I I. Sanchez de Madariaga og M. Roberts (red.). *Fair Shared Cities*, s. 91-106. Ashgate.